

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВСЕУКРАЇНЬСКА АСОЦІАЦІЯ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО
ЖОВТОВОДСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ
БАЛТСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

ВИВЧЕННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРАКТИКУ СЬОГОДЕННЯ

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ
ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО
ЖОВТОВОДСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ
БАЛТСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

ВИВЧЕННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ
ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО
В ПРАКТИКУ СЬОГОДЕННЯ

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

м. Кропивницький
2022

УДК 378.01
М 34

Вивчення і впровадження ідей Василя Сухомлинського в практику сьогодення: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів та молодих науковців (6–7 жовтня 2022 року, м. Кропивницький) / за ред. І. Г. Баранюк, О. С. Радул. – Кропивницький: ФОП Піскова М. А., 2022. – 136 с.

У збірнику вміщено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Вивчення і впровадження ідей Василя Сухомлинського в практику сьогодення», яка відбулася 6–7 жовтня 2022 року на факультеті педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. У тезах доповідей та статтях педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського розглянута в контексті теорії і практики дошкільної, початкової та вищої освіти, як джерело збагачення сучасної педагогічної науки.

Для студентів, магістрів, педагогічних та наукових працівників.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 1 від 09 жовтня 2022 року).

© Авторський колектив, 2022
© Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022

ЗМІСТ

<i>Калініченко Надія.</i> НЕЗАБУТНІ СПОГАДИ ПРО ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ..6	
<i>Бобина Катерина.</i> ЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ТА ЇХ ВТІЛЕННЯ В ДОШКІЛЬНУ ТА ПОЧАТКОВУ ОСВІТУ9	9
<i>Бульковська Тетяна.</i> ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО12	12
<i>Бочагова Аліна.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ16	16
<i>Варварук Наталія.</i> LEGO-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ18	18
<i>Воровська Тамара.</i> В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ21	21
<i>Гаркуша Вікторія.</i> ФОРМУЄМО ОСОБИСТІСТЬ КОЖНОЇ ДИТИНИ НА ЦІННОСТЯХ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО25	25
<i>Голуб Катерина.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....28	28
<i>Гордун Ольга.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ.....32	32
<i>Гребинюк Аліна.</i> ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ У ТВОРАХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО36	36
<i>Данова Маргарита.</i> ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ДЛЯ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ39	39
<i>Душак Вікторія Соболев Ірина Чистякова Анастасія.</i> РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КАЗОК, ОПОВІДАНЬ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО42	42
<i>Дюдюнова Василина.</i> В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ЕСТЕТИЧНУ ФУНКЦІЮ СЛОВА46	46
<i>Єрмак Тетяна.</i> ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ТВОРЧИСТЬ І МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ49	49

<i>Зайчук Ольга.</i> ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	52
<i>Ковальчук Діана.</i> ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕС ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	54
<i>Кожем'як Софія.</i> В. СУХОМЛИНСЬКИЙ – ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ВЕЛИКОГО МИТЦЯ.....	57
<i>Колтунова Ірина.</i> ВАСИЛЬ ОЛЕКСАНДРОВИЧ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ.....	59
<i>Компанієць Оксана.</i> ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО МОРАЛЬНО-ЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	62
<i>Кондратенко Наталія.</i> СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	65
<i>Король Надія.</i> В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ФОЛЬКЛОРУ У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ.....	69
<i>Крошко Валерія.</i> ПОГЛЯДИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ПРИРОДУ ЯК ЗАСІБ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ.....	72
<i>Куріпко Богдана.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	75
<i>Левіхіна Дарина.</i> ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧИТЕЛЯ	78
<i>Лисенко Катерина.</i> ДУМКИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ТВОРЧИСТЬ І МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ	81
<i>Лукіна Анастасія.</i> ПОГЛЯДИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЩОДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ТА МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ.....	84
<i>Маєтна Олександра.</i> СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ.....	88
<i>Мазур Ірина.</i> ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧИТЕЛЯ	91
<i>Матявіна Наталія.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІДЕЙ СУХОМЛИНСЬКОГО ДЛЯ РОЗВИТКУ УЯВИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	95
<i>Мацєсва Дар'я.</i> ВИРІШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	99
<i>Мельниченко Наталія.</i> В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ	102

<i>Назарова Софія.</i> ПЕДАГОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ДИТЯЧОГО ДОЗВІЛЛЯ ТА КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	106
<i>Нестеренко Таміла.</i> «ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» Г.С. СКОВОРОДИ ЯК ПАРАДИГМА ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	109
<i>Рена Вікторія.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНЦЕПЦІЇ НУШ	113
<i>Педан Дар'я.</i> ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	115
<i>Сайко Тетяна.</i> ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	119
<i>Сокур Юлія.</i> ПАРТНЕРСЬКІ СТОСУНКИ ВЧИТЕЛЯ З БАТЬКАМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	122
<i>Стеценко Ада.</i> В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОЇ ДИТИНИ.....	125
<i>Шевчук Ганна.</i> ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ФУНКЦІЇ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА	128
<i>Ярьомич Наталія.</i> ТВОРЧІСТЬ ДИТИНИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	132

НЕЗАБУТНІ СПОГАДИ ПРО ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

КАЛІНІЧЕНКО Надія

(докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри природничих наук та методик їх навчання, заслужена вчителка України, лауреатка обласної педагогічної премії імені В.О. Сухомлинського)

*Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Анотація. У статті на основі аналізу науково-педагогічної спадщини, педагогічної діяльності та особистого спілкування автора з педагогом-гуманістом Василем Сухомлинським розкривається його роль у становленні молодих вчителів та професійному зростанні освітян Кіровоградщини.

Ключові слова: педагог-гуманіст, молоді вчителі, професійне становлення, В. О. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Василь Сухомлинський увійшов у вітчизняну та світову педагогіку у другій половині ХХ століття як педагог-гуманіст, автор «школи радості» і численних педагогічних праць та творів для дітей. Він поєднував у своїй діяльності талановитого митця – організатора шкільництва, наставника педагогів і вчителя-майстра, письменника і громадського діяча. Його багатомірна педагогічна діяльність і педагогічна спадщина були предметом захоплення і подиву за його життя і предметом численних досліджень після його смерті.

Аналіз досліджень та публікацій. Особливості діяльності Василя Сухомлинського були предметом вивчення численної плеяди як вітчизняних так і зарубіжних вчених, педагогів-практиків. Серед них О. Сухомлинська, І. Бех, Л. Березівська, А. Богуш, О. Савченко, В. Кузь, Лі Цзихуа, В. Риндак, В. Хайруліна, Маріан Библюк, Дуглас Ларш та інші. Їхні праці присвячені аналізу педагогічної спадщини, розвитку педагогічних ідей Василя Сухомлинського в умовах розбудови національної системи освіти, зокрема Нової української школи.

Мета статті – дослідити діяльність Василя Сухомлинського, спрямовану на становлення і професійне зростання молодих педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Захистивши в 1955 році кандидатську дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата педагогічних наук у Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка «Директор школи – організатор навчально-виховної роботи», Василь Олександрович бере найактивнішу участь у роботі з керівниками шкіл, творчо працюючими вчителями, вчителями-початківцями: наради, семінари, конференції, заняття обласних шкіл, творчі зустрічі... Всього не перелічити, де він змістовно, логічно, вмотивовано і зацікавлено не лише викладав прогресивні педагогічні ідеї, але й доступно та предметно розкривав втілення їх у щоденну шкільну практику. Його особиста вчительська діяльність, як і робота очолюваної ним Павлиської школи, була тому яскравим прикладом. Практично не було

жодного району, який би не підтримував постійних зв'язків зі школою у Павлиші, з її директором та вчителями. А вчителі та учні, що жили ближче до Павлиша, зокрема, Олександрії, мали змогу проводити часті зустрічі, спільні педагогічні заходи, олімпіади, конкурси, свята. Це сприяло тому, що вже в 70-х роках на Кіровоградщині сформувався професійний і талановитий директорський корпус, розпочала роботу обласна школа творчо працюючих директорів та обласна школа молодих управлінців, які діють і нині. Започатковуються щорічні тижневі зльоти молодих учителів, у підготовці й проведенні яких Василь Олександрович брав найдіяльнішу участь, практикуються педагогічні виставки, проводяться творчі зустрічі, громадські огляди діяльності освітніх закладів, узагальнюється досвід роботи багатьох творчо працюючих директорів і вчителів шкіл.

Як видатний педагог-учений, Василь Сухомлинський висунув і обґрунтував педагогічні ідеї, реалізація яких удосконалила навчально-виховний процес. Виділимо, на наш погляд, основні з них.

Гуманізація шкільного життя – загальний і визначальний принцип педагогічного процесу, який ґрунтується на розробленій ним концепції філософії дитячого щастя.

Навчально-виховний процес досягає високої ефективності при гармонійній взаємодії всіх його учасників: педагогів, учнів, батьків, громадськості.

Успішний розвиток дитячої особистості забезпечується при взаємодії всіх складових частин навчально-виховного процесу: розумового, морального, трудового, фізичного, естетичного виховання.

Унікальна дидактична система школи в Павлиші мала науково-філософське обґрунтування, ретельно перевірялась і коригувалась у практичній діяльності.

Діти і природа – важлива складова розвитку особистості школяра.

Громадянське виховання – органічна складова розвитку кожної особистості в системі педагога-гуманіста.

Трудове виховання учнів – провідна проблема теоретичних досліджень і практичної діяльності Василя Олександровича.

Піклування про здоров'я і фізичне виховання – щоденна праця вихователя.

Батьківська педагогіка в Павлиші стала логічною складовою родинно-шкільного виховання.

Ім'я Василя Олександровича Сухомлинського я вперше почула, ще навчаючись у школі. Це були шістдесяті роки. Згодом доля вписала нові рядки в моє життя: На початку 70-х мене призначили на посаду заступника директора Комишуватської середньої школи. Минуло три роки, і мене стали помічати, запрошувати до участі в конференціях, семінарах, нарадах. Одна із серпневих конференцій запам'яталася назавжди – в її роботі брав участь Василь Олександрович. Виступав він спокійно, майже тихо, але емоційно. Під час перерви нас, молодих, представили Василю Олександровичу. Саме тоді я

поділилася з ним своїми прагненнями: хотіла б знати більше, навчатись в аспірантурі. Він уважно вислухав, схвалив мої плани, навіть назвав кілька проблем, які актуальні для дослідження, обіцяв свою підтримку. Невдовзі я знову була в обласному центрі вже як директор школи. Заклопотана нескінченими шкільними справами, поволі йшла центральною площею. Почула привітне: «Добридень, Надіє. Як справи?» – навпроти стояв Сухомлинський. Він пам'ятав моє ім'я! Я отримала пораду не відкладати на потім задумане і згоду на приїзд з учнями, вчителями, батьківським активом до Павлиша. Ми приїхали затишного вересневого дня, коли заняття вже скінчилися, але учні господарювали в класах, у саду, в оранжереї. Вони залюбки спілкувалися з нами, відповідали на запитання, охоче показали сад, виноградник, квітники. Затрималися ми в оранжереї. Дівчинка-п'ятикласниця розповіла нам, що квіти, які самі вирощують, вони дарують рідним у дні сімейних свят. І обов'язково – голубі хризантеми.

Василь Олександрович підійшов непомітно, привітався, посміхаючись, запросив до школи. Ми зупинилися біля стендів. Подібних не зустрічали досі в жодному навчальному закладі. Оглянули кілька класів, побували в кімнаті казки, ще раз пройшли доріжками шкільного подвір'я, де кожне деревце було символом гуманності – Сад Матері, кожна алея започаткувала добру традицію.

Після цієї поїздки в Комишуватській школі розпочалася наполеглива робота зі створення бібліотеки. Крім учнів і вчителів, у ній брали участь батьки, випускники попередніх років. Фоторозповіді «Без матері немає ні поета, ні героя», «Батько – гордість моя», куточки краси, розарій, березовий гай, бузкова алея, затишні місчинки, де ростуть горобина, калина, липки, спірея – все це сторінки шкільного життя. Згодом виріс фруктовий сад. Самоосвітня робота, творчість, дослідження посіли вагоме місце у шкільному житті.

Василь Олександрович запропонував обкому профспілки збирати молодих учителів. Його думки були яскраві, цікаві, зрілі як досвідченого науковця і талановитого практика, переконаного, що сіяти їх треба в серця, уми педагогічної молоді.

У розробці сценарію, підготовці і проведенні першого зльоту молодих учителів взяли участь В. Сухомлинський, тодішній директор обласного інституту удосконалення вчителів, педагог-новатор, кандидат педагогічних наук О. Хмура. Василь Олександрович передав молодим спеціалістам естафету передового педагогічного досвіду. Він завжди уважно прислухався до думки молодих педагогів, з цікавістю вів діалоги. Сказане молодим вчителям згодом узагальнив у книгах «Листах до сина», «Розмові з молодим директором», «Сто порад учителям».

У обласній школі творчо працюючих директорів ми мали змогу слухати і спілкуватися з Василем Олександровичем в обласному інституті удосконалення учителів, під час занять на базі Павлиської школи. Це були непересічні, захоплюючі, емоційні зустрічі. Він створив систему

індивідуальної роботи керівника школи з професійного становлення молодого вчителі до вчителя – майстра, яка розкрита у книзі «Директор і вчитель».

Висновки і перспективи подальших розвідок напрямку. Василь Сухомлинський залишається для прийдешніх поколінь освітян, молодих учителів вчителем-майстром, педагогом-новатором, дослідником і талановитим письменником. Видатний педагог вражає працелюбністю, яскравим самобутнім талантом, педагогічною мудрістю і мужністю.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо в ґрунтовному аналізі досвіду роботи педагога-гуманіста з молодими вчителями Павлиської школи, зі студентами, які проходили під його керівництвом педагогічну практику, його багатогранну роботу по становленню молодих учителів регіону, професійному вдосконаленню педагогічної спільноти.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 3. – С. 7–279.
2. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 310 с.
3. Калініченко Н. А. Світлий геній Павлиша. Видання третє, доповнене / Н. А. Калініченко. – Кропивницький : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2018. – 268 с., іл.
4. Калініченко Н. А., Перебийніс Г. М. Сучасники В. О. Сухомлинського / Н. А. Калініченко, Г.М. Перебийніс. – Кіровоград, ПП «Поліграф-Терція», 1998. – 260 с.

ЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ТА ЇХ ВТІЛЕННЯ В ДОШКІЛЬНУ ТА ПОЧАТКОВУ ОСВІТУ

БОБИНА Катерина

(студентка 2 курсу факультету педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний педагогічний

університет імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка Баранюк І. Г.

Анотація. У статті розкривається значення провідних педагогічних ідей Василя Сухомлинського та їх втілення в дошкільну та початкову освіту сьогодення.

Ключові слова: виховання, розвиток, освіта, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського.

Постановка проблеми. У центрі сучасних технологій навчання і виховання учнів початкових класів знаходиться особистісно-зорієнтована модель, основною метою якої є індивідуальний розвиток кожної дитини. З огляду на це, особливого звучання набуває спадщина Василя Олександровича Сухомлинського – видатного українського вченого, неперевершеного педагога.

Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського з кожним роком все більше привертає увагу наукової, педагогічної і громадської спільноти як в нашій країні, так і за кордоном. Гуманістична педагогічна система, розроблена видатним діячем вітчизняної освіти, відрізняється новаторськими ідеями і положеннями, які й сьогодні примножують теорію і практику освіти й виховання. Фундаментальність спадщини Василя Олександровича Сухомлинського надихає не одне покоління як науковців, так і педагогів практиків, і, все ж, залишається чимало питань упровадження його прогресивних ідей у практику сучасних закладів дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні ідеї В. О. Сухомлинського у навчанні і вихованні полягають у наступному: любові до дитини, розвитку творчих сил кожної особистості в умовах колективної співдружності і на основі етико-естетичних цінностей, інтересів, потреб; формуванні у дітей «культури бажань» і «культури потреб». Всі ці ідеї висвітлили в своїх працях М. Бунаков, В. Водовозов, В. Острогорський, О. Грицай, І. Зязюна, Г. Сагач та ін.

Мета даної статті – проаналізувати втілені ідеї В. О. Сухомлинського в процес дошкільної та початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. 104 роки тому народився великий педагог-практик, учений і мислитель, якого сьогодні знає й шанує весь освітянський загал не лише в нашій країні, а й у зарубіжжі. Самобутність Василя Сухомлинського йде з народного коріння. Народжений у степах Кіровоградщини, сільський хлопець відважно пройшов буремні роки страшної війни, збагнувши вічне – любов до життя, до дитини, прагнучи у подальшому все своє серце віддати справі виховання підростаючих поколінь.

Саме В. О. Сухомлинським дошкільне навчання вперше було визнано початковим ступенем лінійної побудови неперервної системи освіти. Вчений педагог розпочинав навчання дітей з дошкільного віку, створивши авторську експериментальну модель «Школи радості», де й виховувалися дошкільники. В умовах сільської місцевості оптимально впроваджувалося проведення занять в теплу пору року не в приміщеннях Павлиської школи, а на відкритому повітрі, в «Саду казок». Завдяки екскурсіям по околицях села краще відбувалося ознайомлення з рідним краєм, малюки охоче спостерігали за природними явищами в різні пори року; не з вікна класу і не в лабораторії, а безпосередньо на полях, власних дослідних ділянках, в організованих зусиллями педагога і самих дітей живих куточках.

Організація навчання була вибудована В. О. Сухомлинським так, щоб уникати перевантаження дітей, одночасно пробуджуючи їх природну допитливість, мотивуючи до отримання нових знань, умінь, навичок, насичуючи їх свідомість необхідною інформацією і спонукаючи до самостійного пошуку відповідей на питання, що виникали.

Першочергового значення набуває впровадження у шкільну практику досягнень психолого-педагогічної науки і перспективного педагогічного досвіду. В становленні освіти важко переоцінити значення педагогічної

спадщини видатного педагога ХХ століття Василя Олександровича Сухомлинського. Його науково-педагогічна спадщина, розкриваючи найважливіші проблеми навчання і виховання, є нині підґрунтям розбудови національної освіти України.

У контексті ситуації сьогодення, особливої актуальності набуває концепція В. О. Сухомлинського. Неодноразово, у своїх роботах педагог стверджував, що «...в житті людини має бути щось найголовніше, що стоїть вище від усіх повсякденних турбот, тривоги, пристрастей». І далі: «Ставлення до ідеї Батьківщини як до священного й найдорожчого облагороджує всі людські почуття, зближує, ріднить людей, очищає душі від усього, що принижує гідність» [1, 176].

В. О. Сухомлинський чітко визначив теоретичні засади виховання громадянських почуттів учнів початкових класів:

- це, передусім, створення дитиною радостей для інших людей і переживання особистого щастя й гордості у зв'язку з цим;
- по-друге, творення й збереження краси в усіх її багатогранних проявах;
- по-третє, громадянське ідеологічне багатство діяльності дитини в колективі, взаємовідносини між дітьми й іншими, позашкільними колективами;
- по-четверте, культивування й розвиток співчуття, жалості (не біймося цього слова й тих благородних почуттів, які воно несе!) до всього живого й красивого, розвиток сердечної чуйності до прекрасного в природі;
- по-п'яте, розвиток високої інтелектуальної культури – думок, почуттів, переживань, що хвилюють душу людини, коли вона пізнає навколишній світ, минуле й сучасне людства, матеріальні й духовні багатства Вітчизни, душу свого народу, цінності мистецтва, особливо сучасної літератури [2, 200].

Василь Олександрович Сухомлинський належить до плеяди славетних педагогів, який у свій час написав: «Учителю! Ми горимо і згоряємо в ім'я, щоб єднати людей узами добрих побажань. Щоб людині хотілося жити від того, що поряд із нею живуть люди. Учитель творить Людину». Це звернення до нас Великого Педагога особливо актуальне сьогодні [3, 457].

На сьогоднішній день вчителі початкової школи орієнтуються на: новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентності, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві; орієнтація на потреби учня в освітньому процесі; наскрізний процес виховання, який формує цінності; педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

Погляди В. О. Сухомлинського на естетичне виховання учнів початкових класів відкривають ще одну цікаву сторінку в педагогіці. Він був глибоко переконаний, що естетичне виховання має становити основу навчального процесу в початковій школі. Особливу роль він відводив природі, спілкуванню з нею як фактору естетичного виховання учнів. В книзі «Серце віддаю дітям» педагог писав, що прагнув до того, щоб, перш ніж відкрити книгу, прочитати по складах перше слово, діти повинні прочитати сторінки найкращої в світі книги – книги природи. Кожну подорож у природу Василь

Олександрович називав уроком мислення, уроком – естетичного виховання [4, 210].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Природа є могутнім засобом морального, естетичного виховання учнів початкових класів, саме в процесі спілкування з природою створюються сприятливі можливості для здійснення ряду завдань виховання: формування естетичних вражень у дітей; навчання розумінню творів мистецтва; перших спроб створити красу в навколишньому середовищі. Саме про це наголошував в педагогічній спадщині Василь Олександрович Сухомлинський.

Творчість Василя Сухомлинського з кожним роком привертає більш пильну увагу світової наукової й педагогічної громадськості як у нашій країні, так і за кордоном. Розроблена ним педагогічна система не тільки збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями і положеннями, стала потужним внеском, як у теорію, так і в практику освіти і виховання, але і склала значний, революційний етап у розвитку педагогічної думки.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Виховання почуттів // В. О. Сухомлинський. – Вибрані твори: в 5 т. – Т. 3. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 176–195.
2. Сухомлинський В. О. Проблема виховання всебічно розвиненої особистості // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. – Т. 1. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 55–206.
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві // Вибрані твори: в 5 т. – Т. 2. – Київ : Радянська школа, 1977. – С. 419–654.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // В. О. Сухомлинський. – Вибрані твори: в 5 томах. – Т. 3. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 5–279.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

БУЛЬКОВСЬКА Тетяна

*(студентка II курсу магістратури
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – докторка педагогічних наук, професорка О. М. Ткаченко

***Анотація.** У статті на основі виокремлення ідей В. О. Сухомлинського щодо гри та її місця в освітньому процесі початкової школи уточнено особливості формування пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку, зокрема й засобами комп'ютерної гри.*

***Ключові слова:** пізнавальна активність, гра, В. О. Сухомлинський, пізнавальна активність, молодший школяр, комп'ютерна гра.*

Постановка проблеми. Сьогодні серед важливих завдань, що стоять перед системою освіти, особливої актуальності набуває проблема розумового виховання учнів. Одним із центральних питань організації розумового виховання є оновлення уявлень про формування пізнавальної активності молодших школярів засобами гри. Особливої уваги у вирішенні цього завдання набувають ідеї видатного українського педагога В. О. Сухомлинського, який наголошував на важливості застосування гри в початковій школі з метою всебічного та гармонійного розвитку дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні аспекти пізнавальної діяльності були в центрі уваги Л. Божович, Г. Костюка, О. Леонтєва, О. Матюшкіна, С. Рубінштейна та ін. Проблему організації пізнавальної діяльності досліджували В. Давидов, М. Данилов, Л. Занков, А. Каніщенко, І. Лернер, В. Паламарчук, П. Підкасистий, Г. Щукіна та ін.

Особливості застосування гри в процесі розумового розвитку та в ході формування уяви дитини вивчали Л. Артемова, Л. Венгер, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Усова. З. Богуславська, О. Савченко, А. Сорокіна, С. Шамова, О. Янковська розглядали гру як засіб активізації пізнавальної діяльності, зокрема й молодшого школяра. Майстерно застосовував гру в освітньому процесі початкової школи В. О. Сухомлинський. Цей досвід варто враховувати в процесі організації сучасного педагогічного процесу, зокрема й у ході застосування привабливої для молодших школярів комп'ютерної гри з метою активізації пізнавальної діяльності учнів.

Мета статті – висвітлити основні ідеї В. О. Сухомлинського щодо формування пізнавальної активності молодших школярів та застосування у цьому процесі гри, їх проєкція на активізацію пізнавальної діяльності учнів засобами комп'ютерної гри.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури засвідчив, що існує два основні підходи до визначення сутності поняття «пізнавальна активність»: як активність, яку виявляє учень у процесі здобуття знань, та пізнавальну активність як діяльність, якість, особистісний розвиток.

О. М. Пехота, розглядаючи активність учня в навчальній діяльності, дотримується позиції про це поняття як «ставлення учня до учбово-пізнавальної діяльності, яке характеризується прагненням досягти поставлену мету в межах заданого проміжку часу» [4, 29]. Проте в довідковій літературі знаходимо, що під активністю у навчанні розуміють «дидактичний принцип, що вимагає від педагога такої організації навчання, яка сприяє вихованню в учнів ініціативності, самостійності, свідомості і міцному засвоєнню навчального матеріалу, оволодінню вмінням учитися» [6, 21].

Психологи та дидакти звертають увагу на залежність активності від таких психічних процесів, як увага, наполегливість, інтерес, аналіз, синтез тощо. В роботах з проблем активності у навчанні відмічається, що активність

учня в процесі навчання пов'язана зі ставленням учня до предмета та процесу діяльності. В. Орлов звертає увагу на те, що «активність учнів у навчанні виражає його ставлення до мети діяльності, за якою стоїть мотиваційна сфера, яка забезпечує прагнення отримати спланований результат» [3, 29].

Активність особистості у пізнанні позитивно впливає на формування її розумових здібностей. Прояв активності в процесі навчання пов'язаний з оволодінням учня новою інформацією. А. Гебос звертає увагу на те, що «активізація діяльності виступає як керівництво процесом функціонування та розвитку пізнавальної активності учнів у ході навчання та самонавчання» [2, 85]. Одним із напрямів формування пізнавальної активності молодших школярів теоретики і практики вважають впровадження в освітній процес дидактичних ігор.

Дидактична гра є засобом розвитку, важливим методом виховання та навчання школяра. У грі дитина вчиться орієнтуватися у предметній та соціальній сферах, відображаючи своє враження від їх пізнання. Василь Сухомлинський з цього приводу писав: «Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості» [5, 95]. Уміле використання вчителем ігор підвищує навчальну активність учнів, інтенсивність мислення, пам'яті та уяви тощо.

Застосування ігор забезпечує єдність формування понять, інтелектуального вдосконалення у нерозривному зв'язку зі всебічним розвитком та соціалізацією учнів, а також прояву їх емоційного стану. В. О. Сухомлинський підкреслює: «Дитина має справжнє емоційне й інтелектуальне життя тільки тоді, коли вона живе у світі ігор, казки, музики, фантазії і творчості. Без цього вона не краща за здавлену квітку» [5, 179].

Ю. Федусенко, доповнюючи думки педагога, вирізняє такі найважливіші функції гри, які виявляють, на нашу думку, багатогранні можливості застосування цього виду діяльності у процесі формування розумової культури дитини: розважальну (основна функція гри – розважити, доставити задоволення, надихнути, розбудити інтерес); комунікативну; самореалізації в грі; терапевтичну; діагностичну; корекційну; міжнаціональної комунікації (засвоєння єдиних для всіх людей соціокультурних цінностей); соціалізації [1, 27]. Аналіз зазначених функцій підтверджує вагомість гри для формування ключових компетентностей молодших школярів, зокрема й комунікативної.

З метою визначення особливостей застосування комп'ютерних ігор з метою формування пізнавальної активності учнів нами було організовано експериментальне вивчення проблеми, яке здійснювалось на базі других класів школи I–III ступенів №122 міста Києва. У рамках Інтернет-сервісу дидактичних ігор LearningApps нами було створено власний каталог авторських ігор для формування пізнавальної активності в учнів другого класу

початкової школи з української мови та літератури, які застосовувалися і за допомогою мультимедійної дошки.

Щоб ігрова діяльність на уроці проходила ефективно і сприяла формуванню пізнавальної активності молодших школярів, було організовано керівництво нею з дотриманням таких вимог, які частково відображають ідеї В. О. Сухомлинського: забезпечити готовність учнів до участі в грі (зокрема мотиваційний та знанієвий компоненти); для кожного учня підготувати роздаткові матеріали; чітко і зрозуміло формулювати завдання і правила гри; гру проводити поетапно, її варіанти пропонувати лише після засвоєння учнями окремих дій; дії учнів контролювати, своєчасно виправляти, спрямовувати, тактовно оцінювати; не допускати приниження гідності дитини (образливі порівняння, підкреслення поразки в грі, глузування тощо). У ході експериментальної роботи ми керувалися положенням про те, що дидактична комп'ютерна гра на уроці – не самоціль, а засіб навчання і виховання.

Аналіз результатів застосування запропонованої системи комп'ютерних ігор засвідчив про суттєве підвищення пізнавальної активності учнів. У результаті цієї роботи ми переконалися в істинності такого вислову В. Сухомлинського: «Для неї (*дитини*) гра – це найсерйозніша справа. У грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі здібності особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку» [5, 95].

Висновки і перспективи дослідження. Отже, кожен вчитель має керуватися настановою В. О. Сухомлинського про те, що без гри немає і не може бути повноцінного розвитку учнів. Застосування системи комп'ютерних ігор з реалізацією відповідних ідей відомого педагога сприяють активізації розумової діяльності учнів, підвищенню ефективності освітнього процесу.

Подальшими перспективами в дослідженні проблеми може виступати вивчення особливостей застосування різних видів комп'ютерних ігор у формуванні пізнавальної активності молодших школярів.

Бібліографія

1. Федусенко Ю. К. Особливості впливу навчально-ігрової діяльності на розвиток основних психічних процесів у молодшому шкільному віці / Ю. К. Федусенко // Рідна школа. – 2018. – №4. – С. 27.
2. Гебос А. И. Психология познавательной активности учащихся / А. И. Гебос. – Кишинев : Штиинце, 1975. – 104 с.
3. Орлов В. И. Активность и самостоятельность учащихся в обучении / В. И. Орлов // Специалист. – 2002. – №5. – С. 29–31.
4. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота та ін.; за ред. О. М. Пехоти. – Київ : А.С.К., 2003. – 255 с.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – Київ : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 95–179.
6. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – Київ : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

БОЧАГОВА Аліна

*(магістрантка 2 курсу Навчально-наукового інституту
педагогіки та психології)*

*Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка,
м. Суми*

Науковий керівник – кандидатка біологічних наук, доцентка О. І. Гаврило

***Анотація.** У статті розглянуто використання педагогічної спадщини Василя Сухомлинського в аспекті формування екологічної компетентності дітей молодшого шкільного віку.*

***Ключові слова:** В. Сухомлинський, екологічна компетентність, педагогічна спадщина, Нова Українська Школа.*

Постановка проблеми. Суспільство зіткнулося з екологічними проблемами, які створюють загрозу життєдіяльності не окремим групам соціуму, а всьому людству. Досліджувана проблема є актуальною та охоплює не тільки Україну, а і увесь світ.

У 2017 році в Україні почалася зміна освітньої традиції. Реформа покликана створити таку школу, у якій буде приємно та цікаво навчатися. Передбачається, що випускники Нової Української Школи володітимуть компетентностями, потрібними для успішної самореалізації в суспільстві. Їх важливими елементами є екологічна грамотність та формування здорового способу життя.

Молодший шкільний вік є важливим періодом у формуванні екологічної компетентності, адже набуті у цей період знання та вміння стають фундаментом для подальшого взаєморозуміння дитини з природним середовищем. Сформована екологічна компетентність дозволить дітям молодшого шкільного віку усвідомити власну відповідальність за стан навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема екологічного виховання дітей молодшого шкільного віку не залишається поза увагою видатних педагогів минулого, зокрема В. Сухомлинського, Я. Коменського, Д. Ушинського та інших. Ця тема є актуальною і серед сучасних дослідників, серед них Г. Ковальчук, А. Волкова, Л. Різник, Г. Тарасенко, В. Бровдій, С. Ковальов, З. Плохій. Тема екологічної компетентності є предметом досліджень багатьох українських вчених: О. Колонькової, Л. Титаренко, Н. Пустовіт, О. Максимович.

Василь Сухомлинський торкається теми екологічної освіти у багатьох своїх професійних напрацюваннях, які надруковано книгами: «Серце віддаю дітям», «Сто порад учителю», «Народження громадянина». Для дітей молодшого шкільного віку автор написав велику кількість історій та оповідань

екологічного змісту, які є невід'ємною частиною шкільної програми Нової Української Школи. Педагог вважав, що екологічних знань з охорони природи, які не втілюються на практиці, недостатньо. Тільки пряме спілкування з природою рідного краю, її охорона та збагачення зможуть сформувати необхідні вміння та навички, дбайливе ставлення до довкілля.

Метою статті є аналіз творчої спадщини В. Сухомлинського, яку можна практично застосувати для формування екологічної компетентності дітей молодшого шкільного віку в Новій Українській Школі.

В. Сухомлинський велику кількість своїх робіт присвятив проблемі екологічної освіти дітей. Він зазначав, що екологічна освіта і виховання покликані забезпечити підростаюче покоління науковими знаннями про взаємозв'язок природи і суспільства, допомогти зрозуміти багатогранне значення природи для суспільства і кожної людини зокрема, виробити потребу в спілкуванні з природою та сформувати прагнення брати активну участь у поліпшенні середовища існування людини. Передумовою цього є екологічні знання, а результатом – екологічний світогляд.

Міністерство освіти і науки України радить вчителям Нової Української Школи використовувати шкільні подвір'я, стадіони та парки неподалік як альтернативу класній кімнаті. Ця ідея не нова, у своїй книзі «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський описує досвід «Школи під блакитним небом», де уроки проходили в саду. Педагог зазначає: «Дитина за своєю природою – допитливий дослідник, відкривач світу. Так нехай перед нею відкривається чудовий світ у живих фарбах, яскравих і трепетних звуках, у казці та грі, в особистій творчості, в красі, що надихає її серце, в прагненні робити добро людям через казку, фантазію, гру, через неповторну дитячу творчість – вірний шлях до серця дитини. Я буду так вводити малюків у навколишній світ, щоб вони кожного дня відкривали в ньому щось нове, щоб кожний наш крок був мандрівкою до джерела мислення й мови – до чудової краси природи. Дбатиму, щоб кожний мій вихованець зростав мудрим мислителем і дослідником, щоб кожний крок дізнання облагороджував серце й гартував волю» [4, с. 42].

Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського активно використовується в Новій Українській Школі. Педагог звертав увагу на гармонійне співіснування людини і природи у школі майбутнього ще тоді. Він вважав, що школа майбутнього повинна найповніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природа і що зможе зробити людина для того, щоб природа служила їй. Тільки через це ми повинні берегти і поповнювати природні багатства, які маємо [4]. Ці слова дуже чітко розкривають суть екологічної компетентності.

Висновки. В. Сухомлинський зробив значний внесок у впровадження екологічного виховання дітей молодшого шкільного віку. Його унікальний досвід роботи з дітьми глибоко переконує, що джерелом високорозвиненої життєтворчої особистості дитини є природа, як невичерпне джерело знань, естетичних відчуттів та практичних умінь.

Використання у освітній діяльності педагогічного досвіду Василя Сухомлинського дозволить сформувати екологічну компетентність школяра, а набуті знання, навички та досвід актуалізуються у вміння самостійно приймати рішення та нести відповідальність за свій вибір, усвідомлюючи наслідки для не лише для себе, а й для довкілля.

Бібліографія

1. Концепція Нової української школи. Електронний ресурс: Режим доступу:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>
2. Левків С. П. Формування екологічної компетентності учнів на уроках біології. Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць. за заг. ред. д.п.н., проф. С.С. Вітвицької, к.п.н. доц. Н.М. Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 223–230.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytela / за заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ : Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям – Київ : Рад. школа, 1981. – 382 с.

LEGO-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

ВАРВАРУК Наталія

*(магістрантка 2 курсу Навчально-наукового інституту
педагогіки і психології)*

*Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка О. О. Васько

Анотація. В статті проаналізовано підходи реалізації концепції Нової української школи в аспекті втілення ідей В. Сухомлинського. Встановлено, що розвиток його ідей знайшов своє продовження у реалізації важливого компоненту освіти «навчання через гру», через використання LEGO-технології в освітній діяльності молодших школярів.

Ключові слова: інтегроване навчання, діяльнісний підхід, LEGO-технологія, Нова українська школа, початкова школа.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Зміни в освіті, пов'язані з впровадженням концепції Нової української школи, визначають основні пріоритетні напрями розвитку системи початкової освіти. Нова українська школа визначається як середовище інтегрованого навчання, в якій здобувачі освіти можуть розвивати навички, що знадобляться їм у реальному житті більше, ніж ті що визначені як теоретичний виклад в підручниках. Цей підхід знайшов втілення в Державному стандарті початкової освіти, який будується на ідеях діяльнісного підходу.

Ідея інтегрованого підходу і його ефективність доведені ще В. Сухомлинським, яскравим прикладом є його досвід проведення

інтегрованих «уроків мислення в природі» у Павлівській школі для шестирічних учнів.

У сучасній Новій українській школі реалізація діяльнісного підходу потребувала пошуку нових технологій навчання, які б відповідали його основним принципам. LEGO-технологія як найкраще задовольняє усім вимогами, оскільки її основою є навчання через гру, яка для учнів 1-4 класів є одним із основних видів діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтеграції в освіті висвітлюється в працях багатьох науковців, зокрема дидактичні особливості інтеграції змісту навчання досліджували такі педагоги як О. Біляєв, Л. Варзацька, Н. Данько, Т. Донченко, С. Кондратюк, В. Паламарчук, Т. Пушкарьова, О. Савченко, Н. Светловська та ін. Основи діяльнісного підходу закладено в працях С. Виготського, П. Гальперіна, Л. Занкова, В. Давидова.

Мета статті – проаналізувати підходи реалізації концепції Нової, української школи, зокрема діяльнісного підходу, в аспекті втілення ідей В. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням здобутих результатів. Більшість науковців сходяться в думці, що для учнів початкових класів, які переходять із закладу дошкільної освіти, де гра є формою їх життєдіяльності, до початкової школи, важливою умовою правильного розумового розвитку є насичення освітнього процесу грою.

Навчання через гру – обов'язковий компонент доктрини освіти у ранньому віці в таких країнах, як: Австралія, Канада, Данія, Нова Зеландія, Шотландія і Швеція (Державний департамент освіти, праці і трудових відносин Австралії, 2009; Міністерство освіти, уряд провінції Онтаріо, 2013; Martlew, Stephen і Ellis, 2011; Synodi, 2010; Schreyer і Oberhuermer, 2017). Загалом такі норми стосуються освіти дітей віком від народження до восьми років. «Ігрова стратегія для Шотландії» (Уряд Шотландії, 2013) має ширші рамки. Оскільки вона заснована на статті 31 «Конвенції про права дитини» Організації Об'єднаних Націй (Конвенція «CRC»), така стратегія застосовується до дітей віком до 18 років (Організація Об'єднаних Націй, 1989) [4, с. 18].

У вітчизняній педагогіці ще В. Сухомлинський визначав гру як засіб розумового розвитку молодших школярів. Педагог писав: «Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості. То що ж страшного в тому, що дитина вчиться писати граючись, що на якомусь етапі інтелектуального розвитку гра поєднується з працею, і вчитель не так уже часто говорить дітям: «Ну, пограли, а тепер будемо трудитися!»» [5, с. 95].

Впровадження ігрових і діяльнісних методів навчання в освітній процес закладів дошкільної, загальної середньої та вищої освіти є необхідними для всебічного розвитку дитини, формування в неї наскрізних умінь, які дадуть їй

можливість бути конкурентоспроможною в майбутньому. Керівниця The LEGO Foundation в Україні Оксаною Рома переконує, що звертаючись до світових наукових досліджень та освітніх практик, сьогодні ми можемо з упевненістю сказати, що діяльнісний підхід («навчання через гру») – це найкращий і найприродніший спосіб підготувати дитину сьогодні до світу завтра, передусім розвинути наскрізні вміння, які сьогодні є ключовою валютою на ринку праці [3, с. 95].

Діяльнісний підхід в освіті найчастіше трактують як спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію [1].

Отже, LEGO-технологію будемо розглядати як інструмент реалізації діяльнісного підходу, яка через ігрову діяльність сприятиме розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості.

Згідно сучасних досліджень з психології, останнім поколінням, яке виявилось в центрі уваги дослідників, були Зумер – люди, народжені приблизно з 1995 по 2010 роки. Проте австралійський демограф Марк Мак-Кріндл ввів нове позначення – покоління альфа. Воно відноситься до дітей, народжених після 2010 року (до 2025) [2].

Особливостями дітей покоління Альфа вважають [1]:

- це діти, з якими потрібно домовлятися;
- діти, яким необхідно усвідомлювати мету навчання;
- партнерство, співпраця та взаємодія – ключові аспекти відносин з оточуючими;
- чітка система мотивації; у сфері технологій, вони» як риба у воді»; заслужена похвала та заохочення.

Виходячи зі сказаного, саме гра найбільшою мірою відповідає запитам дітей покоління Альфа до організації освітнього процесу. Гра для учнів 6–10 років є шляхом самопізнання і способом вираження. Цілеспрямована ігрова діяльність сприяє: розвитку уваги, пам'яті, мислення, концентрації уваги; допомагає висловлювати та розуміти емоції, співчувати, сприймати не тільки перемогу, а й поразку; формує певні риси характеру такі як то прагнення до лідерства, комунікабельність; розвиває волю дитини, оскільки під час гри вона вчиться долати труднощі, з якими стикається.

Технологія LEGO передбачає використання конструкторів LEGO Education і базується на інтегрованих принципах, об'єднує в собі елементи гри та експериментування. Ігри з LEGO виступають засобом дослідження та орієнтації учнів в реальному світі.

Відповідно до закону України «Про гуманітарну допомогу» та меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством освіти і науки України та компанією The LEGO Foundation, з метою упровадження в освітній процес перших класів закладів загальної середньої освіти ігрових та діяльнісних методів навчання всі заклади загальної середньої освіти України отримали

комплекти LEGO Play Box та Six Bricks, які передбачені на кожен перший клас «Нової Української школи» та розраховані на кожного першокласника.

Висновки і перспективи подальших розвідок напряму. Як бачимо розвиток ідей В. Сухомлинського знайшов своє продовження у реалізації важливого компоненту освіти «навчання через гру» багатьох розвинених країн світу, яка підтримується організацією The LEGO Foundation і на сьогодні втілюється в освітній процес закладів дошкільної і загальної середньої освіти в Україні. Перспективним і таким, що потребує подальшого дослідження такий аспект розглядувано проблеми як особливості використання LEGO-технології при формуванні ключових компетентостей молодших школярів.

Бібліографія

1. Григор'єва Н. Д. Діяльнісний підхід і ігрові методи навчання в умовах Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nvkdominanta.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/stattya-na-atestatsiyu-1.pdf>

2. Діти покоління Альфа: хто це та як їх виховувати? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dity.in.ua/statti/rozvitok-i-vikhovannya/diti-pokolinnya-alfa-khto-se-ta-yak-ikh-vikhovuvati>

3. Дмитренко О. Більше, ніж гра: діяльнісний підхід у Новій українській школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/method/85081/>

4. Рейчел Паркер (Rachel Parker), Бо Ст'єрне Томсен (Bo Stjerne Thomsen) Діяльнісний підхід у школі. Дослідження інтегрованих педагогік, що ґрунтуються на ігровому діяльнісному підході та сприяють всебічному розвитку дітей початкової школи / The LEGO Foundation : Біла книга [Електронний ресурс]. – Березень 2019. – Режим доступу: https://cms.learningthroughplay.com/media/dx1copjh/ltp-at-school_ukranian_version.pdf

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. – Т.3. – К.: Рад. школа, 1977. – 670 с.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

ВОРОВСЬКА Тамара

(студентка 2 курсу рівня магістр,

факультет педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – докторка педагогічних наук, професорка Т. Я. Довга

Анотація. У статті проаналізовано наукові погляди та освітня діяльність В. О. Сухомлинського з організації виховної роботи у школі. Розкрито можливості використання досвіду В. О. Сухомлинського щодо створення в ній виховної системи. Висвітлено ціннісні орієнтації виховної роботи у сільському загальноосвітньому закладі.

Ключові слова: виховання, організація виховної роботи, сільська школа, гуманна педагогік, В. О. Сухомльницький.

Актуальність теми. В українському селі сформувалася оригінальна система навчання й виховання, яка має певний ритм, що узгоджувався з сільськогосподарською працею і природними умовами, що таким чином, відповідає умовам сільського життя. Школа в даному випадку постає центром сільської педагогічної системи, інтегруючи сімейне й громадське виховання. Саме тому В. Сухомлинський зазначав, що школа в селі має «особливу місію», є не лише закладом освіти, а найважливішим, іноді «єдиним осередком культури», який «задає тон усьому інтелектуальному, культурному й духовному життю села» [3, с. 418–419].

На думку дослідників, сучасна сільська школа не забезпечує достатнього рівня соціалізації й суспільного виховання дітей. Причинами такої негативної тенденції є «замкненість, автономність, периферійність, деяка патріархальність життя сільського соціуму, віддаленість сіл від культурно-економічних центрів, відсутність коштів для розвитку соціально-освітніх систем» [2, с. 19].

Метою статті є аналіз науково-педагогічних поглядів В. Сухомлинського на організацію виховної діяльності школи, та розкриття можливостей використання його напрацювань у практиці роботи сучасної сільської школи.

Виклад основного матеріалу. У своїй педагогічній творчості В. О. Сухомлинський відводив важливе місце вихованню дітей. Як зазначають І. Мельник та Л. Заремба, вимоги сьогодення актуалізують положення педагогіки гуманізму В. О. Сухомлинського, який в умовах авторитарної школи, панування комуністичної ідеології шукав відповіді на питання, як сформувати особистість – думаючу, відповідальну, ініціативну, творчу, толерантну, яка уміла б натхненно вчитися, працювати, любити, відчувати душу іншої людини, не завдавати кривди людям, боротися зі злом, не бути байдужим до чужого горя, вміти співчувати, підтримати в біді, відчути власну неповторність, усвідомити відповідальність за свої дії, вчинки, слова [1, с. 683].

Загалом, методи виховання у початковій школі, за В. О. Сухомлинським, можна поділити на дві групи. До першої групи належать методи, які забезпечують первинне сприймання знань і вмінь учнями, а саме:

- бесіда, розповідь, опис, пояснення, тлумачення понять, інструктаж, самостійне читання книг з метою первинного сприймання знань;
- демонстрація, ілюстрація;
- трудовий процес;
- самостійне спостереження, екскурсія, практична робота в процесі самостійного оволодіння знаннями;
- показ фізичних вправ.

Друга група об'єднує методи розвитку, осмислення, поглиблення знань, до яких відносяться:

- вправи, пояснення факторів та явищ природи і праці, суспільного життя;

- творчі письмові роботи, проблемні завдання, виготовлення навчальних посібників і приладів, дослідницькі роботи, графічні роботи, експеримент, керування машинами, механізмами, приладами, застосування знань і вмінь;

- тривала трудова діяльність, що забезпечує поєднання практичної діяльності з удосконаленням вмінь та поглибленням знань [5, с. 646].

Тобто, виховання дітей В. О. Сухомлинський розглядав у контексті різноманітних видів діяльності (трудової, фізичної, інтелектуальної, моральної, естетичної тощо), спрямованої на всебічний розвиток особистості. Актуальні виховні завдання сільської школи можна вирішувати, наприклад, використовуючи у своїй роботі методичні знахідки В. О. Сухомлинського щодо проведення шкільних свят.

Як ми бачимо, В. О. Сухомлинський часто акцентував увагу на трудовій діяльності, адже «особистість починається в діяльності, у праці, у повсякденних взаєминах» [Там само, с. 645]. Наприклад, розробляючи систему трудового виховання як ефективну форму роботи, В. О. Сухомлинський використовував організацію і проведення свят (свято квітів, свято першого хліба, свято врожаю, свято жайворонка тощо). У процесі спільної трудової діяльності діти переживають радість успіху від отриманих результатів, у них формується позитивне ставлення до праці, яке традиційно склалось в українського народу.

Школа має бути храмом гуманності і високої моральної, емоційної культури. У пізнанні світу людських моральних цінностей В. О. Сухомлинський вважає надзвичайно важливим, щоб у роки дитинства людина переживала гостре почуття провини за свій необережний, непродуманий вчинок, розкаювалася і всіма силами своєї совісті засуджувала власну помилку, необережність, необачність, поспішність. Завдання вчителя полягає у тому, щоб навчити маленьку людину бачити наслідки кожного свого вчинку, а щоб бачити – треба думати: «виховуючи, ми вчимо людину міркувати про те, що навколо мене і в мені, уявно ставити себе на місце іншого» [6, с. 199].

Крім того, В. О. Сухомлинський надавав великого значення природі як виховному засобу: «я прагнув до того, щоб перед тим як відкрити першу книжку, прочитати по складах перше слово, діти прочитали сторінки найпрекраснішої в світі книги – книги природи» [4, с. 65]. Залучення школярів до естетики навколишнього середовища, виховання дбайливого ставлення до довкілля, розвиток уміння захоплюватися неповторністю природи має потужний виховний потенціал розвивати у дітях бажання турбуватися про прекрасне.

Разом із тим, В. О. Сухомлинський акцентує увагу на тому, що основною складовою частиною виховної роботи є планування і надає наступні рекомендації:

а) вчитель повинен мати уявлення про ідеал виховання, тобто, яку особистість ми виховуємо? На основі цього уявлення В. О. Сухомлинський рекомендує скласти загальний план на всі роки шкільного виховання, і конкретніший – на період роботи вчителя зі своїми учнями. При цьому варто пам'ятати, що виховання – жива, рухлива справа, яка вічно змінюється й розвивається, і що вихованець ваш завжди в етапі становлення;

б) скласти список книжок із золотої скарбниці світової культури, що їх ваші вихованці повинні прочитати за десять років шкільного навчання;

в) скласти перелік суспільно-корисної праці вихованця. Поряд з цим пунктом написати назви книжок про видатних людей, які мають стати ідеалом для дитини. Читання цих книжок не дасть користі, якщо немає суспільно корисної праці [5, с. 420].

Висновки. Важливим шляхом оптимізації роботи сільської школи є вивчення й адаптація в нових соціокультурних умовах досвіду відомих педагогів минулого зі створення виховної системи. Цінним для вдосконалення виховного процесу в сільській школі є методика виховання В. О. Сухомлинського, яка не втрачає актуальності й на сучасному етапі розбудови національної системи освіти. З цією метою в початковій школі необхідно звернути особливу увагу на подальше дослідження досвіду В. О. Сухомлинського щодо формування виховної системи сільської школи для розв'язання проблем гуманістичного виховного середовища закладу освіти.

Бібліографія

1. Мельник І. М., Заремба Л. В. Складові методики проектування особистості за В. О. Сухомлинським. *Young Scientist*. 2018. № 11 (63). С. 683–686.
2. Осадчий І. Г. Освіта в сільській місцевості : проблеми, їх причини та шляхи вирішення // Школа – центр активності громади: узагальнення адаптованого польського досвіду збереження освітніх послуг у сільській місцевості: матеріали Всеукр. науково-практичного семінару. Луганськ: СПД Резніков В. С., 2011. С. 111–121.
3. Сухомлинський В. О. Особлива місія. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. К.: Радянська школа, 1977. Т. 5. С. 418–422.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. К.: Рад. школа, 1976. Т. 1. С. 55-208.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. К.: Рад. школа, 1976. Т. 2. С. 419–654.
6. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. К.: Рад. школа, 1976. Т. 2. С. 146–416.

ФОРМУЄМО ОСОБИСТІТЬ КОЖНОЇ ДИТИНИ НА ЦІННОСТЯХ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ГАРКУША Вікторія

*(студентка 31 групи спеціальності 013 Початкова освіта)
Олександрійський педагогічний фаховий коледж імені В. О. Сухомлинського,
м. Олександрія*

Науковий керівник – заступниця директора з навчальної роботи
Олександрійського педагогічного фахового коледжу
імені В. О. Сухомлинського Л. Максимова

***Анотація.** У статті розкриваються можливості використання ідей
В. О. Сухомлинського в сучасному освітньому просторі для формування цінностей у дітей.
Ключові слова: В. О. Сухомлинський, дитина, цінності, Нова українська школа.*

Сучасна система освіти покликана формувати особистість дитини з чіткою системою цінностей, наскрізними вміннями, здатною до життя у соціумі, командної взаємодії. Реалізація цих завдань спонукає вчителя до оновлення змісту й інструментарію освітніх технологій. Проте історичне підґрунтя, досвід учителів-практиків – це те, що робить нашу освіту вагомим для українців, патріотично спрямованою.

Реалії сьогодення, умови воєнного часу, які, на жаль, є в Україні, підтверджують необхідність формування загальнолюдських, національних й особистісних цінностей, стійких моральних переконань, активної громадянської та життєвої позиції у дітей і молоді.

Як відомо, освітній процес поєднує в собі навчання, виховання й розвиток особистості кожної дитини. У статті 1 Закону України «Про освіту» визначено, що результатом навчання є знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів [1].

При цьому зрозумілим є те, що виховання – це один із важливих напрямків роботи усіх членів шкільної команди, одна із найважливіших складових нашого буття, один із шляхів створення майбутнього. Учитель повинен бути готовим до реалізації завдань освіти, урахувавши особливості часу. Саме тому спадщина Василя Олександровича Сухомлинського – важлива складова професійної підготовки вчителя, формування його компетентності. Вона сприяє реалізації таких складових якісної освіти учнів: формуванню наукового світогляду, активної життєвої позиції, оцінювальних суджень, розвитку мислення, мовлення, спостережливості, вихованню кращих моральних рис, здорового способу життя, підготовці особистості до

самостійного суспільного життя, особистісному та громадянському становленню, вихованню особистості дитини на цінностях.

В. О. Сухомлинський наголошував на тому, що виховання підростаючого покоління повинно бути активною діяльністю. У процесі якої створюються цінності [3, с. 73]. Наша система виховання виходить з того, що людина неповторна, що в ній треба відкрити ту живинку, яка створює її індивідуальне обличчя, яка виводить у світ творчої праці [3, с. 89].

У Концепції Нової української школи зазначено, що потужну державу та конкурентоздатну економіку забезпечить згуртована спільнота творчих людей. Варто зазначити, що Нова українська школа працює на особистісно-орієнтованих моделях освіти, наближаючи навчання та виховання кожної дитини до її сутності, конкретних здібностей, майбутньої життєвої траєкторії. У її середовищі важливо навчити загальнолюдським цінностям, повазі прав людини, дотримання її свобод. При цьому виховання не повинно зводитись до окремих «занять з моралі».

Дослідження спадщини Василя Сухомлинського, підтверджують, що положення його виховної системи і засади НУШ єдині щодо необхідності формування особистості через повагу до людини, закону, мови, культури, відповідальність за себе, країну, людство, плекання української ідентичності, наскрізний досвід, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, солідарність.

Навчання – це складна, багатогранна праця учня. Вона потребує фізичних зусиль, морального напруження. В умовах сьогодення школа повинна допомогти дитині, підтримати її психологічно, забезпечуючи відчуття безпеки, всебічний розвиток, стимулюючи до розкриття потенційних можливостей. Отже, навчальне середовище повинно бути кроком до щастя, безпеки й захисту дитини, формування її цінностей, переконань, особливо в такий складний час, який переживає весь український народ.

Великий педагог, розриваючи суть щасливого життя, наголошував, що його визначають бажання дитини, ступінь задоволення від їх реалізації, емоційні цінності. «Виховання культури бажань великою мірою визначається тим, наскільки мудра гармонія встановлюється у житті людини між задоволенням матеріальних потреб і становленням, розвитком, задоволення потреб духовних», – зазначав Василь Олександрович [3, с. 77]. Це, зі свого боку, вимагає великої майстерності від учителя та тонких інструментів впливу на волю, почуття і свідомість кожної дитини. З означеного слідує, що щастя маленької особистості залежить від сформованості у неї цінностей. Щаслива дитина – дитина, яка отримує позитивні емоції від життя, природи, спілкування, діяльності, перебування у соціумі. Така особистість цінує родину, друзів, державу, має українську ментальність. Вона хоче жити, творити, рухатись уперед.

Правильне виховання забезпечує захист від проявів насилля, суїциду, націлює дитину на подолання перешкод, втілює віру у її можливості, дозволяє прийняти та підтримати особливість кожного і є рушійною силою прогресу. Василь Олександрович наголошує, що ми повинні вірити в кожну дитину,

спиратися на позитивне, віддавати їй своє серце. Вона повинна відчувати нашу підтримку, віру в неї, її майбутнє. Ці принципи педагогічної діяльності вічні.

Твори для дітей Василя Олександровича мають значний вплив на почуття, свідомість. Вони сприяють розвитку мислення, мовлення, вчать бачити прекрасне, жити в суспільстві та колективі, цінувати і берегти свою країну, бути її патріотом, поважати права кожного, підтримувати тих, хто має особливі потреби, тому успішно використовуються студентами Олександрійського педагогічного фахового коледжу імені В. О. Сухомлинського в ході практики з позакласної та позашкільної виховної роботи. Серед них варто виділити збірки «А пісня жива», «Казки школи під голубим небом», «Сергійкова квітка».

Педагогічні ідеї Василя Олександровича Сухомлинського допомагають створити ефективне педагогічне становище, яке сприяє соціалізації особистості, збереженню та передачі культурних цінностей людства, народних традицій, вихованню кращих моральних рис, фізичному, інтелектуальному розвитку, трудовому становленню, вихованню естетичних смаків, екологічних почуттів, бажання працювати та вдосконалюватися, що важливо для забезпечення всебічного розвитку дітей, підготовки їх до життя у суспільстві.

Отже, ідеї Василя Олександровича мають велике значення у вихованні молоді, вони допомагають розкривати потенційні можливості дитини, формують уміння оцінювати явища, події, вчинки, зіставляти їх з власною поведінкою, реальними життєвими умовами, проте при їх використанні доцільно вивчати позитивний досвід упровадження спадщини Василя Олександровича, враховувати пріоритетні завдання, умови впровадження, провідну мету діяльності, інтереси дітей, особливості сучасного освітнього простору Нової української школи.

Бібліографія

1. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 року [Електронний ресурс]: //Відомості Верховної Ради (ВВР) – 2017. – № 38-39, ст.4, 21. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/index>.
2. Концепція Нової української школи. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. – Т. 1. – К.: Рад. шк., 1976. – 654 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. – Т. 2. – К.: Рад. шк., 1976. – 715 с.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад учителів. – К.: Рад. шк., 1988. – 304 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ГОЛУБ Катерина

*(студентка 2 курсу магістратури навчально-наукового інституту
педагогіки і психології)*

*Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка Н.М. Павлущенко

***Анотація.** У статті представлена специфіка розвитку творчих здібностей учнів початкових класів у процесі художньо-творчої діяльності. Зазначено, що даний процес буде ефективним у випадку, якщо буде представляти собою певну діяльність, під час якої вирішується ряд особистих педагогічних завдань, спрямованих на досягнення кінцевої мети.*

***Ключові слова:** творчі здібності, художньо-творча діяльність, учні, початкова школа.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку та формування освіти в Україні метою навчання учнів початкових класів є не стільки оволодіння певними знаннями та навичками, але й також розвиток особистісних якостей, формування компетентностей та власне виховання творчої особистості загалом. Тому в початковій школі особливу увагу необхідно звертати на розвиток творчих здібностей учнів.

Доцільність звернення до обраної проблеми підтверджується вимогами нормативно-правових документів: Концепції Нова українська школа, Закону України «Про освіту». Здібності визначають становлення особистості, а також обумовлюють ступінь яскравості її індивідуальності. Творчі здібності проявляються і розвиваються тільки в діяльності, і визначають велику або меншу успішність у виконанні цієї діяльності. Саме тому необхідно стимулювати мотивацію учнів початкових класів до творчості, створювати умови для розвитку їх творчих здібностей у процесі їхньої художньо-творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток творчих здібностей підростаючого покоління – одне з найважливіших завдань сучасної освіти. Роль педагога актуалізується в сучасних умовах реалізації особистісно-орієнтованої моделі розвитку дитини. Різні аспекти проблеми розвитку та становлення творчої особистості висвітлювалися в наукових працях таких вчених, як Н. Кічук (формування творчої особистості), В. Моляко, О. Савченко, А. Рацул, Я. Пономарьова (знання, розумовий розвиток, психологія творчості і педагогіка, мислення і творчість), Г. Щукіної (проблема пізнавального інтересу в педагогіці), Д. Богоявленської (один із підходів до дослідження інтелектуальної творчості), П. Енгельмейера (теорія творчості, творча особистість та творче середовище), М. Холодної (дослідження психології інтелекту).

Мета статті полягає у розкритті особливостей розвитку творчих здібностей учнів початкових класів у процесі художньо-творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Одним з важливих завдань, що стоять перед сучасною українською школою є створення сприятливих умов для розвитку кожного учня в різних видах діяльності, виявлення та розвитку комплексу здібностей, пізнання учнем самого себе, розвиток на певному рівні мислення, уяви, фантазії. Створення таких умов і надання учням можливості активно проявити себе в діяльності різноманітної спрямованості може сприяти розвитку широкого спектру творчих здібностей. Поняття «здібності» включає в себе три ідеї:

– під здібностями власне розуміється певні індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої;

– здібностями також називають не усякі взагалі індивідуальні особливості, а тільки такі, що мають відношення до успішності виконання певної діяльності;

– поняття «здібність» не зводиться до тих знань, навичок чи умінь, які вже вироблені в даній людині, вважає В. Моляко [3, с. 4].

На даному етапі модернізації освіти досить актуальним стає розвиток творчих здібностей. Згідно зі словником-довідником з проблем творчості, «творчі здібності – це певний синтез властивостей та деяких особливостей особистості, її рівнева характеристика, що припускає власне наявність певної властивості, яка забезпечує певну новизну та деяку оригінальність продукту. Так, творчі здібності певним чином забезпечують успішність в деяких творчих видах діяльності, власне в таких, де створюються деякі нові предмети матеріальної, а також духовної культури, також здійснюються нові ідеї та відкриття, а також винаходи [5].

А. Рацул стверджує, що у творчій діяльності людей проявляються їх звичайні, загальні інтелектуальні розумові або практичні навички, і час від часу діяльність будь-якої людини може ставати творчою, якщо в ході її вона випадково відкриває або створює що-небудь нове. Таким чином є тільки загальна інтелектуальна, а не особлива творча обдарованість людини, і будь-яка високорозвинена в інтелектуальному плані людина в більшій чи меншій мірі є потенційно творчою особистістю. Прихильники даної точки зору, крім того, стверджують, що крім інтелекту істотну роль в прояві творчих здібностей людини відіграє мотивація її діяльності. Сильна мотивація здатна збільшувати інтелектуальний (творчий) потенціал людини, слабка зменшує його [7, с. 53].

Відомий фундатор, Л. Виготський вважав, що основою творчих здібностей є уява, яка може багатопланово проявлятися в життєдіяльності дитини. Фантазія (лат. Phantasia від грец. φαντασία – уява) – створення людиною нових образів в рамках майбутнього часу, з використанням колись сприйнятого минулого, на основі наявного інтелекту. На думку вченого, уява – це складна форма психічної діяльності, яка є реальним об'єднанням декількох

психічних функцій в їх своєрідних відносинах і, при цьому, стає абсолютно необхідним моментом і умовою формування реалістичного мислення [5].

Молодший шкільний вік – важливий період у становленні особистості, оскільки є першою сходинкою до творчого розвитку дитини. Чи буде дитина прагнути пізнавати світ або залишиться «не творчою» людиною залежить від того, як буде побудована педагогічна робота з нею. Так, у кожного учня спостерігаються властиві тільки йому творчі задатки. Це залежить від багатьох факторів: нервової системи, її «гнучкості»; емоційності; темпераменту; спадковості тощо. Далеко не останню роль відіграє навколишнє дитини середовище, особливо сім'я. Задатки в свою чергу діляться на вроджені і придбані (соціальні). Для розвитку здібностей слід пройти ряд етапів, від найнижчого до найвищого.

Творчі здібності формуються та розвиваються в діяльності, в процесі навчання і виховання. Основне завдання виховання – всебічний розвиток здібностей учнів. Чим різноманітніше та змістовніше діяльність, тим більше можливостей для розкриття власного потенціалу. Отже, навчання і виховання в школі, організація діяльності учнів відіграє важливу роль в розвитку їх здібностей. Однак не всяка діяльність, в яку включається дитина сприяє формуванню і розвитку творчих здібностей. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів відбувається на основі розвитку уяви та мислення і передбачає формування у них найважливіших інтелектуальних та практичних дій, що зовні виявляються у вигляді умінь спостерігати, думати, порівнювати, самостійно висувати та вирішувати нові завдання.

У своїх дослідженнях В. Моляко зазначає, що найбільш ефективним засобом для розвитку творчих здібностей учнів початкових класів є образотворча діяльність. Так, у процесі ліплення, малювання, аплікації учень радіє красивому зображенню, яке він створив сам, засмучується, якщо щось не виходить, але найголовніше: створюючи зображення він набуває різні знання; уточнюються і поглиблюються його уявлення про навколишній світ; також в процесі даної діяльності він починає осмислювати якості предметів, запам'ятовувати їх характерні особливості та деталі, опановувати образотворчими навичками та вміннями, вчиться усвідомлено їх використовувати [4, с. 79].

Свобода творчого вираження учня початкових класів визначається не тільки образними уявленнями та бажанням передати їх в малюнку, а й тим, як він володіє засобами зображення. Засвоєння дітьми в процесі навчання різних варіантів зображення, технічних прийомів сприятиме їх творчому розвитку, а розвивати творчі здібності молодшого школяра – завдання педагога.

Так, педагог використовує на уроках образотворчої діяльності різні нетрадиційні матеріали та власне засоби зображення: паперові трубочки, ватяні палички, пробки від пластикових пляшок, від тубиків крему, зубної пасти, пластмасові трубки, зубні щітки, дерев'яні палички, соломка, поролон тощо. Незвичайний матеріал зображення залучає учнів до творчого процесу. Тому чим різноманітніше художні матеріали, тим цікавіше з ними працювати.

У дітей з'являється можливість використовувати додаткові засоби. Виникають нові ідеї, пов'язані з комбінаціями різних матеріалів, учень починає експериментувати, творити [6, с. 104].

У процесі художньо-творчої діяльності в учнів початкових класів підвищується творча активність, емоційність, самооцінка, вони вчаться використовувати добре знайомі їм предмети в якості художніх матеріалів. Значить, педагогам вдається зацікавити дітей, запалити їх серця, розбудити в них творчий початок. Адже малювання для учня початкових класів – радісна, натхненна праця, до якої, власне не треба примушувати, але дуже важливо стимулювати та підтримувати його, поступово відкриваючи перед ним нові можливості.

Художньо-творча діяльність – це справжнє диво! Учні початкових класів розкривають свої унікальні здібності та відчують радість, яку їм доставляє сам процес. Вони починають відчувати користь творчості, вірять, що помилки – це всього лише кроки до досягнення мети, а не перешкода, як у творчості, так і в усіх аспектах їхнього життя. Учням краще пояснити: «у творчості немає правильного шляху, немає неправильного шляху, є тільки свій власний шлях».

Висновки та перспективи подальших розвідок. Творчі здібності – це індивідуальні особливості особистості, що визначають можливість успішного здійснення конкретного виду творчої діяльності, виявляються в прагненні і емоційному відношенні до творчості, як уміння володіти виразними засобами при створенні творчого продукту. Художньо-творча діяльність є досить ефективним засобом розвитку творчих здібностей учнів початкових класів. Використання різноманітних технік безпосередньо у процесі образотворчої діяльності дозволяє учням початкових класів відчувати себе сміливіше, розкутіше, розвиває уяву, дає повну свободу для творчого самовираження.

Бібліографія

1. Закон України «Про освіту» (2017р.). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html
2. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>
3. Моляко В. О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. / В.О.Моляко. // Психологічна газета. 2005. – №6. – С. 2–5.
4. Моляко В. О.Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. / В. О. Моляко, О. Л. Музика. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
5. Основні підходи до проблеми творчих здібностей. URL: <http://www.pedahohikam.net/nervs-894-1.html>
6. Початкова освіта: Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти; типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (колективу авторів під керівництвом О.Я. Савченко); методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України щодо впровадження ідей Нової української школи в початковій освіті. Київ: УОВЦ «Оріон», 2018. – 160 с.

7. Рацул А.Б. Педагогіка: інформативний виклад: навчальний посібник. / А.Б. Рацул. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2016. – 344 с.

8. Савченко О. Вивчення особистості молодшого школяра як передумова успішної організації його навчальної діяльності. / О. Савченко // Початкова школа. – 2012. – № 3. – С. 4–7.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

ГОРДУН Ольга

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

***Анотація.** У статті акцентується увага на управління закладом загальної середньої освіти, як складової педагогічної системи. Окреслено пріоритетні напрями впровадження ідей Василя Сухомлинського в сучасну управлінську практику.*

***Ключові слова:** заклад освіти, директор школи, Нова українська школа, система управління, педагогічна спадщина, В. Сухомлинський.*

Постановка проблеми. Розвиток української національної освіти позначений активним пошуком ефективних шляхів створення результативної системи управління закладами освіти. У роботі проаналізовано творчу спадщину видатного українського педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського, який разом зі своїми колегами перетворив звичайну сільську школу на унікальну педагогічну лабораторію, справжню скарбницю педагогічної мудрості. В. О. Сухомлинський 22 роки очолював Павлиську ЗОШ Онуфріївського району Кіровоградської області, відому як «Школа радості», «Школа під голубим небом». Можна сказати, що книга «Серце віддаю дітям», використовуючи ці визначення, надрукована більш ніж 50 мовами світу. Праця «Павлиська середня школа» – це повний опис діяльності шкільного колективу та його тісної взаємодії з громадою села Павлиш, що викликало глибоке захоплення у сучасних керівників освіти.

Аналіз досліджень. Такі вчені як М. Я. Антонєць, Ю. О. Грицай, Н. В. Єрмак, Н. А. Калініченко, Л. М. Кравченко, Т. О. Кузьмич, Н. С. Луцюк, С. Ф. Одайник, І. Є. Остапйовський, О. В. Сараєва, Т. М. Сорочан, Б. П. Хижняк та ін. вважають управлінські аспекти науково-творчої діяльності В. О. Сухомлинського важливою частиною педагогічних досліджень ХХ ст. Науковий співробітник Лабораторії менеджменту А. І. Постельняк зазначав, що «В. О. Сухомлинському як досвідченому керівникові було властиве системне бачення школи як складної динамічної системи, що постійно розвивається та вдосконалюється за умови компетентного управління» [1, 9].

Наше дослідження є спробою осмислення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського з погляду реалій сучасного менеджменту освіти.

Мета статті – визначити та проаналізувати ідеї вченого-практика у сфері управлінської діяльності, як складової педагогічної системи, продемонструвати їх актуальність для нової української школи та подальших наукових розробок.

Виклад основного матеріалу. Системний підхід, як методологічна основа формування знань про навколишню дійсність, як найширший науковий підхід у соціально-педагогічних дослідженнях і практиці, передбачає розгляд управління навчальними закладами з точки зору загальної динамічної складної системи. У своєму дослідженні увагу зосередили на функціональній взаємодії, тобто органічному об'єднанні ключових функцій суб'єкта в процесі інституційного управління закладом загальної середньої освіти. Ефективне управління навчальними закладами можливе за наявності високого рівня науково-педагогічної підготовки, загальної ерудиції, професіоналізму керівників, викладачів, навчальних закладів. Дотримуючись концепції грамотного управління освітніми закладами, В. О. Сухомлинський наголошував: «Суть управління сучасною школою полягає у створенні, визріванні та визнанні передового досвіду в очах педагогів у найскладніших освітніх задачах, вбачає в собі передові педагогічні концепції. І творець цього досвіду, чия праця стала взірцем для інших освітян, має бути керівником школи. Без такого директора – найкращого вихователя – неможливо зараз уявити школу» [4, 12–13]. Проте вчений і педагог застерігав: «Управління школою – це передусім управління навчанням, а потім адміністративне управління» [3, 424].

В. О. Сухомлинський у книзі «Розмова з молодим директором школи» [3] визначає сферу діяльності керівника навчального закладу з таких позицій:

- 1) Директор – це перш за все вчитель;
- 2) Щоб бути добрим директором, перш за все будь добрим учителем, добрим вихователем «не лише щодо тих дітей, яких ви навчаєте на своїх уроках, але й щодо всіх вихованців школи, довіреної вам суспільством, народом, батьками. Якщо ж ви, зайнявши посаду директора, вважаєте, що успіх залежить від якихось особливих адміністративних талантів, прощайтеся з думкою стати хорошим директором» [3, 398];
- 3) Директор-садівник (метафоричне бачення роль лідера): він ласкавий, з любов'ю обробляє землю, дає життя, перетворює будь-який паросток культурним;
- 4) Управлінський зв'язок із процесами самоорганізації дитячого та дорослого суспільства допомагає вирішувати проблеми. Зникає опір і добровільність, відповідальність, з'являється інтерес.

В. О. Сухомлинський має своє бачення реалізації основних функцій управління, особливо планування. Дослідники вважають доцільним розробляти перспективний план роботи школи до 10 років на весь цикл навчання дитини, а для класних керівників – на 4–6 років. Провести виховну

роботу з класом. Скласти план – значить розробити комплекс заходів, спрямованих на підвищення виховної роботи та її результативність», – зазначав учений [3, 453]. Не менш важливими в управлінській діяльності В. О. Сухомлинського є функції організації, особливо щодо партнерських відносин, взаємності, доброї волі та творчої співпраці для формування та розвитку школи. Цю стратегію управлінської діяльності він зосереджує на раціональній організації роботи педагогічної ради та геніальному визначенні її змісту. У відповідь на «Як спланувати? – відповідає: «Починайте з найпростішого. Нехай усі вчителі – і початкових, і середніх, і старших класів – подумають над питанням яка залежність мислення, думки школярів від уміння читати? Нехай думають про це всі учителі, спостерігаючи за розумовою працею школярів. Нехай усі заглиблюються думкою в цю цікаву залежність» [3, 404].

Внутрішня свобода в роботі завжди має морально-етичний вимір. З огляду на це значущою є діяльність В. О. Сухомлинського як директора, менеджера, лідера школи щодо забезпечення участі батьківської громадськості у спільному вирішенні проблем розвитку закладу освіти. У Павлівській школі була створена «... педагогічна школа для батьків, у ній відділи: дошкільний, батьків учнів I–III класів, IV–VIII класів, IX–X класів. За три роки до того, як віддати своїх дітей до навчання, мати й батько починають вчитися в педагогічній школі для батьків. Два рази на місяць вони слухають лекції директора школи, заступника директора із навчально-виховної роботи, заступника із позакласної роботи, вчителя, який через три роки навчатиме I клас» [2, 536].

Не менш цінним для сьогодення є його доручення завучу дотримуватись гуманних стосунків з батьками, особливо з тими, хто припустився помилок і неправильних оцінок у своєму вихованні, «... якщо ви почнете «вивертати душі», виставляти на загальний огляд людську біду (а невміння виховувати – це передусім біда), до вас приходитиме все менше й менше батьків, ви відштовхнете їх від школи...» [2, 537–538].

Педагогічна філософія В. О. Сухомлинського щодо місії школи як суспільного навчального закладу «позитивно впливати на довкілля, створювати сприятливу для виховання атмосферу» [3, 503] не втратила свого значення і в наш час. Розвивайте учнівське самоврядування – «зробіть правилом морального виховання: нехай ваш виховний задум здійснюється активною діяльністю самих учнів» [3, 557].

Значну увагу В. О. Сухомлинський приділяв зростанню професійної майстерності вчителя, реалізації його творчого потенціалу. Він радив керівникам шкіл пробудити в учителя потяг до творчого осмислення власної праці, допомогти кожному вчителю в створенні індивідуальної творчої лабораторії. Постійно спонукати шукати щось нове, думати над тим, як підвищити майстерність.

Повчальним для сучасних керівників освіти є досвід В. О. Сухомлинського щодо здійснення контрольної-аналітичної діяльності,

зокрема оцінювання роботи вчителя. У книжці «Розмова з молодим директором школи» у спеціальному розділі «Поради про відвідування та аналіз уроків» він зазначав: «Директор відвідує й аналізує уроки не тільки для того, щоб учити вчителів, давати їм поради. Педагогічна лабораторія школи – це творча єдність всіх учителів, повсякденне інтелектуальне збагачення, взаємний обмін духовними цінностями... Аналіз системи уроків потрібний для того, щоб побачити й осмислити саму суть педагогічних явищ та їх причинно-наслідкові зв'язки. У процесі відвідування й аналізу системи уроків найкраще розкриваються основні залежності педагогічного процесу – умови міцних, глибоких знань і причини поверховості знань» [2, 578–579].

У діалозі з педагогічною спадщиною В. О. Сухомлинського усвідомлюємо важливість розв'язання низки сучасних освітніх проблем, які є актуальними для суспільства та привабливими для споживачів освітніх послуг:

1) створення психологічно комфортного освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства. Середовище повинно повсякденно створюватися і збагачуватися. Середовище повинно не тільки спонукати до активної діяльності, а й стримувати, гальмувати;

2) формування готовності директора, як креативного менеджера, педагога, лідера організації до системних змін;

3) організація освітнього процесу на засадах орієнтації на потребах людини;

4) запровадження системи внутрішнього забезпечення якості освіти, втілення політики академічної доброчесності;

5) відкриття спектра можливостей для постійного професійного розвитку педагогічних працівників, здатних оволодівати методиками компетентнісного навчання та найпродуктивнішими сучасними освітніми технологіями;

6) налагодження конструктивної співпраці учасників освітнього та управлінського процесів, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою на основі довіри, прозорості й інформаційної відкритості.

Висновки. Отже, вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського дає підстави стверджувати, що цьому вченому вдалося органічно поєднати цінні практичні здобутки з їх науковим осмисленням. Він позбувся ідеологічної догми авторитарного виховання, створив оригінальну систему освіти, відповідну реальності, засновану на гуманістичних ідеях і грамотному управлінні. Унікальний досвід великого педагога відповідає домінуючим тенденціям становлення та розвитку нової української школи з метою створення цікавої, життєво орієнтованої освіти через демократичні практики управління на всіх рівнях. Тому філософія науки і вчення В. О. Сухомлинського заслуговує на вдумливе вивчення та осмислення як наукового, так і практичного напрямку.

Бібліографія

1. Постельняк А. І. Проблеми управління школою у спадщині В. Сухомлинського / А. І. Постельняк // Управління школою. – 2013. – № 10/12. – С. 8–24.

2. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – 304 с.

3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 4. – С. 391–626.

4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 5–279.

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ У ТВОРАХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ГРЕБИНЮК Аліна

*(студентка 4 курсу факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка Т. О. Прибора

Анотація. Авторка статті акцентувала увагу на поглядах В. О. Сухомлинського щодо проблеми адаптації першокласників до навчання в школі.

Ключові слова: адаптація, першокласники, навчання, В. О. Сухомлинський.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі розвитку педагогічної думки в нашій країні однією з найбільш актуальних являється проблема адаптації та готовності дітей дошкільного віку до навчання в школі, оскільки адаптація дитини до школи є процесом пристосування дитячої психіки до шкільного навчання, саме в цей період перебудовується мотиваційна, пізнавальна, волева сфери молодшого школяра [3, 5].

Адаптація дитини до школи – відносно тривалий процес, пов'язаний із значним навантаженням на всі системи організму.

Термін «шкільна адаптація» використовується для опису різних проблем і труднощів, що виникають у школі.

Проблема адаптації дитини у школі до навчання пов'язана зі збереженням психічного здоров'я особистості, тому ця проблема потребує особливої уваги зі сторони батьків, вчителів та психологів [1, 2].

Шляхи кращої адаптації дітей до навчання в початковій школі висвітлені у роботах В. Сухомлинського.

Аналіз досліджень і публікацій. У педагогічних дослідженнях І. В. Дубровіної, Л. І. Божович, А. В. Запорожець та інших адаптація розглядається в єдності з процесами психічного розвитку та особистості школяра в процесі виховання та навчання в різні вікові періоди.

Зарубіжними науковцями було досліджено аспекти адаптації та навчання учнів початкової школи. Особливості навчання, методи та форми діяльності було представлено у працях: Л. Божович, А. Третьак, М. Савчин та інших.

Найголовніше місце у проблемі адаптації дітей до шкільного навчання займає творча спадщина В. О. Сухомлинського. Педагогічні праці видатного педагога широко досліджувалися вченими, серед яких: А. Богуш, О. Сухомлинська, І. Бех, Н. Калініченко, О. Савченко, М. Мухін.

Метою статті є дослідження та аналіз проблеми адаптації першокласників до навчання в школі за творами В. О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Початок навчання в школі є одним із найбільш складних і відповідальних моментів у житті дитини, тому дитині потрібно допомогти адаптуватися до нових умов. Адаптація – це пристосування дитини до умов середовища школи, які для неї є новими порівняно з умовами дошкільного навчального закладу і сім'ї в дошкільному дитинстві.

В. Сухомлинський наголошує, що для дитини необхідно створити правильне середовище, в якому була б єдність слова і діла: «Поняття середовище широке і багатопланове. Це і світ речей, що оточують учня, і вчинки старших, і особистий приклад вчителя, і загальний моральний тонус життя шкільного колективу (як матеріалізується ідея піклування про людину), чуйність, сердечність. Якщо хочете добитися повної гармонії морального розвитку особистості, створюйте гармонію середовища і слова» [4, 548–549].

Фактично педагог наголошував на важливості для молодшого шкільного віку соціального становлення особистості дитини у соціумі. На думку М. Р. Битянової, М. М. Врублевської в початковій школі формуються системи відносин дитини зі світом і самою собою, з однолітками й дорослими та базові навчальні установки, які у подальшому будуть визначати надалі успішність її шкільного навчання та самореалізацію в шкільному середовищі [2, 252].

Для першокласників, на думку В. Сухомлинського, педагог є взірцем, тому так важливо будувати стосунки між педагогом і школярами принципах людяності та поваги їх гідності, доброзичливості, тобто взаємного побажання добра. Скільки б хороших слів не проголошував учитель, вони будуть для вихованців порожнім звуком, якщо в житті свого наставника вони не побачать втілення всіх цих слів і закликів» [5, 330].

Освітянин відстоював гуманний підхід до дитини, виступаючи проти авторитарної педагогіки, яка є причиною конфліктних ситуацій, педагогічних неврозів. У статті «Не бійтеся бути ласкавими!» виступав проти зневажливого, грубого ставлення до дітей, підкреслюючи, що «крик у стінах школи - це педагогічне безкультур'я».

У своїх працях В. О. Сухомлинський розробив урок-мислення, урок-гра, урок-казка та ін., які дають можливість встановлювати гуманні взаємини. Особливого значення надавав урокам-казкам. Завдяки казці можна «програти», «пережити» проблеми, які виникають у шкільному житті та знайти їм вирішення. Казка допомагає створити колективне переживання. Дитині хочеться донести свою думку до товаришів та виявити себе у слові.

У Павлиській школі було створено «кімнату казки», яка була не лише інтер'єром, але і змістом навчальної діяльності учнів. Читаючи і придумуючи

казки учні пристосовуються до оточуючого шкільного середовища, проявляють свої емоції, що допомагає педагогу швидше зорієнтуватися у проблемах школярів.

У системі адаптації дітей до школи Василь Сухомлинський використовував увесь арсенал краси навколишньої природи, мистецтво музики, ліричність і образність слова, народний фольклор, ігри. Такий підхід спричиняв розвиток дитячої фантазії, полегшував входження у світ науки та зближував різних за світосприйняттям дітей.

На гри як шляху кращої адаптації педагог зосереджував особливу увагу. Педагог писав: «Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку». Гра відіграє важливу роль для адаптації дитини до школи, бо з її допомогою дитина краще та швидше адаптується до навчання та плавно переходить від ігрової до навчальної діяльності [6, 46].

Головним вважав В. О. Сухомлинський поступовість в підготовці дітей до класних занять – необхідна умова повноцінного трудового, морального й фізичного виховання [7, 111].

У початковій школі для кращої адаптації дітей учителі повинні спільно працювати з батьками, оскільки у них одне завдання зробити так, щоб діти росли щасливими, здоровими, активними, життєлюбивими, комунікативними: «Кожен учитель, кожен батько мріє про те, щоб його діти вирости допитливими людьми, щоб у кожному серці запалав вогник жадоби пізнання.

Але як запалити цей вогник? Треба розкрити перед дітьми книгу життя, живі, яскраві сторінки навколишнього світу. Нехай дитина сама перегортає сторінки цієї книги, нехай відчуває себе шукачем і землепрохідцем. Від нас, дорослих, залежить те, щоб дитина відчула романтику, красу пізнання» [8, 22].

Висновки та перспектива подальших досліджень. Аналізуючи педагогічні дослідження та базуючись на практичному аналізі творів В. О. Сухомлинського про процес адаптації першокласників до навчання в школі, можна дійти висновку, що В. О. Сухомлинський у своїй творчості описував складність пристосування дитини до школи з перших днів шкільного життя, описував та давав поради вчителям, що мають створити всі умови для комфортного навчання учнів, поступово їх готувати. Особливої уваги приділяв батьківському вихованню.

Бібліографія

1. Бойченко Н. М. Комплексна програма «Адаптація першокласників до навчання у школі». Київ, 2015. 227 с.
2. Крупник Г. А. Особливості психологічного супроводу адаптації першокласників до навчального процесу // Таврійський вісник освіти. 2014. № 2 (46). С. 251–257.
3. Марінушкіна О. Є., Замазій Ю. О. Адаптація учнів до шкільного навчання. 1–10 класи / Уклад.: За заг. Редакцією Л. Д. Покроєвої. Х.: Вид-во «Ранок», 2011. 192 с.
4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи // Вибрані твори : в 5 т. Т. 4. К. : Радянська школа, 1977. С. 391–626.
5. Сухомлинський В. О. Слово вчителя в моральному вихованні // Вибр. твори : в 5 т. Т. 5. К. : Радянська школа, 1977. С. 321–330.

6. Степанова Н. Вгадай настрої. Діагностика готовності дитини до шкільного навчання // Дошкільне виховання, 2008. № 11. С. 43–44.

7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. К.: Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 111–127.

8. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К: Рад. школа, 1978. 263 с.

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ДЛЯ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

ДАНОВА Маргарита

(магістрантка 6-го курсу факультету педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка О. О. Горська

***Анотація.** У статті розглянуто практичне використання художніх творів В. О. Сухомлинського щодо розвитку діалогічного мовлення дошкільників. Представлено експериментальну модель розвитку діалогічного мовлення дітей у процесі розвитку мовленнєвої діяльності за допомогою дидактичної ляльки.*

***Ключові слова:** дошкільник, діалог, діалогічне мовлення, дидактична лялька, В. О. Сухомлинський.*

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У зв'язку із реформуванням освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства виникають нові підходи, щодо освітньої та виховної роботи в ЗДО.

«Дошкільна освіта – це цілісний процес, спрямований на: забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; формування у дітей моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду. Дошкільний вік – базовий етап фізичного, психологічного та соціального становлення особистості дитини» [2, 1].

Основна виховна функція в ЗДО – це формування гармонійного розвитку особистості, адже дитина не тільки сприймає та осмислює довкілля, але і бачить себе в ньому. Від того, наскільки буде сприйнятий та осмислений навколишній світ, залежить рівень його самоусвідомлення.

Одним із чинників становлення дитини гармонійною та різнобічною особистістю є мовлення. Вміння підтримувати та вести діалог дуже важливе в сучасному світі. Дитина в соціумі сьогодення вже з дошкільного віку повинна вміти контактувати з дорослими та своїми однолітками. Оскільки діалогічне мовлення є важливою частиною розвитку мовлення дітей дошкільного віку, вихователь повинен забезпечити повноцінний розвиток діалогічного мовлення своїх вихованців.

Діалог – це форма мовленнєвої комунікації, учасники якої обмінюються репліками (С. Єрмоленко) [1, 393].

У своїй роботі ми спираємося на художні твори В. О. Сухомлинського, які, на нашу думку, є ефективним джерелом формування діалогічного мовлення.

Мета: розкрити методику розвитку діалогічного мовлення дітей дошкільного віку на основі опрацювання художніх творів В. О. Сухомлинського з використанням дидактичної ляльки.

Короткий огляд публікацій. Проблема розвитку діалогічного мовлення дошкільників присвятили свої дослідження А. Богуш, Н. Гавриш, Є. Смирнова, Є. Тихєєва, В. Яшина, та ін. У своїх працях науковці розкрили поняття діалог, діалогічне мовлення; звернули увагу на методику розвитку діалогічного мовлення та застосування її у практичній діяльності.

Питанню впровадження ідей В. О. Сухомлинського, щодо розвитку мовлення дошкільнят засобом художніх творів, розкрили у своїх працях О. В. Сухомлинська, А. М. Богуш, М. В. Вашуленко, та ін.

Виклад основного матеріалу. Видатний український вчений Василь Олександрович Сухомлинський зазначав: «Дитинство – найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. І від того, яке було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму й серця з навколишнього світу, – від цього значною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк... Можливо, все те, що приходить до розуму й серця дитини з книжки... саме й приходить лише тому, що поряд з книжкою – навколишній світ, в якому малюк робить свої перші нелегкі кроки від народження до того моменту, коли він сам зможе розгорнути й прочитати книжку» [3, 15–16].

Саме казки та оповідання, які запропоновані видатним педагогом, що пройшли адаптацію не одним поколінням, підтверджують їхню результативність у роботі з дітьми. В. О. Сухомлинський зазначав, що за допомогою художнього твору дитині легше пояснити складні, на перший погляд, поняття та вимоги до поведінки. На прикладі героїв, доступних для дошкільників оповідань, діти починають міркувати та робити висновки, щодо правильності їхньої поведінки.

Актуальною формою роботи в практичній діяльності з художнім твором є вирішення життєвих ситуацій за різними варіантами закінчення художнього твору. Наприклад, дидактична гра «А що було б, якби...» – діти починають обмірковувати й висловлювати свої припущення, відповідають на запитання, щодо можливої кінцівки твору.

Для організації кращого сприймання творів В. О. Сухомлинського дошкільниками доцільними є використання допоміжних засобів. Оскільки, для дітей четвертого року життя характерне наочно-образне мислення, з метою підвищення рівня сприймання змісту художніх творів педагога та формування вміння їх переказати, у своїй практичній діяльності ми використовували мнемотаблиці та дидактичну ляльку, адже, чим більше рецепторів буде

залучено під час сприймання того чи іншого матеріалу, тим краще буде відбуватися осмислення. Діти сприймають дидактичну ляльку як свого товариша, однолітка. Під час роботи з дидактичною лялькою всі завдання, які виконують діти на занятті – це завдання ляльки. Вихователь під час такого заняття виконує роль посередника між лялькою та дітьми. У дітей виникає зацікавленість до ляльки, яка є головною персоною заняття.

Розкриємо методику використання дидактичної ляльки, з метою підвищення мовленнєвої активності дітей, на основі проведеного заняття за оповіданням В. О. Сухомлинського «Петрик, собака і кошеня».

На початку заняття, як тільки вихователь побачив, що діти готові до сприймання матеріалу, чується стукіт у двері. Вихователь запитує: «Хто до нас прийшов? Подивимось?». Відчиняє двері, а там – лялька, яка принесла із собою дидактичний матеріал. Педагог заносить її до групи, діти вітаються з лялькою (до цього заняття діти вже познайомилися з нею).

Вихователь висвітлює проблему, з якою завітала лялька Марійка. Марійка принесла оповідання і просить дітей послухати його. Звертається до дітей із запитанням: «Подумайте, чи правильно вчинив Петрик?».

Вихователь читає оповідання, яке принесла лялька Марійка. Діти слухають твір, лялька сидить на стільчику поряд з вихователем. Надалі проводиться обговорення змісту твору за допомогою мнемотаблиці:

- Як звати головного героя оповідання?
- Яка пригода з ним трапилась?
- Яка тваринка опинилась біля Петрикових ніг?
- Чому Петрику стало соромно?
- Що зробив Петрик?
- Як вчинив собака?

Потім вихователь пропонує обговорення ситуацій, які вимагають звернення до власного досвіду дітей:

– Уявіть, що сталося б з кошеням, якби Петрик злякався і втік від собаки?

- Як би ви вчинили на місці Петрика?
- Якими словами можна схарактеризувати Петрика?

Дошкільники висловлюють власні думки. Лялька уважно вислуховує всіх охочих. Підводиться підсумок заняття:

- Чи сподобалось Вам оповідання?
- Чи правильно вчинив Петрик?

За допомогою вихователя діти приходять до висновку: захисти слабшого й відразу відчуєш себе сильнішим. Сміливий той, хто не боїться подивитися своєму страху у вічі.

Лялька дякує за увагу й наголошує, що всі молодці й добре попрацювали. Прощається з дітьми, йде з групи (вихователь виносить її).

Напередодні заняття з дітьми була проведена попередня робота – разом з дидактичною лялькою діти спостерігали за кішкою та годували її.

Оскільки така робота базується на діалогічному мовленні, спочатку дітей необхідно обов'язково познайомити з правилами ведення діалогу, а під час практичної діяльності необхідно сприяти закріпленню таких знань. Правила ведення діалогу найкраще запам'ятовується дітьми під час практичної діяльності. Діти дуже добре сприймають і ляльку, і роботу з мнемотаблицями.

Одночасно з формуванням діалогічного мовлення вихователь, з метою формування всіх компонентів мовлення дітей, розвиває і звуковимову, і словниковий запас, адже без накопичення спочатку пасивного, а потім активного словника діти не зможуть точно й правильно відповідати на запитання, вдосконалює граматичну будову їхньої мови. Саме під час такої роботи, всі складові мовленнєвого розвитку мають значний вплив на розвиток діалогічного мовлення.

Висновки, перспективи. Отже, в результаті застосування різних засобів активізації та систематичної роботи дітей та вихователя над художніми творами В. О. Сухомлинського, ми можемо досягти високого рівня розвитку діалогічного мовлення. Розвиток діалогічного мовлення надалі стає підґрунтям розвитку монологічного мовлення. Таким чином педагоги починають готувати дитину з дошкільних років до шкільного навчання та подальшого соціального життя.

Бібліографія

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш; за ред. А. М. Богуш. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2007. 542 с.
2. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_01/
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. Київ: Рад. шк., 1977. Т. 3. 671 с.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КАЗОК, ОПОВІДАНЬ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

**ДУШАК Вікторія
СОБОЛЬ Ірина
ЧИСТЯКОВА Анастасія**

*(студентки I курсу (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка філологічних наук, доцентка С. О. Федотова

Анотація. У статті проаналізовано і висвітлено особливості впливу казок, казок-оповідань, оповідань В. О. Сухомлинського на емоційну сферу учнів початкових класів,

подано перелік основних форм роботи, методичних прийомів (завдання, запитання) до опрацювання творів письменника.

Ключові слова: казка, казка-оповідання, оповідання, емоційна сфера, прийоми, В. О. Сухомлинський.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В останні роки в системі початкової освіти простежується увага до інтелектуального розвитку та розвитку емоційної сфери дитини. Психологи зазначають, що тільки узгоджене функціонування емоційної сфери та інтелекту у тісній єдності може забезпечити успішність будь-яких форм діяльності. Розумовий розвиток тісно пов'язаний з емоційною сферою дитини, світом її почуттів і переживань [4].

Емоційна сфера особистості – це різноманітні форми переживання: емоції, почуття, настрої.

Щоб відтворити свої почуття і зрозуміти почуття інших, необхідно розвивати емоційну сферу особистості, починаючи з дошкільного віку.

У розмаїтті засобів впливу на розвиток емоційної сфери дитини дошкільного віку та молодших школярів важливе місце посідає художня література. Література поєднує в собі художнє слово, драматичну дію, поезику, почуття, емоції, настрої, образотворче мистецтво (ілюстрації). Художня література допомагає дитині глибше пізнати свій внутрішній світ, спонукає до самовдосконалення, подає взірць для наслідування у поведінці, вчинках, переживаннях, настроях, емоціях, викликає естетичні почуття та емоції під час читання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної літератури засвідчив увагу вчених до розвитку емоційної сфери дошкільників та молодших школярів засобами казок, оповідань В. О. Сухомлинського.

Методичні дослідження визначають такі напрями: навчання читання творів В. О. Сухомлинського (О. В. Джежелей, М. С. Бібко); традиційні та інноваційні прийоми роботи з казкою (А. Богуш, Л. Варзацька, О. Савченко). Проблема використання художньої літератури як повноцінної та ефективної складової виховного процесу хвилювала і хвилює педагогів та психологів минулого та сучасності. Зокрема Л. Артемова, Р. Жуковська, О. Кононко, О. Козлюк, І. Луценко, Л. Макаренко, Д. Менждерицька, М. Шуть досліджували проблему педагогічної цінності художньої літератури, різні аспекти впливу літератури на виховання дитини. Вивченням проблем розвитку емоційної сфери дитини займалися психологи: Л. Виготський, О. Запорожець, Л. Стрелкова, В. Абраменкова, А. Рояк, А. Миколаєва, Т. Гаврилова.

Мета статті. Розглянути методи і прийоми, які спрямовані на вплив, формування емоційної сфери молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що емоції, такі як радість, щастя, смуток, обурення, засудження, схвалення, співчуття, співпереживання у молодих школярів формуються значною мірою під впливом художньої літератури (казок, казок-оповідань, оповідань).

У найкращих творах дитячої літератури немає нав'язливого моралізаторства. Казка, оповідання подають інформацію в ігровій формі, яку

діти легко засвоюють. Приклад поведінки казкових, літературних героїв, їх емоційний стан, почуття, настрої, ставлення до інших героїв, до подій допоможе дітям засвоїти важливу життєву інформацію, сформує основні емоції, навчить співпереживати і співчувати.

У художній літературі (у казках, оповіданнях) тлумачиться зло і добро. Дитина поступово вчиться розрізняти добро і зло, співпереживати, співчувати позитивним героям, не поважати, засуджувати зло, підступність, нещирість негативних героїв.

Художня спадщина В. О. Сухомлинського для дітей дуже розмаїта: це казки, казки-оповідання, оповідання. Жанрові характеристики деяких творів дещо розмиті. Певні твори мають ознаки і казки, і оповідання. Для письменника не важлива жанрова унікальність. Він майстерно використовує характеристики різних жанрів для реалізації свого задуму: для розкриття теми, для розвитку сюжету, для характеристики героїв, для того, щоб донести головну думку твору до дитини.

Твір **«Сьома дочка»** є казкою. Для створення казкової атмосфери письменник використовує на початку тексту сталу казкову формулу: **«Було у матері сім дочок»**. Саме з таких слів починаються казки. Діти без помилки дадуть відповідь на питання: **«Цей твір: казка, оповідання, вірш? Чому ви так вважаєте?»**. Твір є казкою, адже починається казковим словом: **«Було»**. Правда, у творі відсутня казкова кінцівка. Твір немає сталих словесних формул у кінці. Кінцівка казки відкрита. Проте цей твір важко назвати казкою, адже у ньому немає фантастики. Діти чітко усвідомлюють у початкових класах, що найголовнішою ознакою казки є фантастика. Твір же оповідає про реальні події, які можуть відбуватися за будь-яких часів і з будь-ким. Але є у цьому творі ще одна жанрова ознака казки: **узагальнення**. Письменник використовує узагальнення (не дає імен героям), щоб донести до дітей, що така ситуація може відбуватися з багатьма людьми, з багатьма дітьми. І діти повинні зробити висновок, що любов до матері, до батьків, до близьких, взагалі до людей виявляти потрібно через вчинки: турботу, піклування. Красиві слова теж будуть незайвими, але як красиве доповнення до красивих і потрібних вчинків.

Питання до твору «Сьома дочка».

- Цей твір: казка, оповідання, вірш? Чому ви так вважаєте?
- Назвіть ознаки казки і оповідання, які є у цьому творі.
- Чи скупчили дочки за матір'ю?
- Що сказали старші дочки, коли побачили матір? Зачитайте ці рядки. Це красиві слова? Чому ви так вважаєте?
- Про які почуття старших дочок свідчать їхні красиві слова? (Байдужість, захоплення всім красивим зовні.).
- Як ви вважаєте, слова старших дочок свідчать про їх любов до матері?
- А що сказала чи зробили менша сьома дочка?
- Як ви вважаєте, а вчинки меншої дочки про які почуття до матері свідчать? (Любов, турбота, піклування, про щирі почуття).

– А як ви вважаєте, що потрібно були зробити дочкам в першу чергу при зустрічі втомленої матері?

– То що ж таке любов до матері: красиві слова чи турботливі вчинки?

Твір *«Сьома дочка»* насичений почуттям любові меншої сьомої дочки до матері, і почуттям нещирої любові, байдужості старших дочок до матері.

Твір *«Красиві слова і красиве діло»* є оповіданням. Єдине, що робить цей твір схожим на казку – це узагальнення. Чомусь в цьому оповіданні, дуже реалістичному, автор використовує узагальнення. Вірогідно, для того, щоб підкреслити, що у таку важку ситуацію, у таке нещастя може потрапити будь-яка дитина. І найкраще, що може зробити інша людина, то це потурбуватися про людину, яка потрапила у біду. Отже це оповідання дуже схоже на твір *«Сьома дочка»* своєю мораллю.

Питання до твору «Красиві слова і красиве діло».

– Назвіть ознаки оповідання, казки у цьому творі.

– Які слова промовили перший і другий хлопчики, коли побачили хлопчика, який промок до нитки.

– Про які почуття свідчать ці красиві слова?

– А які слова промовив третій хлопчик?

– Про які почуття свідчать слова третього хлопчика? (Турбота, небайдужість, щире бажання допомогти у біді.).

Твір *«Горбатенька дівчинка»* є оповіданнями. Твір насичений почуттями героїв, почуттями самого письменника, тільки автор їх не називає. В. О. Сухомлинському важливо, щоб діти самі пережили ці почуття, тому що вони як читачі стали свідками таких дуже складних і важливих випробувань у житті літературних героїв, щоб діти і пережили, і назвали ці почуття.

Питання до твору «Горбатенька дівчинка».

– Для чого у цьому оповіданні автор використав узагальнення? Яка його роль? – Про що переживав учитель, коли до класу увійшла горбатенька дівчинка?

– Які почуття побачив учитель в очах своїх вихованців? («Вони /учні/ дивилися на незнайому дівчинку й лагідно всміхалися.»).

Висновки і перспективи подальших розвідок напряму. Казки та оповідання В. Сухомлинського є чудовою основою та багатим матеріалом для формування емоційної сфери дітей. Вони вчать дітей радіти природі, любити її, насолоджуватися її красою і берегти, турбуватися про рідних і близьких, товаришувати і дружити, цінувати дружбу і друзів, співчувати і співпереживати людям, розуміти їх почуття.

Бібліографія

1. Савченко О. Я. Літературне читання: підруч. для 2 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. 160 с.

2. Савченко О. Я. Літературне читання. Українська мова. 3 клас: підруч. для загальноосвіт. навч. закл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. 192 с.

3. Савченко О. Я. Літературне читання. Українська мова: підруч. для 4 класу загальноосвіт. навч. закл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. 192 с.

4. Типові освітні програми для закл. загальної освіти: 1–2 класи. К.: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ЕСТЕТИЧНУ ФУНКЦІЮ СЛОВА

ДЮДЮНОВА Васирина

*(студентка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

***Анотація.** У статті звертається увага на роль естетичної функції слова у формуванні особистості дитини, проаналізовані педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського щодо виховання дітей красою рідної мови.*

***Ключові слова:** виховна роль мови, естетичне виховання, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського.*

Постановка проблеми. Естетичний розвиток особистості є одним з головних. Але формування естетичних уявлень, понять та смаків підростаючого покоління постає досить складною задачею. В той же час для людини однією з першочергових потреб є потреба в спілкуванні з іншими членами суспільства. Без мови взагалі не може існувати суспільство. І тому, уміло використовуючи естетичну функцію мови, педагог може досягти успіху в розв'язанні цієї проблеми. Саме про це і наголошував Василь Олександрович Сухомлинський.

Аналіз досліджень. Великого значення мистецтву мовлення надавали ще античні філософи та педагоги – Аристотель, Марк Фабіан Квінтіліан, Леонардо Бруні Аретіно. Концепції естетичного виховання через красу слова знайшли продовження в системі поглядів О. М. Острогорського, Б. М. Неменського, К. Д. Ушинського та українських провідних культурних діячів та педагогів С. Г. Полоцького, П. Д. Юркевича, І. Я. Франка, О. О. Потебні, О. С. Федик, Є. А. Пасічника, В. О. Сухомлинського. Дослідженням педагогічної творчості В. О. Сухомлинського займалися А. М. Богуш, Т. Я. Довга, О. Я. Савченко, С. І. Тарасова, О. О. Хомишак, М. В. Фоненко, С. П. Заволока та ін. Важливість питання естетичної функції мови в педагогічній спадщині відомого педагога зумовило вибір теми цієї статті.

***Мета статті** – розглянути погляди В. О. Сухомлинського на розвиток особистості дитини через красу рідної мови, слова у взаємодії зі шкільним вихованням.*

Виклад основного матеріалу. Мова супроводжує людину все життя. Людина починає засвоювати мову з перших хвилин появи на світ. І те, що вона чує, що бачить навколо себе, те, в якому середовищі вона перебуває, яка мова

біля неї звучить упродовж життя, визначає її подальший розвиток, у тому числі естетичний. «Чому людина в роки дитинства оволодіває такою великою кількістю слів рідної мови?» – запитував видатний український педагог В. О. Сухомлинський. І відповідав: «Тому, що перед нею у цей час уперше відкривається краса навколишнього світу. Тому, що в кожному слові вона не тільки бачить смисл, а й відчуває найтонші відтінки краси» [4, 221].

Краса навколишнього світу здатна пробудити в дитині гаму почуттів, які активно впливають на становлення її особистості, формування естетичних смаків. Таким чином, естетика оточення, в якому перебуває людина, торкаючись її почуттів, сприяє найкращому оволодінню мовою. «Споглядання і слухання, переживання побаченого і почутого – це перше вікно у світ краси» [4, 48].

Майстерність, мистецтво виховання словом виявляється в тому, що вихователь створює для учнів атмосферу, насичену душевністю, атмосферу шукань, відкриттів не тільки наукових, суто пізнавальних, а й морально-естетичних. І ця атмосфера в школі – початок морального розвитку: «Слово – це найтонший різець, здатний доторкнутися до найніжнішої рисочки людського характеру. Вміти користуватися ним – велике мистецтво, словом можна створити красу душі, а можна й спотворити її. Тож оволодіваймо цим різцем так, щоб з-під наших рук виходила тільки краса!» [3, 157].

Український педагог І. А. Цюпа зазначав, що Сухомлинський вважав, слово є дорогоцінним діамантом, дивним витвором людини. Коли вона почала спілкуватися і говорити з іншими, на землі сталося одне з найвидатніших чудес.

«Завдяки слову ми розуміємо одне одного, за допомогою нашої мови творяться великі дива на землі. Без слова не було б ні писемності, ні літератури, ані пісні. Якщо відібрати у людини мову, то вона здичавіє... Кожна мова по-своєму прекрасна. Вона, мов неповторний самоцвіт, вирає всіма барвами веселки, має своє звучання, власну наповненість і красу» [6, 248].

Уся педагогічна діяльність вченого спрямовувалася на те, щоб «життедайне джерело – багатство рідної мови – було відкрите для дітей з перших кроків їхнього життя» [4, 56]. У багатьох його працях знаходимо відповіді на питання, як навчити дитину сприймати, розуміти слово і вдало використовувати його в усному й писемному мовленні.

У статті «Рідне слово» педагог показує нам, як твориться краса слова у руках дітей. Коли вони йшли в природу – в ліс, сад, поле – слово ставало в його руках знаряддям за допомогою якого відкривалося багатство навколишнього світу [4].

Найщасливішими моментами своєї праці В. О. Сухомлинський вважав, ті насиченні думки і творчі хвилини. Коли слова і думки зливалися в дитячій душі, в такі хвилини думка в проситься слово, народжується поетичний образ.

Красу слова особливо можна відчутти в поезії. Захоплюючись віршем чи піснею, діти чують музику слова, проймаються найтоншими емоційними

відтінками рідної мови. Школяр дістає велику насолоду, повторюючи слова, що запали йому в душу. Сухомлинський прагнув, щоб діти відчували й переживали музику поетичного слова. На лоні природи в ті хвилини, коли хлопчики й дівчатка були зачаровані красою навколишнього світу, він читав їм вірші. Діти повторювали за вчителем слова поезії, творячи живий словесний образ. Насолоджуючись красою побаченого, намагалися висловитися так, щоб зазвучала мелодія слова. У такі хвилини душу дитини проймає поетичне натхнення. Діти шукають і знаходять слова для висловлення своїх почуттів, думок, переживань. «Зворушити дитяче серце – означає відкрити ще одне життєдайне джерело думки» [3, 309].

В. Сухомлинський учив дітей замислюватися над словом: що воно означає і коли його краще вживати. Для цього вже в початкових класах учні мали записну книжечку – «Словесну скриньку». До неї занотовували слова, які здавалися цікавими чи незрозумілими. Вчитель потім пояснював дітям значення або емоційне забарвлення слова. У «Словесну скриньку» вміщувалися також звороти, фрази, речення, що сподобалися учневі.

Подорожі до джерел живого слова повинні тривати і в підлітковому віці та в роки юності. Адже так твориться скарбниця рідної мови, а одночасно проходить активний процес розумового, морального й естетичного виховання. Адже слово не тільки розгортає понятійну систему, а й впливає на діяльність емоційної сфери мозку. «Я не уявляю викладання мови, – переконував В. Сухомлинський, – без походів і екскурсій по рідному краю, без споглядання картин природи, без вияву почуттів у словах. На березі річки, в полі, біля нічного багаття, в курені під тихий шум осіннього дощу я вчу дітей висловлювати думку про те, що їх оточує. Радію, що моя любов до слова передається дітям, захоплює їхні думки й почуття. Вони відчують красу, аромат, найтонші відтінки слова, творять свої оповідання-мініатюри про природу, складають вірші. Чутливість до краси слова – це величезна сила, що облагороджує духовний світ дитини. У цій чутливості одне з джерел людської культури» [5, 426].

Оволодіння рідною мовою визначає багатство, широту інтелектуальних та естетичних поглядів особистості, а тому вчений вимагав, щоб учителі всіх предметів збагачували активний, словниковий запас дітей, вчили їх думати, користуватися внутрішнім мовленням, правильно передавати свої думки усно й на письмі.

Видатний український педагог О. Я. Савченко зауважувала: «Василя Олександровича турбувало те, що ...уміння виховувати словом було і – поки що, на жаль, залишається ахіллесовою п'ятою теорії і практики нашого виховання. Слабкість багатьох, дуже багатьох учителів у тому, що слова їх не доходять до тих, до кого вони звернені...» [2, 442]. Тому Ольга Яківна радить учителям: «...якщо ви прагнете, щоб ваше виховання стало мистецтвом, відточуйте слово. Шукайте в невичерпній скарбниці нашої рідної мови перлини, які запалюють вогник у дитячих очах. Знаходьте найтонші відтінки

на багатобарвній палітрі народної мудрості, говоріть дітям красиво про красу навколишнього світу» [2, 443].

Висновки. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського переконує нас в тому, що отримане в дитинстві вміння цінувати та використовувати красу слова – засіб та умова всебічного гармонійного розвитку особистості. Вона допомагає розкрити внутрішній світ, особливості сприймання, уявлень, інтересів і здібностей дитини.

Бібліографія

1. Кучерук О. А. Поняття про мовно-естетичне виховання // Основи естетичного виховання в шкільному курсі української мови: Навчальний посібник. – Житомир, 2006. – С. 14–27.

2. Савченко О. Я. Художні твори Василя Сухомлинського для дітей як джерело виховання цінностей. // Педагогічний дискурс. – 2011. – Вип. 10. – С. 441–444.

3. Сухомлинський В. О. Естетичне сприйняття і естетична творчість // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 4. – 404 с.

4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори: В 5 т. – К. : Видавництво «Радянська школа», 1977. – Т. 3 : Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – С. 5–279.

5. Сухомлинський В. О. Як добитися, щоб слово вихователя доходило до серця вихованця // Вибрані твори: в 5 т. – К. : Видавництво «Радянська школа», 1976. – 669 с.

6. Цюпа І. А. Василь Сухомлинський (добротворець): серія біографічних творів життя славетних. – К. : Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1973. – 334 с.

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ТВОРЧІСТЬ І МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ

ЄРМАК Тетяна

*(студентка 4 курсу Жовтоводського педагогічного коледжу)
Комунальний заклад Жовтоводський фаховий педагогічний коледж
Дніпропетровської обласної ради,
м. Жовті Води*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук О. С. Грицайова

Анотація. У статті проаналізовано переконання видатного педагога В. Сухомлинського про педагогічну творчість та майстерність учителя.

Ключові слова: В. О. Сухомлинський, педагогічна спадщина, майстерність учителя, педагогічна творчість.

Постановка проблеми. На даному етапі національного розвитку України та змін у початковій освіті в усьому світі виконавська діяльність учителя замінюється творчою та оригінальною.

Саме у зв'язку з цим актуалізується проблема розвитку творчого потенціалу вчителя та педагогічної майстерності, який зможе не тільки

забезпечити середовище для нестандартного отримання знань і виховання дітей, але й забезпечити реальні зміни в освіті.

Сучасні соціально-економічні тенденції розвитку держави, а відповідним чином і освіти, втілюють суперечність серед реальними можливостями розвитку творчого потенціалу вчителя, та між потребою у розвитку педагогічної творчості, майстерності, засвоєнні педагогічних інновацій і сталістю підсистем в діяльності кожного навчального закладу, збереження на практиці традиційного керування процесом розвитку творчого потенціалу вчителя.

Виклад основного матеріалу. У наукових дослідженнях педагогічна творчість визначається як оригінальне і ефективне розв'язання вчителем навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики освіти [1, с. 333].

Учитель В. Риндак розглядає творчість як один із видів діяльності, для якої необхідні як об'єктивні, так і суб'єктивні особистісні обставини з наслідками прогресивними, значимими, що відрізняються новизною і оригінальністю [4, с. 11].

Під «потенціалом» ряд дослідників розуміють «зону найближчого розвитку» (Л. Виготський), вважаючи, що поняття «потенціал» в психологічному плані враховує не лише задатки, а також і «психологічні резерви» особистості, які до сих пір в силу різних причин залишилися невикористаними [3, с. 113].

Психологи і педагоги, характеризуючи поняття «творчий потенціал», зазначають, що це інтерактивна, синтетична риса яка характеризує міру можливостей особистості реалізувати діяльність творчого характеру; комплекс реальних можливостей для здійснення такої діяльності, відкритість новому, рівень розвитку мислення, його гнучкість, не стереотипність, оригінальність, становлення на нетрадиційне вирішення суперечностей об'єктивної реальності (Л. Н. Москвичова, Т. Г. Браже, А. М. Матюшкін).

Риндак творчий потенціал учителя розглядає як систему особистісних якостей (винахідливість, уява, критичний розум, відкритість до всього нового), що дозволяють оптимально замінити прийоми дій у відповідності до нових умов, знань, умінь та переконань, які визначають наслідки діяльності (новизну, оригінальність, своєрідний підхід у різноманітній діяльності) й у свою чергу сприяти до творчої самореалізації і саморозвитку [4, с. 14].

Враховуючи відповідальність педагога за формування інтелектуального, духовного, емоційного світу дитини, В. Сухомлинський «змодельовував» особистість «хорошого вчителя», котрий «любить дітей, знаходить втіху у спілкуванні з ними, вірить в те, що кожне дитя може стати доброю людиною, вміє приятелювати з дітьми, бере близько до серця дитячі радощі і прикрощі, знає душу дитини, аніколи не забуває, що й сам він був дитиною» [3, с. 49].

Видатний педагог В. Сухомлинський у праці «Сто порад учителю» зазначав, що досконалий викладач – розумна, знаюча, думаюча, закохана в знання людина, вона здатна до самостійного дослідження, яка володіє вміннями в тій чи іншій трудовій діяльності [5, с. 450].

Хороший педагог – творчий педагог. Ці поняття взаємопов'язані поміж собою. Отож щоб допомогти розкрити творчий потенціал кожного вчителя та створити умови для його розвитку В. Сухомлинський як директор школи виховував, формував, розвивав творчий потенціал кожного вчителя власною позицією, власним переконанням, власною працею [5, с. 500].

Учитель започаткував систему шкільно-сімейного виховання, де педагогіка і психологія стали наукою для всіх – і для вчителів, і для батьків. Джерелами розвитку інтелектуального розмаїття кожного вчителя були: індивідуальне читання, постійно діюча вистава, новини наукової і художньої літератури, цікаві лекції, які готував директор та досвідчені вчителі, вчені, які відвідували школу [2, с. 120].

Василь Сухомлинський розповідав колегам про свої роздуми і співпереживання. Проектування директором розвитку творчого потенціалу вчителя ґрунтувалась на наукових дослідженнях власної праці; глибокому вивченні дитини; на трьох джерелах навчально-виховного процесу, яким кожен викладач навчався володіти досконало – наукою, майстерністю, і мистецтвом .

Висновки і перспективи вивчення проблеми. Отже, творчість і вправність педагога залежить не лише від творчого потенціалу, якостей особистості, любові до дітей, яка надихає на новизну, оригінальність, неповторність в роботі, але й від творчого керівника, котрий повсякчас допоможе та направить, а той й навіть сам розкриє творчі задатки у вчителя. Важливим аспектом є атмосфера в яких працює вчитель, педагогічний колектив і керуючий якому не байдужа доля вчителя його переживання. За сприятливих умов і врахування всіх складових, кожен педагог може стати неповторним у своїй роботі з дітьми.

Перспективами подальших досліджень цієї проблеми може бути розгляд сучасних думок з приводу образу ідеального вчителя, їх порівняння з поглядами Василя Сухомлинського

Бібліографія

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Кузь В. Т. Педагогіка В. О. Сухомлинського – педагогіка ХХІ століття // Педагогіка і психологія, 2000. – С. 113–127.
3. Лозовська В. В. Творча реалізація педагогічних ідей В. Сухомлинського // Педагогічна спадщина. – 2015. – № 1–2. – С. 26–27.
4. Рындак В. Г. Теоретические основы развития творческого потенциала учителя / В. Г. Рындак, Л. В. Мерещакова. – М.: Педагогический вестник, 1998. – 116 с.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. Т. 2. – К.: Радянська школа, 1977. – С. 419–654.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЗАЙЧУК Ольга

(студентка 2 курсу першого бакалаврського рівня,
спеціальності 013 Початкова освіта)

Комунальний заклад «Балтський педагогічний фаховий коледж»,
м. Балта

Науковий керівник – викладачка предметно-циклової комісії
психолого-педагогічних дисциплін В. А. Щур

***Анотація.** У роботі обґрунтовано актуальність підвищення вимог до сучасного вчителя та його педагогічної майстерності. На основі аналізу спадщини В. Сухомлинського розглянуто особливості формування педагогічної майстерності вчителя, способи та умови її розвитку.*

***Ключові слова:** вчитель, педагог, педагогічна майстерність учителя, педагогічна творчість, В. О. Сухомлинський.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток освіти характеризується якісними фундаментальними нововведеннями на усіх її рівнях, тому, правомірним в даному контексті розвитку освітніх орієнтирів є оновлення вимог до особистості вчителя як одного з її головних учасників. Посилення вимоги до професійної підготовки вчителя спровоковано швидким розвитком світового суспільства та його запитамі. Так, на сучасному етапі розбудови освітньої політики України на зміну вчителя-транслятора знань приходить фахівець, діяльність якого характеризується творчістю, креативністю, носить оригінальний характер. Сьогодні, важливим є питання розвитку педагогічної майстерності та творчого потенціалу вчителя, який зможе не тільки створити ефективне середовище для розвитку індивідуальної траєкторії кожної підростаючої особистості, але буде конкурентноспроможним фахівцем, що зможе реалізовувати заплановані зміни в сучасній освіті. Тому, актуальною проблемою для майбутніх вчителів є пошук ефективних шляхів формування та розвитку власної педагогічної майстерності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади формування педагогічної майстерності були предметом досліджень багатьох вчених: Н. Волкової, О. Дубасенюк, О. Захаренка, С. Золотухіної, І. Зязюна, О. Кін, Н. Ткачової. Розглядаючи питання виховання педагога-майстра, багато науковців в своїх дослідженнях звертається до педагогічної спадщини В. Сухомлинського, чий напрацювання залишаються актуальними та знаходять відображення і в ідеях Нової української школи.

Тому, **маємо за мету** проаналізувати особливості формування педагогічної майстерності вчителя, способи та умови її розвитку, пропоновані у педагогічній спадщині В. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Розвиток технологічного процесу відкриває для дітей можливість альтернативних джерел інформації і вчитель

вже перестає бути єдиним витокom інформації, відтак роль сучасного педагога змінилася і підвищилися вимоги до його професійної майстерності. Дане поняття не знайшло одностайного трактування серед науковців, але особливий інтерес воно становить у розгляді педагогічної спадщини В. Сухомлинського. Такі праці педагога як «Павлівська середня школа», «Сто порад учителеві», «Розмова з молодим директором школи», статті: «Майстерність», «Високе покликання педагога», «Учитель і діти», «Суспільство і вчитель» та ін. вважаємо унікальним педагогічним вченням і надбанням вітчизняної педагогіки, які вирізняються глибокою моральною основою і гуманізмом, що не втрачають своєї актуальності і в умовах масштабного реформування сучасної освіти і є універсальним орієнтиром у формуванні вчителя-майстра.

Поняття педагогічної майстерності є одним з центральних та наскрізних у педагогічних напрацюваннях В. Сухомлинського. Її основою педагог вважав творчу діяльність вчителя і зазначав, що саме в ній «зароджується іскра живої, трепетної думки, що шукає відповідь на питання, яке висувається життям. Без питання, без бажання знайти причинні залежності між явищами ця іскра ніколи не загориться. Питання, що запалює іскру творчості, виникає тоді, коли ти хочеш бачити свою справу, свою працю, результати своєї праці кращими, ніж вони є зараз, коли тобі не дає спокою думка: чому твої зусилля не призводять до того, до чого вони, здавалося б, повинні привести?» [3, 406]. Так, він зазначає, що хорошим вчителем можна назвати лише творчого вчителя і у своїй роботі «Сто порад учителю» пояснює тісний взаємозв'язок даних понять і наголошує, що для того, щоб домогтися цієї творчості від інших вчителів варто демонструвати її своєю власною позицією, що він і робив як керівник закладу. [4, 500]. Педагог наголошує, що «ми [вчителі] маємо справу з найскладнішим, неоціненним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя» [4, 420].

На наш погляд, варто звернути увагу на виділення В. Сухомлинським власних особливостей формування і розвитку педагогічної майстерності. Так, цінним у її формуванні автор вважав вміння педагога будувати стосунки на основі «душевної чуйності» і «сердечності», особливо важливим, на думку автора, була і спроможність вчителя обходитися без покарань [2, 2]. Педагог значної уваги приділяв вихованню особистості дитини через «труд» і вважав, що необхідним у формуванні майстерності вчителя є і його пристрасть до якої-небудь трудової діяльності. Вагомою складовою і однією з головних умов у розвитку педагогічної майстерності В. Сухомлинський вважав саморозвиток, особливе місце в ньому педагог відводив читанню, стверджуючи, що саме читання «безперервно наповнює море їхніх [вчителів] знань» [2, 32].

Згідно напрацювань Є. Барбіної до структури педагогічної майстерності за В. Сухомлинським входять гуманізм, педагогічні здібності, педагогічна взаємодія [1, 322]. Гуманізм вчителя розкривається В. Сухомлинським як вияв вчителем любові, доброти, визнання особистості дитини найвищою цінністю,

Основою педагогічних здібностей – є творчість вчителя, його вміння комунікувати, педагогічний оптимізм тощо. Педагогічна взаємодія – це вміння налагоджувати взаємозв'язки на основі врахування психофізичних особливостей дітей, тобто – це професійний такт учителя [1, 323].

Так, опираючись на педагогічну спадщину В. Сухомлинського схильні вважати, що педагогічна майстерність – це неповторний стиль взаємодії педагога з іншими учасниками освітнього процесу.

Висновки і перспективи вивчення проблеми. Роль учителя – виховання підростаючого покоління зі стійкою моральною позицією, що здатне до активної діяльності у світі багатозадачності. Не останнє місце в цьому процесі займає особистість самого вчителя, яка багато в чому слугує прикладом для наслідування норм, правил, навичок, звичок поведінки тощо. Тому, сучасність вимагає від нинішнього педагога мобільності, гнучкості та творчих нестандартних рішень, а значить і підвищення рівня професійної майстерності. Фундаментальні положення про особливості її формування викладені в роботах В. Сухомлинського, який досліджував умови ефективності педагогічної майстерності вчителя на власному прикладі. Зауважимо, що ці педагогічні поради є базовими та залишаються актуальними і в час масштабного реформування сучасної освіти.

Бібліографія

1. Барбіна Є. С. Педагогічна майстерність у контексті гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського. Зб. наук. пр. пед. науки. Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2009. № 53. С. 321–326.
2. Сухомлинський В.О. Павлиська середня школа. Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 4. Київ : Радянська школа, 1977. С. 5–390.
3. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи. Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 4. – К. : Радянська школа, 1977. С. 391–626.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 2. Київ : Радянська школа, 1977. С. 419–654.

ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕС ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КОВАЛЬЧУК Діана

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. У статті узагальнено окремі погляди В. О. Сухомлинського щодо виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Проаналізовані можливості

втілення ідей видатного педагога Василя Сухомлинського в освітній процес початкової освіти та ЗДО.

Ключові слова: педагог, педагогічні ідеї, вихованці, педагогічна практика, навчання, В. О. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Обравши професію педагога, майбутні фахівці не одразу усвідомлюють всі тонкощі даного вибору. Вивчити теорію це ще тільки половина справи, найцікавіше і найбільш важливе для формування їх фахової компетентності розпочинається з початком практичної діяльності. Не маючи власного досвіду, молоді вчителі опираються на досвід та ідеї відомих педагогів. Багато молодих педагогів творчо застосовують ідеї Василя Олександра Сухомлинського, який описав свій досвід роботи та власну педагогічну систему у своїх працях. А досвід у нього був великий – і як викладача, і як директора Павлиської школи. Його наукові праці, що відомі у всьому світі, базувалися на цьому досвіді.

Аналіз досліджень. Втілення ідей Сухомлинського в освітній процес досліджували такі вчені як: М. Антонєць, О. Сухомлинська, С. Білецька, Г. Біушкін, М. Богуславський, А. Гранкін, Н. Карпова, та ін. У своїх роботах вони проаналізували педагогічний досвід видатного педагога.

Мета статті – дослідити окремі ідеї В. О. Сухомлинського щодо організації освітнього процесу та можливості їх втілення у сучасну практику дошкільної та початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. Якщо запитати людей: «Хто такий педагог?», то відповіді на це питання будуть різні. Хтось скаже, що це вихователь у дитячому садочку, хтось – що вчитель у школі, виші, а хтось – що це людина, яка має відповідну освіту, або той, хто формує, виховує людину тощо. Ми вважаємо, що це та людина, яка, скажемо відомими словами Василя Сухомлинського, «серце віддає дітям». При цьому вона поєднує в собі знання теорії та практичні навички, що ґрунтуються на педагогічних ідеях відомих педагогів.

Осередком та невичерпним джерелом ідей В. О. Сухомлинського можна вважати його статті, книги тощо. Наприклад, у книзі «Сто порад учителів» кожна з порад можна обирати як педагогічну ідею [1].

Ось одна з порад, яку ми хотіли б використовувати в своїй практиці, порада під номером 8, яка має назву «Про збереження в пам'яті школяра елементарних знань». В ній Сухомлинський стверджує таку думку: «Тридцять років роботи в школі відкрили мені один важливий, на мій погляд, секрет – своєрідну педагогічну закономірність: у середніх і старших класах відставання, неуспішність з'являються головним чином тому, що в роки учення в початкових класах учень не запам'ятав на все життя, не зберіг твердо в пам'яті тих елементарних істин, які є як би фундаментом знань» [1, 445].

Тобто, якщо ви хочете, щоб ваші учні були успішними в майбутньому, створіть і справді міцний фундамент з елементарних знань і зробити це потрібно якісно, щоб у свідомості дитини не залишилось пробілів.

Наступна порада, яку доречно використати, працюючи педагогом – це порада під номером 94: «Що таке влада педагога, і в чому вона повинна виражатися». Всю сутність цієї поради можна сказати наступними рядками – «Як треба дорожити безмежною дитячою довірою, яким мудрим захисником дитини, що любить, треба бути вихователю, щоб між ним і дітьми завжди зберігалася гармонія людських, серцевих, доброзичливих відносин. Якою мудрою повинна бути влада педагога над людиною – не забувайте ні на миті, що дитина – така ж людина, як і ви. Берегти дитячу довіру, тому що вона і є любов дитини до педагога – ось в чому осереддя мудрої влади педагога над дитиною. На ній, на цій довірі, тримається прагнення дитини знаходити і знайти захист у вихователя. Дорожіть як безцінним скарбом цим дитячим прагненням. До того часу, поки дитина дивиться з надією на вас і вірить у вас – ви справжній вихователь, наставник, ви вчитель життя, ви авторитет, живе втілення життєвої мудрості, ви друг, товариш. Пам'ятайте, що це речі дуже крихкі, їх легко зруйнувати. Якщо ви зруйнували їх, вам, як вихователю, прийшов кінець. Ви будете наглядцем, але не вихователем» [2, 639].

Безумовно у системі «вчитель – дитина», вчитель займає вищу позицію і є головним, але не слід забувати, що ваш підопічний – маленька, але людина. Якщо ви будете педагогом добрим, справедливим, але ні в якому разі не тираном, то і ваші учні будуть розумні, виховані, поважатимуть вас та інших педагогів.

Щодо концепції НУШ (Нова Українська Школа), втілюється наступна ідея педагога, яка опирається на те, що в педагогічній системі категорія особистості займає центральне місце. Дитина – це активний і самодіяльний індивід, який не «вчиться на дорослого», а живе повноцінним і цікавим життям. Дитина – це розвиваюча система індивідуальних (характеру, темпераменту, розуму, інтересів, бажань, почуттів) якостей в єдності з соціально-економічними відношеннями, тобто через школу, сім'ю, вулицю, село, друзів, працю. Кожна дитина – це цілий світ, світ, який педагогу необхідно постійно пізнавати.

Так, ця ідея розвивалася і раніше, але в ті часи великий опір робився на колектив – «все для колективу», а зараз освіта спирається на кожную особистість, індивідуальність. Розвивати дружність, підтримку безумовно потрібно, та не слід забувати про індивідуальність.

Кожна ідея видатного педагога заслуговує бути втіленою у практику сьогодення. Кожне слово Василя Сухомлинського на вагу золота.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : В 5-ти т. – Т. 2. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 419–654.
2. Ідеї В. О. Сухомлинського та їх здійснення [Електронний ресурс] – навчальні матеріали онлайн – Режим доступу до статті: https://pidru4niki.com/16801028/pedagogika/ideyi_suhomlinskogo_zdiysnennya

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ – ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ВЕЛИКОГО МИТЦЯ КОЖЕМ'ЯК Софія

(студентка 2 курсу)

*Олександрійський педагогічний фаховий коледж імені В.О. Сухомлинського,
м. Олександрія*

Науковий керівник – викладачка вищої кваліфікаційної категорії,
викладачка-методистка О. Бикова

***Анотація.** У статті розкриті основоположні кроки становлення видатного вчителя України. Показано життєвий шлях В. Сухомлинського, його дитячі роки, роки юнацтва, навчання у вищій школі, становлення і праця у роки війни.*

***Ключові слова:** педагог, В. Сухомлинський, педагогічна система, Павлицька школа.*

*«Вірте в талант і творчі сили кожного вихованця!»
(Василь Сухомлинський).*

Ці слова одного з найчудовіших педагогічних діячів сучасності – Василя Олександровича Сухомлинського – можна було б поставити епіграфом до всього, що було їм написано. Досвід власної багаторічної вчительської практики, узагальнення величезної педагогічної спадщини минулого переконали його у тому, що «сила і можливості виховання невичерпні.» Виховання точно відображає життя, і воно повинне бути наповнене життям, тоді воно має силу.

Творчість Василя Сухомлинського з кожним роком привертає все більш пильну увагу світової наукової і педагогічної громадськості як в нашій країні, так і за кордоном. І це не випадково. Розроблена їм педагогічна система не тільки збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями і положеннями, але і визначила революційний етап в розвитку вітчизняної педагогічної думки.

Зовні біографія В. О. Сухомлинського мало чим відрізняється від біографій багатьох його однолітків і сучасників. Народився Василь Олександрович 28 вересня 1918 року в селі Василівці на Херсонщині (тепер Кіровоградська область). Тут пройшли його дитинство і юність.

Батько Сухомлинського був селянин, орач, тесляр. Діти його, всі четверо молодих Сухомлинських – три брати і сестра – стали вчителями, всі викладали рідну українську мову і літературу. Влітку 1933 року мати проводила молодшого сина Василя до Кременчука. Спочатку Сухомлинський подався було в медичний технікум, але незабаром пішов звідти, поступив на робітничий факультет, достроково закінчив його і був прийнятий в педагогічний інститут. На денному відділенні вчився Сухомлинський всього два роки, в 1935 р., 17 років від народження, він став учителем заочної школи недалеко від рідного села. Перевівся в Полтавський педагогічний інститут на заочну форму навчання і закінчив його в 1939 році. Отже, так сталося, що до списку тих, хто закінчив Полтавський педагогічний інститут, в якому вже було ім'я Антона Макаренка, ввійшло ім'я і Василя Сухомлинського. Саме

Полтавському педагогічному інституту Сухомлинський зобов'язаний знаннями основ педагогічної науки, умінню працювати з дітьми, культурі спілкування, прагненню до вічного наукового пошуку. У стінах Полтавського інституту він залишиться назавжди. Одна з найсвітліших, затишніших аудиторій в старому корпусі інституту, в тому самому, де колись вчився скромний хлопець Василь Сухомлинський, носить тепер його ім'я. Тут же відкритий невеликий меморіальний музей, освітлюючи його життя і діяльність. У 1982 році на будівлі інституту встановлена меморіальна дошка пам'яті

В.О. Сухомлинського.

Закінчивши інститут, Сухомлинський повертається в рідні місця і працює викладачем української мови і літератури в Онуфріївській середній школі. У 1941 році добровольцем йде на фронт. Перше бойове хрещення і перше поранення одержав під Смоленськом. У січні 1942 року молодший політрук Сухомлинський був важко поранений, захищаючи Москву. Тільки дивом залишився живий. Уламок снаряда залишився в його грудях назавжди. Після довгого лікування в госпіталі на Уралі Сухомлинський просився на фронт, проте комісія не могла визнати його навіть обмежено годним. Його призначили директором середньої школи в Уфі. Як тільки рідні місця були звільнені, він повернувся на Батьківщину і став завідувачем райно.

Проте вже в 1947 році Сухомлинський просився назад в школу. У 1948 році В. О. Сухомлинський стає директором Павлиської середньої школи і беззмінно керує нею протягом 22 років до кінця своїх днів. У 1948 році це була звична школа, до того ж ще і майже зруйнована за роки війни, знаменитою її зробив Василь Сухомлинський.

Педагогу, як і філософу, потрібні десятиліття, щоб сформулювати його світоглядні принципи, склалися педагогічні переконання. Багато років пішли на це і у Василя Олександровича Сухомлинського. І ось, коли, здавалося б, наступив час розквіту його духовних сил і таланту, прийшло 2 вересня 1970 року і В.О.Сухомлинського не стало.

За свою педагогічну працю він був нагороджений двома орденами Леніна, багатьма медалями Союзу РСР. З 1958 року Сухомлинський член-кореспондент Академії педагогічних наук РРФСР, з 1958г. Заслужений вчитель УРСР. У 1968 році йому було привласнене звання Героя Соціалістичної праці. У тому ж році він був вибраний членом-кореспондентом Академії педагогічних наук СРСР. В. О. Сухомлинський – автор 41 монографії і брошури, більше 600 статей, 1200 розповідей і казок. Загальний тираж його книг складає близько 4 млн. екземплярів на різних мовах народів нашої країни і світу.

У квітні 1970 року він закінчив роботу «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» доповідь для захисту докторської дисертації по сукупності робіт. Всі праці Сухомлинського дають переконливе уявлення не тільки про всебічність педагогічних підходів Сухомлинського, але і про цілісність всього його педагогічного мислення, тієї цілісності, що подібна

моноліту, з якого неможливо вилучити жодній частині, не порушивши єдності цього сплаву.

Отже, Василь Олександрович Сухомлинський – видатний педагог, методичні вказівки якого будуть актуальними ще не одне десятиліття, твори будуть ще багато століть вивчати майбутні покоління. Досвід та знання Великого Педагога є невичерпним багатством не лише нашої країни, а й усього світу.

Бібліографія

1. Василь Сухомлинський. Вибрані твори: в 5 т. Том 1. Київ: "Радянська школа", 1976, С. 7–54.

2. "Славетний український педагог – гуманіст" (До 90-річчя від д.н. Василя Сухомлинського). Бібліографічний покажчик. Кіровоград, 2008.

ВАСИЛЬ ОЛЕКСАНДРОВИЧ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ

КОЛТУНОВА Ірина

(студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти, факультет педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – докторка педагогічних наук, професорка О. С. Радул

***Анотація.** У статті розкрито окремі аспекти морального виховання учнів початкової школи у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. Визначено сутність морального виховання особистості в педагогічних творах видатного педагога, розглянуто морально-духовні ціннісні орієнтації, охарактеризовано особливості реалізації основних завдань із формування моральної особистості учня в школі.*

***Ключові слова:** моральне виховання, Василь Олександрович Сухомлинський, учні, початкова школа.*

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що на даному етапі розвитку сучасного українського суспільства, зокрема, сучасної молоді, моральне виховання постає важливим питанням. В. О. Сухомлинський велику увагу приділяв саме моральному вихованню учнів, його погляди в ХХІ столітті набувають нового значення та знаходять своє призначення.

Мета – висвітлити актуальність поглядів у спадщині Василя Сухомлинського на моральне виховання школярів.

Виклад основного матеріалу. Проблема морального розвитку і виховання особистості завжди привертала увагу багатьох відомих педагогів-мислителів різних епох та різних етапів становлення педагогічної науки. Не оминула вона і діяльність відомого громадського діяча, нашого земляка, педагога В. О. Сухомлинського та опинилася в центрі його науково-педагогічних пошуків. Видатний педагог постійно замислювався над

складними механізмами і закономірностями морального розвитку та становлення особистості людини.

Василь Сухомлинський осмислював пріоритет морального виховання учнів в багатогранній діяльності педагогічного колективу школи. Само собою зрозуміло, що інші види виховання такі як: розумове, трудове і фізичне, повинні бути підпорядковані головному – вихованню людяності в особистості. Тобто на передній план виховання педагог виводить гуманне ставлення до природи, до суспільства, до інших людей і до самої себе. Поряд з даним твердженням педагог застосовував так зване «золоте правило» етики, яке полягає в тому, щоб ставитись до інших людей так, як би ти хотів, щоб вони ставилися до тебе.

В. Сухомлинський вважав, що процес морального виховання є не що інше, як передання підростаючому поколінню всього того цінного та важливо досвіду людства, яке воно нагромадило за всю історію свого становлення і розвитку. Цей досвід закріплений в діяльності, поведінці старшого покоління, звичаях і традиціях різних народів, у моральних знаннях, у теорії моралі та у етиці. Отож, засвоєння моральних знань є фундаментальною умовою морального виховання особистості.

Праці, над якими він працював до останнього дня – «Як виховати справжню людину», «Хрестоматія з етики», присвячені формуванню духовності як визначальної, провідної якості особистості через морально-етичне виховання, прищеплення цінностей. В. Сухомлинський ввів етику в структуру педагогічної науки, наповнив її педагогічним змістом, культовими засадами як на основі соціальних реалій, так і народної та класичної культури. Він вибудовує виховний процес як прищеплення «культури почуттів», «культури бажань» краси і любові, створює «філософію для дітей», основою яких виступають написані ним художні мініатюри, а педагогічна аргументація закладається в моральних повчаннях книги «Як виховати справжню людину» [4].

Нормам моральності В. Сухомлинський присвячував ряд спеціальних бесід, через які намагався не лише передати дітям моральні знання, а й вплинути на їхні почуття, емоції, цим самим спонукати їх до правильних та хороших вчинків. Це те, що він називав азами елементарної моральної культури. Серед даних азів видатний педагог виділяв три аспекти, дотримання та розуміння яких є важливою основою досягнення найвищої міри моральної культури.

По-перше, вважав педагог, діти повинні зрозуміти ту просту істину, що кожен їхній вчинок, кожне бажання, дія так чи так впливають на інших людей, і дитина завжди повинна думати над тим, чи не завдає вона незручностей та зла іншим людям своїми вчинками, своєю поведінкою.

По-друге, треба завжди бути вдячним старшому поколінню за те, що воно створило необхідні умови для дітей, їх навчання, виховання. Не випадково у багатьох народів світу існує культ батьків, людей старшого покоління. Почуття вдячності людям виховує в дітей відповідальність перед

іншими людьми, що в той же час формує в дітей почуття обов'язку і громадянської гідності, коли людина готова робити добро для людей за велінням свого серця і своєї совісті.

По-третє, вважає педагог, коренем моральності є праця. «Усі блага й радощі життя створюються працею і тільки працею. Без праці не можна чесно жити... Моральний сенс праці якраз і полягає в тому, що людина здобуває найкращу радість оптимістичного світосприймання – радість творення. Це, по суті, і є самовиховання» [2]. Праця стає розвивальною, виховною для школяра лише тоді, коли вона вимагає напруження духовних і фізичних сил, подолання труднощів, коли вона загартовує волю і головне – є джерелом пізнання світу і формування світогляду.

У своїй педагогічній практиці В. Сухомлинський вважав, що найважливішим завданням виховання є вплив на пробудження і розвиток у дітей кращих моральних почуттів. Він був одним із небагатьох вітчизняних педагогів, які не просто декларували, а розуміли виключно важливе значення емоцій у моральному вихованні. На думку педагога: «Почуття – плоть і кров моральної переконаності, принциповості, сили духу. Ось чому стежка від морального поняття до морального переконання починається з вчинку, з дії, насиченої глибокими почуттями» [3].

Емоції, особисті переживання В. О. Сухомлинський розглядав як суб'єктивний фактор, який переводить зовнішні, соціальні цінності в ранг внутрішніх, особистісно значущих.

Серцевиною морального виховання В. Сухомлинський вважав формування в дитини людяності та гуманізму. До людей треба бути добрими, чуйними, не робити їм зла і, в міру можливостей, допомагати слабким і беззахисним, поважати людей старшого віку та жінок.

На думку педагога зародження в дитячих душах високих моральних, гуманістичних почуттів – любові до своїх рідних, поваги до людей похилого віку, милосердя до немічних і нещасних сприяють художні твори-мініатюри. Педагог на основі таких художніх творів радив у початкових класах проводити своєрідні уроки доброти і людяності.

Ідея про фундаментальну роль у моральному вихованні почуття власної гідності, бажання бути привабливим, тобто потреби в повазі і самоповазі, є однією із центральних в роботах В. Сухомлинського. Педагог багато разів і в різних контекстах звертається у своїх роботах до даної закономірності, аналізуючи різні аспекти її прояву та реалізації у моральному вихованні. Так, вона лежить в основі його роздумів про важливе значення у вихованні «високих» ідей, розкриття перед вихованцями краси, благородства моральної поведінки: «Ідея по-справжньому оволодіває душею людини, коли та відчуває велич і красу служіння людям, суспільству» [1].

В. Сухомлинський, звертаючись до аналізу багатовікового педагогічного та психологічного досвіду та досвіду своїх колег, освітянин послідовно розвиває гуманістичну ідею величі, цінності людини, яку в подальшому підносить як фундаментальну ідею своєї педагогіки. Він обґрунтовує, якими

мають бути почуття – до батьків, рідних, до інших людей та обов’язок перед ними: любов до Батьківщини, розуміння життя, добра і зла у ньому; виховання високих моральних якостей і норм поведінки, любові до знань, школи, учителя; дружба, любов, сім’я; ставлення до краси в природі, суспільстві.

Важливим засобом морального виховання дітей Василь Олександрович вважав слово, а мовну культуру людини – дзеркалом духовної культури. Слово, на думку педагога, – не тільки носій інформації, а воно виступає як іскра, від якої розгорається полум’я інтересу, вікно в незвідане, тому має бути яскравим, барвистим і точним. Слово в руках учителя – найтонший і найголовніший його інструмент. Педагог неодноразово наголошував, що багато шкільних конфліктів, які нерідко закінчуються бідною, починаються з невміння учителя спілкуватися, доносити інформацію до учнів. Наголошуючи на високій мовній культурі кожного педагога, Василь Олександрович зазначав, що педагог має вибирати з мовної скарбниці саме ті слова, що відкривають шлях до людського серця, неповторного, не схожого на інші. Щоб виховувати словами, треба розвивати у вихованців сприйнятливості до слова.

Висновки. Педагогічні пошуки і знахідки В. Сухомлинського в повній мірі зберігають своє науково-прикладне значення в наш час. Його теоретична спадщина містить чимало цікавих, оригінальних ідей, детальний і всесторонній аналіз яких може суттєво збагатити як психологічну науку, так і педагогічну теорію та практику.

Бібліографія

1. Галузьяк В. М. Ідеї морального виховання в теоретичній спадщині В. Сухомлинського [Електронний ресурс] / Галузьяк В. М. – Режим доступу: <http://library.vspu.net/handle/123456789/1141>
2. Омельчук В. Педагогіка В. Сухомлинського – педагогіка гуманізму / В. Омельчук// Рідна школа. – 2013. – № 8–9. – С. 28–30.
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори. В 5 т.– К., 1977. – Т. 3.
4. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн / [За ред. О. В. Сухомлинської]. – К.: Либідь, 2005. – Кн. 2.

ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО МОРАЛЬНО-ЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

КОМПАНІЄЦЬ Оксана

*(студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка Н. М. Цуканова

Анотація. У статті розкрито важливість втілення ідей В. О. Сухомлинського в систему дошкільної освіти, доведено актуальність вчення видатного українського

педагога в сучасному процесі виховання.

Ключові слова: *ідеї В. О. Сухомлинського, дошкільна освіта, морально-етичне виховання, моральність.*

Постановка проблеми. Проблема морально-етичного виховання дитини є надзвичайно актуальною, адже це важлива складова становлення особистості в соціумі. Василь Сухомлинський створив комплексну педагогічну систему, засновану на моральних принципах. Педагог визначав особистість дитини вищою цінністю, на яку необхідно орієнтувати процеси виховання. Ідеї про морально-етичне виховання дітей у педагогічних працях В. О. Сухомлинського є актуальними, зокрема в сфері дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблеми розвитку дітей дошкільного віку зробили сучасні науковці Н. Гавриш, Т. Піроженко, Н. Портницька, О. Трусова, Р. Чумічева, Л. Стахів, С. Плахова, Н. Калініченко, П. Олешко, Н. Бабіч та інші.

Мета статті – описати значущість втілення ідей В. Сухомлинського про морально-етичне виховання у процес дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Дошкільний вік – це період, коли дитина починає пізнавати навколишній світ, соціалізуватися, прилучатися до цінностей мистецтва, краси природи, людських взаємин. Малеча вчиться радіти, співпереживати, співчувати, творити добро, отримувати задоволення від пізнання світу тощо [1, 76]. Дошкільне дитинство є сенситивним періодом для формування морально-етичної сфери особистості. Одним із способів засвоєння суспільної моралі на цьому етапі є формування етичних уявлень дітей, осмислення ними етичних категорій, які визначають орієнтири моральних вчинків особистості [7, 153].

В. О. Сухомлинський вважав, що на любові до дітей тримається світ, тому навчити дітей любити, жаліти, поважати інших є однією з важливих цілей освітнього процесу. Педагог вірив у те, що морально-етична проблематика є наріжним каменем виховання, основу якого, на думку Василя Сухомлинського, мають становити загальнолюдські цінності – добро, совість, честь, обов'язок, гідність, моральність. Засвоєння моральних цінностей найкраще відбувається на рівні особистісного поведінкового досвіду дитини [1, 77].

У книзі «Серце віддаю дітям» педагог писав: «Дитячий світ – це особливий світ. Діти живуть своїми уявленнями про добро й зло, честь і безчестя, людську гідність» [6, 29]. Також В. Сухомлинський вважав, що істина виховання полягає у тому, щоб «утвердити в кожній дитині доброту, сердечність, чуйність до всього живого й красивого... Справжнє виховання полягає у тому, щоб моральний ідеал добра, правди, честі, духовної краси жив у кожному юному серці, утверджувався в активній діяльності як невід'ємна частина власного єства, власної думки, почуттів, намірів» [6, 54].

У дошкільному віці закладається коріння моральності, так як дитячий вік, той вік, коли вирує уява, вік, який ми вважаємо віком радості, гри, казки, прагнення до ідеалу, прагнення до кращого майбутнього. Дитяча душа

повинна стати сховищем моральних істин, в серці кожної необхідно запалити прагнення до добра, до правди, до любові і свободи. Спонування дитини до активної діяльності в ім'я добра, правди, справедливості і є завданням кожного педагога-вихователя, в ім'я збереження моральних цінностей, які повинні стати духовним багатством [2, 11].

Ідея морального виховання В. О. Сухомлинського полягають у тому, що в результаті виховання перед дітьми поступово повинні розкриватися найважливіші риси справжньої моральної людини: правдивої, вільної, ідейної, мужньої, доброї і мирної, людини, здатної відстоювати свої справедливі переконання тощо [2, 12]. «Я прагнув розкрити моральні істини у всій їхній красі, без гучних слів. Краса моральних цінностей людства стає багатством душі дитини лише тоді, коли її революційний сенс розкривається на яскравих прикладах, що хвилюють серце», – пише В. О. Сухомлинський [4, 46].

Важливе значення у процесі морального виховання дітей дошкільного віку мають казки. За В. О. Сухомлинським, «моральні ідеї, закладені у творах про добро і зло, правду й неправду, честь і безчестя, стають надбанням людини за умови, коли ці твори прочитані в дитячому віці» [4, 189]. Окрім того, моральність має стати основою для вчинків і дій дитини, адже без практичної діяльності щодо втілення моральних норм і цінностей у життя виховання стає безрезультатним [2, 17].

Вирішити завдання морально-етичного виховання неможливо без співпраці з батьками, тому вагомими й актуальними є питання педагогічної просвіти щодо морально-етичного виховання дітей. Вихователям необхідно встановити довірливі взаємини з батьками вихованців, ознайомлювати дорослих зі змістом морального виховання дітей, з методами і прийомами виховного впливу. Здобуті знання, набуті вміння, навички мають стати для дітей нормою і правилом у повсякденному житті як у дитячому садку, так і за його межами [7, 154].

Формування в дітей системи цінностей – складний і тривалий процес. Від вихователів та батьків вимагається копітка, наполеглива праця, щоб виробити у дитини моральні підвалини, які не дадуть їй чинити зло і виходити за межі моралі. Діти дошкільного віку сприймають педагогів як втілення всього найкращого, на кого вони хочуть бути схожими. Дорослі повинні бути для вихованців живим прикладом та носієм високих моральних якостей [7, 154]. «Добра людина не падає з неба, її потрібно виховувати», – наголошував В. Сухомлинський [5, 121]; «виховати чемність, милосердя, людяність у дітей можна тільки добром і позитивним прикладом ставлення до всього, що нас оточує» [5, 123].

Висновки і перспективи дослідження. Отже, морально-етичне виховання дітей дошкільного віку є складним, довготривалим і комплексним процесом, який потребує копіткої праці як вихователів, так і батьків. Ідеї В. Сухомлинського щодо морально-етичного виховання, які вміщені у його роботах та статтях, можуть знайти своє відображення у змісті сучасної навчально-виховної роботи закладів дошкільної освіти, допомогти дітям

відкрити світ людських взаємин, сформувати у малят позитивне сприйняття довкілля і себе у ньому, підвести дітей до сприйняття і розуміння таких філософських понять, як добро і зло.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо у вивченні ролі ідей В. О. Сухомлинського про морально-етичне виховання в системі початкової та середньої освіти.

Бібліографія

1. Баліка Л. М., Ярута Н. М. Формування ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку на основі педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського: з досвіду роботи. Інноватика у вихованні. Випуск 12. 2020. С. 75–84.

2. Карашук Ю. В. Творче використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського у сучасній практиці закладів дошкільної освіти: магістерська робота на здобуття кваліф. ступеня магістра. Миколаїв, 2021. 89 с.

3. Сухомлинський В. О. Виховання моральних стимулів до праці у молодого покоління. Київ: Знання. 44 с.

4. Сухомлинський В. О. Кожна дитина – художник. Вибр.твори: у 5 т. Київ: «Радянська школа». Т. 3. С. 53–55.

5. Сухомлинський В. О. Педагогіка серця. Вибр. твори: у 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 5. 219 с.

6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибр. твори: в 5 т. Т. 3. С. 7–282.

7. Чернега Н. С. Морально-етичне виховання дітей дошкільного віку на засадах педагогічної спадщини Софії Русової та Василя Сухомлинського (на прикладі закладів дошкільної освіти Сквирщини). Удосконалення виховного процесу в закладах освіти як основа соціокультурного зростання дітей та молоді: матеріали Всеукраїнської науковопрактичної конференції (м. Біла Церква, 29 травня 2020 р.). Біла Церква : КНЗ КОР «КОПОПК», 2020. С. 151–155.

СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

КОНДРАТЕНКО Наталія

*(студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка Н. М. Цуканова

Анотація. У статті розглянуто значення провідних педагогічних ідей Василя Сухомлинського та їх втілення в дошкільній та початковій освіті сьогодення.

Ключові слова: виховання, розвиток, діти, освіта, В. О. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Творчість видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського має значний вплив на практику виховання дошкільників та молодших школярів у сьогоденні. Адже саме він

був тим, хто у числі перших звернув увагу на необхідність гуманізації навчально-виховного процесу. Фактично, саме В. Сухомлинський сформулював сучасну парадигму в освіті – гуманне, демократичне і особистісно-орієнтоване виховання. Він володів безмежним талантом любові до людини, безмежною любов'ю до своєї праці й, перш за все, до дітей.

Василь Сухомлинський пройшов свій шлях від звичайного сільського вчителя до оригінального педагогічного теоретика. Він присвятив праці у школі майже 35 років свого життя. А методи та принципи виховання дитини досліджував протягом усього свого життєвого шляху. Цей видатний педагог працював роками для того, щоб на даний час ми могли вивчати і пишатися таким співвітчизником.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема освіти та виховання дітей дошкільного віку, знаходили своє відбиття в працях М. Бунакова, В. Водовозова, В. Острогорського, К. Ушинського та інших педагогів минулого і сучасності. Під впливом їхніх прогресивних поглядів у вітчизняній педагогіці почали закладатися основи виховання підростаючого покоління.

Мета статті – проаналізувати педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського з питань виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Праці В. Сухомлинського та його світогляд базується не лише на теоретичному підґрунті, але й також на власному досвіді. До школи В. Сухомлинський потрапив у 17 років і вже в цьому віці у нього з'явився інтерес до науково-педагогічної роботи. Він мав незвичайний підхід до праці вчителя. В. Сухомлинський не розумів, як можна вказувати учням на їх недоліки привселюдно, завдяки цьому всі діти в класі прагнули вчитися та здобувати знання. У своїх працях автор чітко пояснює та відстоює гуманне ставлення до дітей. Наприклад, у праці «Розмова з молодим директором школи» педагог зазначає: «Навчання – це насамперед взаємовідносини між людьми, обмін духовними цінностями, взаємна віддача сердечної доброти, співчуття. Усе шкільне життя повинно бути пройняте духом гуманності» [1, с. 115].

Спадщина В. Сухомлинського дуже багатогранна, та в центрі його уваги передусім – дитина, особистість, її духовний світ та моральні цінності. Виховання кожної дитини Василь Сухомлинський розглядав у контексті різноманітних видів діяльності (інтелектуальної, трудової, моральної, естетичної, фізичної), спрямованої на всебічний розвиток особистості. Основу виховання мають становити народна педагогіка та загальнолюдські цінності – добро, совість, честь, обов'язок, гідність. Найважливішим засобом виховання В. Сухомлинський вважав мистецтво спілкування педагога з дітьми.

Високодуховний педагог завжди прагне до досягнення гармонії у стосунках із дітьми на основі взаємної довіри і любові. Для нього не існує поганих дітей. Усе залежить від того, наскільки він глибоко знає їх і вміє проникати в духовний світ кожного з них, залишаючи там зерна добра. Багато своїх праць Сухомлинський присвятив особистості вчителя і сформулював

вимоги до нього. Він радив педагогу не робити насильства над душею людини, уважно придивлятися до законів природного розвитку кожної дитини, до її нахилів та особливостей.

Значну увагу свого часу В. Сухомлинський надавав слову, як найтоншому доторканню до серця, що може стати і ніжною запашною квіткою, і живою водою, що повертає віру в добро, і гострим ножем, і розжареним залізом, і брудом. Мудре і добре слово дає радість, а нерозумне і зле, необдумане і нетактовне – приносить біду. Уміння правильно користуватися словом – мистецтво, і воно має бути притаманне кожному вчителю [2, с. 18].

Праці Василя Олександровича пройняті гуманним ставленням до дитини, пошаною до її особистості, розумінням її інтересів, почуттів, позиції. У книзі «Серце віддаю дітям» він писав: «Дитячий світ – це особливий світ. Діти живуть своїми уявленнями про добро й зло, честь і безчестя, людську гідність. ...Я завжди вважав за необхідне стати деякою мірою дитиною. Тільки за цієї умови діти не будуть дивитися на вас як на людину, що випадково потрапила за ворота їхнього казкового світу і якій байдуже, що діється всередині цього світу» [3, с. 29].

Виховання маленьких громадян повинно бути спрямоване, насамперед, на розвиток їхніх гуманістичних почуттів, формування національних та загальнолюдських цінностей, доброти, уваги, щиросердя, совісті, чесності, правдивості, гідності, любові і поваги до родини. Також значне місце у змісті громадянського виховання має відводитися формуванню культури поведінки дітей. Очевидно, що в цьому віці усі моральні якості особистості перебувають у своєму моральному становленні – втім, усі вони беруть початок саме на дошкільному етапі життя .

Дошкільне дитинство – це унікальний вік. Саме в цей період, закладаючи ґрунт майбутньої особистості, ми маємо сіяти в душі кожної дитини зерна високої духовності, які у майбутньому стануть рясним урожаєм. Дитина прагне бути щасливою. Вона нетерпляча. Щастя їй потрібне уже сьогодні й зараз. Дитинство В. О. Сухомлинський розглядає як найважливіший період людського життя [5, с. 7].

Для того, щоб малечі було цікаво пізнавати навколишній світ з усіма його таємницями і загадками, рости вихованими і розумними дітьми, вихователі в навчально-виховній роботі широко повинні використовувати поради відомого педагога, а також його цікаві казки та оповідання. Використовуючи казки В. О. Сухомлинського, в поєднанні з новітніми, нетрадиційними методами роботи, педагоги досягнуть того, що діти старшого дошкільного віку підуть добре підготовленими до школи. Але праця над творами, казками – це не лише розвиток мовлення, а й самовиховання почуттів, розумовий розвиток, багатство духовного життя дитини. Казка – це школа творчості, яка необхідна дітям.

Один із головних компонентів педагогічної спадщини Василя Сухомлинського є виховання дітей природою. Природа є основним фактором

існування людини, вона й людство невіддільні одне від одного, немає сумніву в тому, що виховання любові до природи треба починати з дошкільного віку. В цей період дитина вперше знайомиться з природним довкіллям.

Основні питання, які розглядав у своїх працях Василь Сухомлинський, актуальні і нині у сучасних закладах освіти. Найважливішими засобами навчання і виховання дітей дошкільного віку він вважав слово вихователя, словники, довідники, наочність, технічні засоби. Педагог розробив ефективну методику навчання мови, яка є актуальною і для сучасної школи та закладу дошкільної освіти.

В. Сухомлинський розробив багато оригінальних методів і прийомів, форм навчання та виховання, спрямованих на розвиток творчих, розумових, а також фізичних здібностей. Зокрема, впровадив у практику «уроки мислення» серед природи, які проходили в атмосфері співробітництва й творчості. Прагнення зрозуміти побачене спонукало встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, пробуджуючи дитячу думку.

Оригінально й творчо Василь Сухомлинський використовував казку у вихованні дошкільнят. «Через казку, фантазію, гру, через неповторну людську творчість – вірна дорога до серця дитини», – наголошував він. Глибокі за своїм змістом казки Василя Сухомлинського – як свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови. На його уроках діти самі складали казки, в яких їхня буйна фантазія поєднувалася з глибоким моральним змістом [4, с. 220].

У своїх роботах педагог чимало уваги приділяв вихованню наймолодших дітей. Роки дитинства – дошкільний і молодший шкільний вік – відіграють важливу роль у формуванні особистості, як вважав він. Це не підготовка до майбутнього, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя, і від того, яким було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму і серця з навколишнього світу, від цього істотно залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк.

Отже, педагогічна спадщина В. Сухомлинського не втратила значущості для сучасної педагогічної науки і практики. Творчі досягнення видатного педагога увійшли до скарбниці світової педагогіки й ефективно використовуються в організації системи освіти в різних країнах. Погляди В. Сухомлинського мають невичерпний позитивний зміст щодо збереження і формування традиційних поглядів на виховання та навчання дітей.

Перспективи вивчення проблеми вбачаємо у вивченні досвіду щодо формування творчої особистості молодшого школяра.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. Вибрані твори: у 5 т. Т. 4. К.: Рад. школа, 1976. С. 7–390.
2. Ткачова Н. Сухомлинський В. О. у творчості сучасного педагога. *Початкова школа*. 2000. № 9. С. 18–28.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К.: Рад. шк., 1978. С. 25–240.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибр. твори: в 5 т. К., 1976. Т.1. С. 125–370.

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори: в 5 т. Т. 3. К.: Рад. школа, 1977. С. 7–283.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ФОЛЬКЛОРУ У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

КОРОЛЬ Надія

*(магістрантка 2 курсу факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – докторка педагогічних наук, професорка О. С. Радул

***Анотація.** У статті розглянуто важливість, шляхи та засоби морального виховання дітей у спадщині В. О. Сухомлинського. Проаналізовано та окреслено погляди педагога на роль українського фольклору у процесі морального виховання дітей.*

***Ключові слова:** В. О. Сухомлинський, моральне виховання, фольклор, діти дошкільного віку.*

Постановка проблеми. Питання морального виховання, вдосконалення людини хвилювали суспільство завжди і в усі часи. І зараз, одним із пріоритетів модернізації та реформування сучасної системи освіти є підвищення рівня моральної вихованості дітей та пошук шляхів реалізації цього завдання. Одним із таких шляхів є побудова виховної системи з використанням фольклору як засобу морального виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використанню усної народної творчості у моральному вихованні здавна значну увагу приділяли видатні педагоги, такі як С. Ф. Русова, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський та ін. Зокрема, велика увага усній народній творчості як засобу виховання дітей приділена у спадщині В. О. Сухомлинського, наприклад у творах «Народження громадянина», «Духовний світ школяра», «Серце віддаю дітям», «Як виховати справжню людину» та ін.

Також багато сучасних дослідників та педагогів у своїх роботах зосередились на вивченні педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського.

Однак вивчення та систематизація поглядів В. О. Сухомлинського на значення використання фольклорних творів у процесі морального виховання та їхній вплив на моральну свідомість та вихованість дітей завжди буде актуальною.

Мета статті – дослідити погляди В. О. Сухомлинського на моральне виховання дітей; вплив усної народної творчості на виховання дитини.

Виклад основного матеріалу. Спадщина В. О. Сухомлинського спрямувала формування сучасної педагогіки, її ідей, підходів та принципів, зокрема дитиноцентризму, головна мета та сутність якої полягала у формуванні всебічно розвинутої особистості дитини. Педагог побудував

приклад підростаючої особистості, визначив її моральні ідеали, почуття, думки, вчинки та дії. А головне – зумів окреслити шляхи, засоби та методи її формування. Виховання такої особистості, всебічно розвиненої, видатний педагог розглядав як єдність усіх компонентів виховання дитини – розумового, морального, фізичного, естетичного [7, 68].

Особливої уваги В. О. Сухомлинський приділяв моральному вихованню. Він зазначав: «Моральна вихованість – це стійкість позитивних звичок і звичних норм поведінки, культура стосунків і спілкування в умовах здорового дитячого колективу. Про моральну вихованість говорить також наявність сильної волі, здатність здійснювати морально-вольовий контроль і самоконтроль, регуляцію поведінки. Вона проявляється в активній життєвій позиції, єдності слова і справи, громадянській мужності і рішучості в складних життєвих ситуаціях залишатися вірним своїм переконанням, самому собі» [6, 269].

В. О. Сухомлинський окреслив важливість виховання почуття совісті, справедливості, щедрості, милосердя у дитини. Він був упевнений, що його вихованці повинні навчитися самостійно давати правильну оцінку своїм вчинкам та вчинкам інших. В. О. Сухомлинський був переконаний: «...те, що важко передати звичайними словами, можна передати за допомогою літературного твору...» [5, 285].

Одним із найефективніших засобів виховання високоморальної особистості, на думку педагога, є твори усної народної творчості. В. О. Сухомлинський вбачав у його джерелах можливість для формування високоморальної особистості дитини. Педагог стверджував, що фольклор дає приклад високого особистісно-цінного застосування слова як ефективного засобу виховного впливу, формування досвіду моральної поведінки, соціальної комунікації на засадах щирості і взаємоповаги. У своїй літературній та педагогічній діяльності педагог використовував казки, прислів'я, легенди бувальщини, прикмети, гумористичні етюди тощо [6, 246–248].

Особливе значення він надавав використанню фольклору в ранньому віці. На його думку вони мають велике значення саме у дошкільному віці: «Багаторічний досвід переконує в тому, що моральні ідеї, закладені у творах про добро і зло, правду і неправду, честь і безчестя, стають надбанням людини за умови, коли ці твори прочитані в дитячому віці» [4, 182].

Приклад використання народної творчості для морального виховання дитини він подав у багатьох творах. У них порушено формування таких важливих моральних переконань, як любов до своєї Батьківщини, патріотизм, ставлення до близьких і обов'язок перед ними, розуміння сенсу життя, добра та зла, виховання моральних якостей і норм поведінки, дружби, любові, чесності, гідності, щедрості, безкорисливості, скромності, працьовитості, ставлення до краси у природі та суспільстві [3, 348].

Тому він і вважав використання фольклорних творів в дошкільному віці ефективним засобом морального виховання. Він писав: «Без перебільшення можна сказати, що читання в роки дитинства – це передусім виховання серця,

доторкання людського благородства до потаємних куточків дитячої душі. Слово, що розкриває благородні ідеї, назавжди відкладає в дитячому серці зернятка людяності, з яких складається совість» [4, 185].

Основним засобом цього процесу, як зазначав В. О. Сухомлинський, повинна бути багата різножанрова фольклорна скарбниця (українські народні казки, легенди, прислів'я та приказки, народні пісні та свята, народні ігри тощо), на основі якої дитина найбільш успішно усвідомить сутність норм моралі та поведінки. Фольклорні твори подають дітям загальнолюдські цінності та моральні поняття і норми не у вигляді сухих повчань та наказів, які надто часто викликають у них природне прагнення чинити навпаки; а подані в такій словесно-емоційній формі, яка невимушено підводить їх до самостійного висновку: чому саме потрібно поводитись відповідно певних норм, чому лише позитивні вчинки приводять до справжньої радості і задоволення [3, 348].

Особливої уваги приділяв він казкам. Він писав: «Казки – це духовні багатства народної культури, пізнаючи які, дитина пізнає серцем життя народу» [4, 177]. У книзі «Серце віддаю дітям» відзивався про неї так: «Казка – це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки й мови» [4, 33]. Тут він розповідає як використовував казки у «школі під блакитним небом» – як спочатку сам розповідав народні та авторські казки, а тоді діти складали їх про все, що їх оточувало. В кожній із цих казок було закладено високоморальний виховний зміст, а герої подавали приклад моральної поведінки дітям: «Любі дитячому серцю зайчик та ластівки – не просто казкові істоти. Вони – втілення добра» [4, 34].

У своїй педагогічній діяльності педагог не тільки розкрив значення мудрості казки у вихованні особистості, а й окреслив найдоцільніші способи її використання у вихованні. На його думку, базові форми роботи з казкою – це слухання та читання казок, бесіди за її змістом, виготовлення і добір ілюстрацій до них, інсценізація казок (театралізація) [2, 153].

Він будував різноманітні види роботи дітей із казкою – від слухання малятами українських казок, до складання ними своїх власних, зокрема в кімнаті казки. Великого значення літературі загалом надавалось у Павлиській середній школі. Зокрема бібліотека закладу налічувала 18 тисяч книжок. У цій бібліотеці було зібране все найцінніше, що є в українській літературі, зокрема зібрання українського фольклору [1, 180].

Висновки і перспектива подальших досліджень. Отже, фольклор – це один з найефективніших засобів морального виховання дитини. Великий педагог приділяв великого значення його використанню у виховному процесі. Він був переконаний, що усна народна творчість – це джерело формування особистості справжньої людини, адже в ньому закладена мудрість народу. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у дослідженні та аналізі фольклорних форм для використання їх у процесі морального виховання дітей.

Бібліографія

1. Забарилло Л. В. В. О. Сухомлинський як читач і пропагандист художньої літератури та фольклору / Л. В. Забарилло // Школа першого ступеня: теорія і

практика. – Хмельницький, 2007. – Випуск 21. – С. 101–108.

2. Козир М. А. Педагогічні умови використання казок В. О. Сухомлинського як засобу формування морально-етичних понять у старших дошкільників / М. А. Козир, А. В. Мелашенко // Інноватика у вихованні – Київ: КДПУ ім. Б. Грінченка, 2020. – № 12. – С. 146–160.

3. Навозняк Л. Л. Особливості морального виховання учнів засобами фольклору в педагогічній спадщині В. Сухомлинського / Л. Л. Навозняк // Педагогічний дискурс. – Хмельницький: ХГПА, 2011. – № 10. – С. 346–349.

4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори: в 5 т. – Київ: Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 668 с.

5. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори: в 5 т. – Київ: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 656 с.

6. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори: в 5 т. – Київ: Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 656 с.

7. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори: в 5 т. – Київ: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – 670 с.

ПОГЛЯДИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ПРИРОДУ ЯК ЗАСІБ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

КРОШКО Валерія

*(студентка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

***Анотація.** У статті звертається увага на необхідність екологічного виховання дітей молодшого шкільного віку, окреслено мету екологічного виховання та проаналізовано погляди В. О. Сухомлинського на розвиток екологічної освіти дітей.*

***Ключові слова:** В. О. Сухомлинський, екологічне виховання та освіта, природа, Павлівська школа.*

Постановка проблеми. Серед сучасних проблем, які хвилюють людство, важливе місце посідають екологічні. Від їх вирішення залежить його подальше існування. Тому екологічне виховання посідає провідне місце в освітній галузі. Головною його метою є формування екологічної культури школярів, а також забезпечення ґрунтового засвоєння ними знань, умінь, поглядів, переконань, моральних почуттів на основі ставлення до природи як до унікальної цінності.

Одним із шляхів формування такої культури дітей молодшого шкільного віку є звернення до педагогічної спадщини видатного українського педагога-новатора, заслуженого вчителя України В. О. Сухомлинського, до його досвіду роботи в галузі екологічного виховання учнів.

Аналіз досліджень. Сучасні екологічні проблеми привертають значну увагу дослідників, зокрема, педагогічної науки. Адже від того, які погляди та переконання ми сформуємо про неї у дітей молодшого шкільного віку, залежать основи поведінки дітей з природою, її станом. Саме проблема формування в учнів ціннісного ставлення до природи в різних аспектах розглядалася багатьма вітчизняними вченими. Серед них В. Бровдій, А. Волкова, Н. Калініченко, Г. Ковальчук, Н. Лисенко, Л. Різник, Л. Руденко, О. Савченко, А. Степанюк, Г. Тарасенко, зокрема й Василь Сухомлинський, який присвятив свої праці проблемі екологічної освіти й виховання. Видатний педагог зазначав, що розвиток даного напрямку освіти покликаний дати підростаючому поколінню наукові знання про взаємозв'язок суспільства і природи, допомогти зрозуміти його багатогранне значення для людини і суспільства, формувати прагнення брати активну участь у покращенні навколишнього середовища та потребу у спілкуванні з природою.

Мета статті – висвітлити педагогічні погляди В. Сухомлинського щодо екологічної освіти школярів.

Виклад основного матеріалу. Значення спадщини В. О. Сухомлинського важко переоцінити для розвитку сучасної освіти. Тому що висвітлюючи найважливіші проблеми навчально-виховного процесу, він створив надійну основу для розвитку національної освіти в Україні. Формуванню екологічного ціннісного ставлення до природи у працях вчителя приділяється велика увага. «Ми виховуємо у своїх вихованців, – писав він, – погляд на природу як на народне багатство, що передається з покоління в покоління, цінність якого ні з якими іншими цінностями порівняти й зіставити не можна» [3, 547].

Провідною метою екологічного виховання В. О. Сухомлинський вважав цілеспрямоване формування ґрунтовних екологічних знань, розуміння взаємозв'язку і єдності дитини з природою, роль довкілля в житті та необхідність його охорони.

Найбільш сприятливі роки для цього – роки дитинства, тому що дитина вбирає своїм дитячим серцем усе, що говорить вчитель, а також те, що оточує її в житті. Це час, коли формується світогляд дитини, звички, характер, ставлення до навколишнього середовища, де ставлення до природи займає не останнє місце. Коли дитина перебуває в доброзичливих, гармонійних стосунках з природою, її сумління не дозволить без роздумів зірвати квітку, зламати дерево чи зруйнувати пташине гніздо.

Лише тоді у дитини формуватиметься почуття відповідальності та збереження природи як провідного чинника існування людини, коли педагог використовуватиме принципи екологічного виховання у роботі з дітьми.

Виховуючи почуття відповідальності за стан довкілля, В. О. Сухомлинський також виховував ціннісне ставлення до природи в цілому. Адже якщо вчитель зможе навчити дитину тому, що вона – людина, яка може докласти багато зусиль, щоб знищити чи відтворити все, що нас оточує, а квіти і дерева – це живі істоти, які не мають можливості захистити

себе, лише тоді можна стверджувати, що ми виховали екологічно свідому особистість.

Праця, споглядання, творчість, науковий пошук, спостереження, милування – ось ті способи спілкування людини з природою. Головне в екологічному вихованні – створити умови, в яких дитина зможе доторкнутися до природи не тільки руками, а й розумом, серцем і душею [1, 7].

Зазначимо, що В. Сухомлинський не визначав такий термін як «екологічне виховання». Але завдяки методам, прийомам, засобам, які використовував педагогічний колектив Павлівської школи, ми маємо можливість окреслити її як окремий напрямок виховання дітей.

Із метою формування екологічного, бережливого ставлення до природи, виховання любові та поваги до навколишнього світу, неприпустимості дій, які можуть завдати шкоди довкіллю, подолання негативних наслідків впливу людини, а також роз'яснення та пропагування законів з охорони природи в Павлівській школі під блакитним небом проводився експеримент. Запорукою успіху такого виду роботи стало те, що учні активно спілкувалися з природою, що викликало в них прагнення до природоохоронної діяльності та забезпечувало суттєвий внесок дитини у справу збереження довкілля [4, 18].

Проте, на думку Василя Сухомлинського, сама природа не здатна виховувати. Адже тільки тоді дитина стане моральною, прекрасною душею, розумною, доброю і непримиренною до зла, коли вона «активно взаємодіятиме» з природою.

Тож якою має бути ця взаємодія? На це питання В. Сухомлинський дає таку відповідь: «Активно впливати на природу, але при цьому залишатися сином її, бути вінцем її творіння і водночас володарем її сил, по-синівському бережливо ставитися до неї – ось яку позицію треба виховувати в учнів у процесі їх взаємодіяння з природою» [2, 354].

У своїх педагогічних працях видатний педагог продемонстрував глибоке розуміння причинно-наслідкових зв'язків у навчально-виховному процесі, взаємопроникнення і взаємозумовленості всіх сторін, елементів, компонентів виховання: його змісту, завдань, форм, засобів і методів. Він ще раз доводить, що не можна нехтувати жодною ланкою цілісної системи освіти, оскільки буде порушена органічна єдність цієї системи. Педагог акцентував увагу на тому, що в розвитку всебічно розвиненої особистості немає головного чи другорядного, важливим є все. Основа гармонії буде повністю зруйнована, якщо щось зробити неправильно, або упустити якийсь елемент виховання.

Висновки. Отже, спадщина видатного педагога В. О. Сухомлинського в аспекті формування екологічної свідомості і культури дитини знаходить свої відголоски і сьогодні. Навіть через багато років його система навчання й виховання залишається актуальною. Саме завдяки методам, прийомам, засобам, принципам, які були створені у період життя та вчителювання педагога, ми маємо міцну теоретичну основу навчання дитини.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні поглядів В. О. Сухомлинського щодо змісту екологічного виховання у початковій школі.

Бібліографія

1. Бех І. Життя як цінність у культурно-виховній інтерпретації В. О. Сухомлинського / Іван Бех // Рідна школа. – 2007. – № 1. – С. 7–8.
2. Сухомлинський В. О. Природа, праця, світогляд // В. О. Сухомлинський Вибрані твори: в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 5. – 556 с.
3. Сухомлинський В. О. Школа і природа // В. О. Сухомлинський Вибрані твори: в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 542–543.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 5–279.

ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КУРІПКО Богдана

*(студентка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. У статті розкривається значення провідних педагогічних ідей Василя Сухомлинського та їх втілення в початкову освіту.

Ключові слова: початкова освіта, виховання, розвиток, педагогічна спадщина, В. Сухомлинський.

Постановка проблеми. З кожним роком початкова освіта розвивається, вдосконалюється. Спостерігається впровадження нових методів і технологій, спрямованих на вдосконалення освітнього процесу учнів початкової школи. Стрижнем освіти молодших школярів є особистісно-орієнтована модель, в основі якої за мету полягає індивідуальний розвиток кожного учня.

У світлі всього цього особливого значення набуває спадщина Василя Олександровича Сухомлинського – людини, яка більшу частину свого життя приділила навчанню і вихованню дітей. Всі його методи і прийоми, які забезпечують всебічний розвиток учнів, доцільні і по сьогоднішній день.

Аналіз досліджень. Значний внесок у дослідження питань освіти та виховання учнів початкових класів, зробили К. Ушинський, А. Макаренко, В. Острогорський, М. Сумцова, М. Бунакова, В. Водовозова, та інші вчені і педагоги. Також досліджували розвиток молодшого шкільного віку сучасні науковці Н. Гавриш, В. Моляко, Т. Піроженко, Н. Портницька, О. Трусова,

Р. Чумічева та ін. Узагальнили втілення ідей педагога в сучасних закладах освіти Л. Стахів та С. Плахова;

Мета статті – розкрити окремі аспекти впровадження ідей Василя Сухомлинського в освітній процес початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Творчість В. О. Сухомлинського, його світогляд ґрунтуються не лише на теоретичних засадах, а й на власному досвіді. Він дуже рано зацікавився вчительською справою. Коли у 17 років, молодий юнак потрапив до школи, відразу виявив неабияке бажання займатися наукою і викладанням. Він дивувався тодішнім методам та прийомами навчання дітей.

Спадщина В. О. Сухомлинського багатоманітна, і в центрі його уваги завжди була дитина, її духовний світ, моральні цінності. У навчанні і вихованні дітей педагог вбачав різноманітні види діяльності (моральна, інтелектуальна, естетична, фізична тощо), які спрямовані на всебічний розвиток кожної особистості.

У своїй книзі «Сто порад учителям» В. О. Сухомлинський надавав цінні поради щодо роботи у школі.

Він радив учителям не допускати того, щоб під час першого вивчення певного матеріалу учень поверхово осмислював факти, явища, закономірності, щоб уже під час першого вивчення, наприклад, граматичного правила він робив помилки, під час першого вивчення математичної закономірності неправильно виконав приклад, неправильно розв'язав задачу і т. д. [1, 56].

У його практиці були школярі, які дуже довго ні до чого не виявляли особливого інтересу. Щоб зацікавити учнів, навчити їх пізнавати всі таємниці навколишнього світу, загалом виростити освічених і розумних дітей, педагог використовував цікаві та нетрадиційні прийоми роботи з дітьми. Наприклад, казкотерапія. Казка – це школа творчості, яка необхідна всім дітям. Це не тільки розвиток мови, а й емоційне самовиховання, інтелектуальний розвиток і збагачення духовного життя дітей.

Педагог радив якнайчастіше залучати до роботи дітей із казкою. Адже за допомогою неї, діти зможуть розмежовувати вічну проблему добра і зла, вчитимуться любити, поважати і цінувати красу навколишнього середовища, бути чесними, щирими, ввічливими, чуйними тощо.

Значну увагу у своїх роботах В. О. Сухомлинський приділяв вихованню і навчанню дітей за допомогою природи. Наголошуючи і переконуючи колег в тому, що навчання має бути радісним для дітей, він організовував уроки серед природи, на свіжому повітрі (на лузі, в лісі, у шкільному саду тощо). Також пропонував прислуховуватись до різних звуків природи (спів птахів, шелест листя тощо), зображувати все це на аркуші паперу через елементи малювання або складання творів. Бажання зрозуміти побачене спонукає до встановлення причинно-наслідкових зв'язків і пробуджує розум дитини. Педагог вважав, що оцінка в початковій освіті має стимулювати школяра, а не карати, і що справжній вчитель має пам'ятати, що й він колись був дитиною [3, 19].

Також В. О. Сухомлинський наголошував, що музика має важливий виховний вплив на характер дитини. В книзі «Серце віддаю дітям» він писав: «Музика, мелодія, краса музикальних звуків – важливий засіб морального і розумового виховання людини, джерело благородства серця й чистоти душі. Музика відкриває людям очі на красу природи, моральних стосунків, праці. Завдяки музиці в людині пробуджується уявлення про високе, величне, прекрасне не тільки в навколишньому світі, а й у самому собі. Музика – могутній засіб самовиховання» [2, 62].

Ця ідея є також актуальною і на сьогоднішній день, діти навчаються елементарним музичним поняттям, знайомляться з різноманітними музичними творами, естетично збагачуються.

Педагог наголошував на тому, що вчитель має бути справедливим, щирим, любити дітей, стосунки між ним і учнями мають будуватися на довірі.

Значну увагу свого часу В. Сухомлинський надавав слову, як найтоншому доторканню до серця, що може стати і ніжною запашною квіткою, і живою водою, що повертає віру в добро, і гострим ножем, і розжареним залізом, брудом. Мудре і добре слово дає радість, а нерозумне і зле, необдумане і нетактовне – приносить біду. Уміння правильно користуватися словом – мистецтво, і воно має бути притаманне кожному вчителю [1, 135].

На сьогоднішній день ці ідеї в початковій освіті, є таким собі орієнтиром для формування в дітей наскрізних умінь.

Наскрізні вміння, які розвиваються в процесі певних ключових компетентностей:

- 1) *Усно та письмово виражати свою думку.*
- 2) *Критично й системно мислити.*
- 3) *Творчість.*
- 4) *Ініціативність.*
- 5) *Оцінювати ризики та приймати рішення.*
- 6) *Розв'язувати проблеми, контролювати свої емоції.*
- 7) *Співпрацювати з іншими людьми [3].*

Отже, спадщина Василя Сухомлинського є актуальною і є цінним для нас скарбом. У його роботах ми можемо знайти для себе цікаві та необхідні ідеї, підказки для освітнього процесу. Загалом розроблена ним система не лише збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями та положеннями, а й внесла вагомий внесок у теорію та практику виховання і навчання, а також ознаменувала важливий крок у розвитку педагогічної думки.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. Т. 2. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 419–654.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 5–279.
3. Ткачова Н. Сухомлинський В. О. у творчості сучасного педагога / Н. Ткачова // Початкова школа. – 2000. – № 9. – С. 17–26.

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧИТЕЛЯ

ЛЕВІХІНА Дарина

*(студентка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

***Анотація.** У статті проаналізовано та висвітлено погляди видатного педагога В. О. Сухомлинського щодо удосконалення педагогічної майстерності вчителя.*

***Ключові слова:** педагогічна спадщина, майстерність вчителя, педагогічна творчість, освітній процес, В. Сухомлинський.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави, становлення демократичного суспільства та глобальних змін у ланці початкової освіти, виконавча діяльність вчителя замінюється діяльністю творчою, креативною, вольовою, оригінальною, цілеспрямованою, працездатною.

У зв'язку з цим, розвиток творчого потенціалу та педагогічної майстерності вчителів може не лише створити середовище для нестандартного здобуття знань і виховання дітей, а й забезпечити якісну зміну освіти, яка оновлюється. У світлі всього цього вагомим значення набуває спадщина Василя Олександровича Сухомлинського.

Аналіз досліджень. У свій час педагогічну спадщину В. Сухомлинського досліджували М. Антоненко, В. Безпалько, І. Бех, Л. Бондар, Н. Гупан, Н. Дічек, Н. Кузьміна, В. Риндак, І. А. Зазюна, В. А. Кан-Калика, В. М. Кларіна, М. І. Махмутова, М. М. Поташник, та ін. Більшість з них звертається до педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського з проблемами виховання вчителя-майстра, створення умов для його творчої діяльності та безперервної освіти.

Мета статті – розглянути в педагогічній спадщині В. Сухомлинського висвітлення ідей щодо формування педагогічної майстерності сучасного вчителя.

Виклад основного матеріалу. Образ вчителя зазнає в сучасних умовах серйозної трансформації: НУШ, освітня реформа, соціальні потреби, конкуренція – до всього цього спочатку потрібна підготовка та бажання змінюватися. З цього погляду гуманістична думка В. Сухомлинського є актуальною й на сьогоднішній день.

Видатний педагог у своїх працях вказував на те, що педагогічна майстерність – це: «...високе і таке, що постійно удосконалюється, мистецтво

виховання й навчання, доступне для кожного педагога, який працює за покликанням і який любить дітей» [1, 48].

Власний досвід В. Сухомлинського є універсальним, а його праці стали справжньою скарбницею педагогічної майстерності. Вражає те, що багато творів Василя Олександровича настільки поширені й актуальні на сьогодні, що читати їх можна, почавши з будь-якої сторінки, зазначає А. Луцюк. Поради автора читати приємно, коли розумієш їх глибину, універсальність, вони розкривають суть педагогічної майстерності. Із захопленням читаються й авторські поради, коли розумієш їх глибину, та універсальність; вони розкривають суть педагогічної майстерності, демонструють труднощі й складнощі педагогічної професії й водночас її благородство [2].

В. Сухомлинський пише, що навчання – це «обмін духовними цінностями, взаємна віддача сердечної доброти, співчуття. Усе шкільне життя повинно бути пройняте духом гуманності» [3, 496]. Це – вказівки до дій, набуття компетенцій та самоствердження. У книзі «Сто порад учителям» знаходимо: «... щоб стати справжнім вихователем, треба пройти школу сердечності... Це одна з найтонших речей у нашій педагогічній справі. Якщо ви наполегливо оволодіваєте нею, ви будете справжнім майстром» [4, 11].

Учителі мають поєднувати в собі майстерність фахівця та людську духовність. Насправді сучасний ринок освітніх послуг зацікавлений у якості: недостатньо знати свій предмет – треба стати неординарною особистістю, яка вміє налагоджувати «суб'єкт-суб'єктні» стосунки у ставленні та подачі навчального матеріалу.

На сьогоднішній день, учні мають доступ до інформації завдяки технічному прогресу, але жоден гаджет духовно не перевершить живу людину: однолітків, батьків, вчителів. Вчитель поєднує в собі дві спеціальності: фахівець-предметник та педагог-вихователь. Фраза «ми вчимося, граючись» сьогодні стосується не лише початкової школи, а й усієї школи. Тренінги, інтерактивне навчання, тощо демонструють свої переваги у вдосконаленні педагогічної майстерності.

Василь Олександрович стверджував, що одним із найважливіших чинників майстерності педагога є саморозвиток, насамперед – читання. І не лише фахової літератури. «Удосконалення педагогічної майстерності кращих учителів, – писав В. Сухомлинський, – якраз і зумовлене тим, що систематичне читання безперервно наповнює море їхніх знань» [4, 32]. Він рекомендував педагогам створювати власну бібліотеку і поповнювати її джерелами з проблем науки, виховання, психології [4, 118]. Сьогодні це може бути персональний сайт чи блог, власний відеоканал тощо.

В. Сухомлинський вбачав в учителів «головного світоча інтелектуального життя школяра, бо він породжує в дитини потяг до знань, повагу до науки, культури» [3, 49]. На його думку, кожен рік педагогічної праці має збагачуватися новими технологіями, методами та методичними

прийомами роботи, інноваціями. За роки праці це створить чималий запас задач, прикладів, збірників для творчого опрацювання та вироблення педагогічного почерку вчителя [3, 524]. Така робота сприяє вдосконаленню педагогічної майстерності, а доповнити її варто творчим виявом самого вчителя й вивченням кращого досвіду інших.

У праці «Сто порад учителю» В. Сухомлинський зазначав, що хороший вчитель – розумна, знаюча, думаюча, закохана в знання людина, здатна до самостійного дослідження, яка володіє вміннями в тій чи іншій трудовій діяльності [3, 450].

Хороший вчитель – творчий вчитель, ці поняття взаємопов'язані між собою. Тому, допомагаючи розкрити творчий потенціал кожного вчителя та створюючи умови для його розвитку В. О. Сухомлинський як директор школи виховував, формував, розвивав творчий потенціал кожного вчителя власною позицією, власним переконанням, власною працею [3, 500].

Отже, вчитель в наш час має бути не просто надавачем послуг, а особистістю, готовою до змін, розвитку, вдосконалення. Вчитель як професіонал, крім педагогічного покликання, має прагнути до постійної самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення. За В. Сухомлинським творчість і майстерність педагога залежить не лише від творчого потенціалу, якостей особистості, любові до дітей, яка надихає на новизну, оригінальність, але й від творчого керівника, який завжди допоможе та направить. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні можливості застосування досвіду В. Сухомлинського щодо удосконалення педагогічної майстерності вчителя в умовах НУШ.

Бібліографія

1. Гриньова В. М. Педагогічна майстерність учителя : навчальний посібник / за ред. проф. В. М. Гриньової, С. Т. Золотухіної. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Харків : «ОВС», 2006. – 224 с.
2. Луцюк А. М. Василь Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя : монографія / А. М. Луцюк. – Вид. 2-е, випр. та допов. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 175 с.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 4. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 391–626.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 2. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 419–654.

ДУМКИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ТВОРЧІСТЬ І МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ

ЛИСЕНКО Катерина

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. У статті розглядаються особливості використання ідей та педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського щодо розвитку педагогічної майстерності вчителя. Виокремлено найважливіші чинники педагогічної майстерності, які не втратили своєї актуальності й донині. Наголошується на тому, що використання педагогічної спадщини В. Сухомлинського є актуальним у сучасній педагогіці.

Ключові слова: педагогіка, творчість, педагогічна майстерність, новаторство, педагогічна спільнота, В. О. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Професійні досягнення Василя Олександровича з кожним роком привертають все більшу увагу наукової та освітянської громадськості як нашої країни, так і за кордоном. Розроблена українським практиком педагогічна система збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями та положеннями, значно розширила теорію та педагогічну практику, стала своєрідним революційним етапом у розвитку вітчизняного педагогічного мислення, яке сьогодні заслуговує на нове осмислення.

Аналіз досліджень. Однією з найважливіших здібностей учителя, на думку В. Сухомлинського, є бажання вчителя вчитися все життя і виховувати це вміння у школярів [6]. Ще за життя вчителя вчені (О. Губко, Є. Лебедев, С. Соловейчик) почали аналізувати його досягнення. Педагогічну спадщину В. Сухомлинського свого часу досліджували М. Антонєць, В. Безпалько, І. Бех, Л. Бондар, Н. Гупан, Н. Дичек, Н. Кузьміна, В. Риндак. Питання формування образу ідеального вчителя порушували М. Євтух, І. Зязюн, В. Огнев'юк, І. Підлас, В. Сластонін та ін.

Педагогічна система, розроблена українським практиком, збагатила науку новаторськими ідеями та заходами і сьогодні заслуговує на нове осмислення [1]. Аналіз праць науковців показує, що проблема формування педагогічної майстерності вчителя залишається актуальною і сьогодні.

Мета статті – проаналізувати погляди В. О. Сухомлинського та його практичний досвід щодо удосконалення педагогічної майстерності педагога.

Виклад основного матеріалу. На думку Василя Сухомлинського, той, хто не любить і не поважає дітей, не може досягти успіху в педагогічній праці, тому що тільки щира любов і глибока повага вчителя до учнів породжує відповідну любов і повагу до нього, до його ідей, поглядів, переконань, знань, яким він викладає. набути: «все шкільне життя має бути пронизане духом

людяності», «дух поваги до людської гідності, дух взаємної довіри між учителями та учнями, дух віри в школі має панувати людина» [2, 27].

Найвищим рівнем педагогічної творчості, за визначенням відомого педагога, є постійне поповнення наукових знань. Це дуже важлива передумова насиченого інтелектуального життя учнівського колективу, передумова високого наукового рівня викладання основ природничих наук. В. О. Сухомлинський вважав те, що «майстром педагогічної справи зазвичай стає той, хто відчув себе дослідником» [3, 31].

Успіх у навчанні, вважав Великий Учитель, може бути забезпечений лише через: увагу до кожної особистості, турботу про кожного учня, чуйність, уважний підхід до позитивних якостей і недоліків кожної дитини.

Педагогічна техніка (мистецтво, майстерність, уміння) передбачає наявність певних засобів, умінь і особливостей поведінки вчителя: високої мовної культури; вміння одягатися, стежити за зовнішнім виглядом; здатність керуватися основами психотехніки (розуміння педагогом власного психічного стану, здатність до самоуправління); уміння «бачити» й відповідним чином впливати на внутрішній стан учнів («щоб захистити дитину від зла, подолати його й утвердити добро, треба бачити й розуміти минуле й уявляти майбутнє дитини, ідеал чіткого окреслення учень» [5, 38]. Учитель розкриває себе, свою культуру, свою мораль, своє ставлення до учня в слові.

Логічна єдність і цілісність зазначених чинників, як стверджував В. О. Сухомлинський, утворюють педагогічний феномен. Тому педагогічна праця стає творчим процесом, а вчитель стає активною силою, що впливає на особистість учня, лише тоді, коли він (учитель) не тільки фіксує все, що відбувається, але й активно на це педагогічне явище діє, його створює. Педагог писав, що вчитель, який спостерігає, вивчає, аналізує факти, створює педагогічне явище, а найважливішим елементом творчого пошуку є передбачення. Тільки вивчення і аналіз фактів робить це можливим для вчителів, щоб побачити щось нове у звичайному, знайомому. Бачити нові сторони, нові риси, нові деталі в звичайному є важливою передумовою творчого ставлення до роботи.

Василь Олександрович заохочував і підтримував зусилля вчителів у підвищенні професійної майстерності. Він писав, що «школа може дати міцні й глибокі знання своїм учням лише за умови, що кожен учитель постійно вдосконалює свою педагогічну майстерність».

Як директор школи надавав великого значення підвищенню професійного рівня вчителів. Це було одним із найважливіших завдань його внутрішнього шкільного керівництва. Директорський задум розвитку творчого потенціалу вчителя базувався на науковому дослідженні власної творчості. В. О. Сухомлинський зазначав: «Як дбайливий садівник готує ґрунт для троянд, директор школи повинен готувати ґрунт для запозичення кращого досвіду, створеного кращими майстрами педагогічної справи. І підготовка цього майданчика залежить насамперед від майстерності директора як педагога. Майстерність колективу – це педагогічні ідеї, але ідеї без конкретних

завдань перетворюються на пустий цвіт» [4, 34]. Тож кожен ідею директор має наповнювати практичним змістом.

В. Сухомлинський активно сприяв розвитку індивідуальної творчості кожного вчителя, колективу, об'єднаного «педагогічними переконаннями», де індивідуальна творчість невичерпними струменями вливалася в єдине русло колективного оволодіння, досвіду. Він наголошує на відповідальності керівника за розвиток творчості педагогічного колективу та кожного вчителя. «Хочеш привнести в життя колективу дух творчого пошуку – будь сам шукачем і дослідником», – радив В. О. Сухомлинського до юних директорів, у вас не горить вогонь – в інших його ніколи не розпалите» [5, 29].

Він підкреслював, що необхідно створити міцну інтелектуальну основу педагогічної майстерності, а такою основою вбачав систему внутрішньошкільної методичної роботи. Структура, форми та зміст методичної роботи в школі мають бути спрямовані на поглиблення професійної компетентності, ознайомлення з досягненнями науки, оволодіння новими технологіями, методиками виховання. Цілеспрямована робота педагогічного колективу та кожного вчителя над обраною науково-методичною проблемою створює в школі атмосферу співробітництва та творчості, формує постійну потребу в аналізі власної діяльності, спонукає до створення власного досвіду, постійного збагачення.

В. О. Сухомлинський серед інших форм методичної роботи надавав перевагу самоосвіті. У процесі самоосвіти формуються індивідуальні риси особистості, виробляється індивідуальний стиль розумової праці.

Василь Олександрович дбав про високий професіоналізм педагогів та звертав увагу на збільшення вільного часу вчителів, адже це, за його словами, «корінь, що живить гілки педагогічної творчості».

Висновки. Отже, в умовах сучасних освітніх реформ головним надбанням учителя є його компетентність, професійна кваліфікація та педагогічна здатність. Учитель як професіонал, крім педагогічного покликання, має прагнути до постійної самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення.

На думку В. Сухомлинського, при розвитку майстерності вчителя основну увагу слід приділяти постійній творчій праці, активній життєвій позиції, потребі в самовдосконаленні, співпраці з іншими педагогами, розвитку компетентностей, духовності та людяності.

Перспективи подальшого дослідження ідей В. Сухомлинського про формування та вдосконалення педагогічної майстерності вчителя даються шляхом аналізу сучасних наукових думок на цю тему та порівняння їх із спадщиною великого педагога. Проведене дослідження не претендує на вичерпне вирішення всіх аспектів означеної проблеми та свідчить про можливість подальшого вивчення та переосмислення ідей Василя Олександровича Сухомлинського щодо аспектів педагогічної майстерності вчителя.

Бібліографія

1. Василь Сухомлинський: життєвий шлях та педагогічні погляди / В. В. Кузьменко [та ін.]. – Вид. 3-є, перероб. і допов. – Херсон : КВНЗ «Херсон. академ. неперерв. освіти», 2018. – 151 с.
2. Гриньова В. М. Педагогічна майстерність учителя : навчальний посібник / за ред. проф. В. М. Гриньової, С. Т. Золотухіної. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Харків : «ОВС», 2006. – 224 с.
3. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : постанова Кабінету Міністрів України ; Порядок від 21.08.2019 № 800 // Урядовий кур'єр. – 2019. – 03 вересня. – № 167 (6530).
4. Луцюк А. М. Василь Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя : монографія / А. М. Луцюк. – Вид. 2-е, випр. та допов. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 175 с.
5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т.– К. : Радянська школа, 1977. – Т. 4. – С. 391–626.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський; [уклад. О. Сухомлинська]. – Вид. 2-е. – Харків : Акта, 2018. – 537 с.

ПОГЛЯДИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЩОДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ТА МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

ЛУКІНА Анастасія

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,*

м. Кропивницький

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. У статті звертається увага на погляди видатного педагога В. О. Сухомлинського на педагогічну творчість та майстерність учителя.

Ключові слова: педагогічна творчість, майстерність учителя, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського.

Постановка проблеми. Сучасний світ вимагає всього тільки найсучаснішого, це стосується і вчителя. Наразі актуальним залишається завдання сформувавши гідного педагога, що має професійний розвиток відповідно до державної політики в галузі освіти. Яскравим прикладом розв'язання зазначеної проблеми є педагогічний досвід вітчизняного гуманіста Василя Сухомлинського, творча спадщина якого має неабияке теоретичне і практичне значення.

Аналіз досліджень. У свій час педагогічну спадщину В. Сухомлинського досліджували М. Антонєць, В. Безпалько, І. Бех, Л. Бондар, Н. Гупан, Н. Дічек, Н. Кузьміна, В. Риндак. Проблема формування

образу ідеального вчителя порушувалася М. Євтухом, А. Макаренком, І. Зязюном, В. Огнев'юком, І. Підласим, В. Сластьоніним та іншими.

Мета статті – розглянути в педагогічній спадщині В. Сухомлинського ідеї удосконалення педагогічної творчості та майстерності сучасного вчителя.

Виклад основного матеріалу. Образ учителя в сучасних умовах зазнає значної трансформації: НУШ, освітня реформа, запити суспільства, конкуренція – усе це потребує готовності та бажання змінюватися насамперед самому. Сьогодні засвідчує: творчість В. О. Сухомлинського належить до тих здобутків української та світової педагогічної науки і практики, які є фактично невичерпними, а його гуманістичні ідеї – це ідеї майбутнього.

Вітчизняний педагог А. Макаренко пише: «Педагогічна майстерність – зовсім не проста справа... Майстерність вихователя не являється якимось особливим мистецтвом, яке вимагає таланту, але це спеціальність, якій треба вчити, як треба вчити лікаря його майстерності, як треба вчити музиканта..., можливо і потрібно розвивати зір... Це необхідно для вихователя. Треба вміти читати на людському обличчі, на обличчі дитини, і це читання може бути описане в спецкурсі...» [1, 246].

У роботах «Сто порад учителеві», «Павлівська середня школа», «Серце віддаю дітям», «Розмова з молодим директором школи» В. О. Сухомлинський розробив цілісну методологічну систему розвитку і вдосконалення педагогічної майстерності вчителя протягом усього професійного життя, розкривши сутнісні аспекти формування педагогічної майстерності. Зі сторінок своїх педагогічних праць учитель-гуманіст веде своєрідний діалог із сучасними майстрами педагогічної праці, дає настанови тим, хто тільки збирається обрати цю нелегку, іноді навіть тернисту стежку становлення, описує завдання і перспективи педагогічної діяльності, окреслює імовірні професійні труднощі та невдачі, визначає стратегію і тактику вироблення власної системи роботи, шліфування індивідуального педагогічного стилю.

Учитель має поєднувати в собі майстерність фахівця та духовність людини з великої букви. Дійсно, сучасний ринок освітніх послуг зацікавлений у якості: мало знати свій предмет – необхідно бути неординарною особистістю, здатною на «суб'єктно-суб'єктні» відносини у ставленні та подачі навчального матеріалу. Учні мають доступ до інформації, чому сприяє технічний прогрес, однак жоден гаджет не виграє в духовності із живою людиною: однолітками, батьками, вчителем. Останній поєднує в собі дві спеціальності: фахівця-предметника та педагога-вихователя. Фраза «граючись вчимося» сьогодні є актуальною не лише для початкової ланки школи, та й не лише для школи взагалі. Тренінги, інтерактивне навчання, проектні технології демонструють свої переваги у вдосконаленні педагогічної майстерності.

Ще одним важливим чинником майстерності педагога, за Василем Сухомлинським, є саморозвиток, насамперед – читання. І не лише фахової літератури. «Удосконалення педагогічної майстерності кращих учителів, –

писав В. Сухомлинський, – якраз і зумовлене тим, що систематичне читання безперервно наповнює море їхніх знань» [2, 32]. Він рекомендував педагогам створювати власну бібліотеку і поповнювати її джерелами з проблем науки, виховання, психології [2, 118]. Сьогодні це може бути персональний сайт чи блог, власний відео канал чи добірка наукових дописів.

Творчість Василя Олександровича є стимулом і вершиною духовного життя людини, показником найвищого ступеня розвитку її інтелекту, почуттів, волі. «Творчістю, – зазначає вчений, – є діяльність, в яку людина вкладає немовби частинку своєї душі, і чим більше вона вкладає, тим багатшою стає її душа. Процес творчості характерний тим, що творець самою працею своєю і її наслідками справляє величезний вплив на тих, хто поряд з ним» [3, 507].

З погляду сучасного бачення і розв'язання проблеми можна стверджувати, що переважна більшість дослідників дотримуються такого трактування, що творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Для творчої особистості творча діяльність є життєвою потребою, а творчий стиль поведінки – найбільш характерний. Найважливішою ознакою творчої особистості вважають наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного навчання [4, 113].

Водночас Василь Олександрович підкреслює, що не будь-яку працю можна назвати творчістю. «Творчістю вона стає тоді, – роз'яснює вчений, – коли людина в найтонших і найнепомітніших рисочках процесу праці та її наслідків помічає те своє, особливе, що відрізняє її діяння, її творення від діяння й творення інших людей» [3, 481].

Ще однією з найважливіших особливостей творчості педагога є те, що об'єкт його праці – дитина – повсякчас змінюється, завжди нова, сьогодні не та, що вчора. Праця вчителя – «формування людини, і це покладає на нього особливу відповідальність, яку ні з чим не зіставиш» [3, 421]. Саме тому, на думку Василя Олександровича, вчитель повинен «добре знати здоров'я дитини, знати індивідуальні риси її мислення, знати сильні і слабкі сторони її розумового розвитку» [5, 217]. На базі цих знань і умінь, а також завдяки високому рівню сформованості майстерності, використанню життєво-педагогічної мудрості здійснюється вплив на життєве становлення, здоров'я, розум, характер, волю, громадське та інтелектуальне обличчя школяра, його роль та місце в суспільстві, його щастя. Педагог покликаний бути творцем особистості, бо об'єкт його праці – найтонші сфери духовного життя людини – почуття, самосвідомість, розум, воля і переконання. А як відомо, творити може тільки людина творча. При цьому Василь Олександрович слушно зауважував: «Умовою створення атмосфери творчої праці є особистий приклад педагога» [6, 90].

Вважаємо слушним нагадати позицію В. О. Сухомлинського, що всі діти без винятку талановиті. А завдання педагога «розпізнати, виявити, розкрити, виростити, виплекати в кожного учня його неповторно індивідуальний талант». Учитель має бути не лише «інженером людських душ», а й «майстром-ювеліром». Це сприятиме моральному й соціальному прогресу суспільства й водночас індивідуальному щастю дитини. Професія педагога надзвичайно відповідальна, бо в його руках, як писав Василь Олександрович, доля десятків, сотень людських життів. На його думку, кожна людина є неповторною, тому потрібно вірити в її талант.

Висновок. Творчість і майстерність педагога залежить не лише від творчого потенціалу або майстерності, якостей особистості, любові до дітей, яка надихає на новизну, оригінальність, неповторність в роботі, але й від творчого керівника, який завжди допоможе та направить, а той й навіть сам розкриє творчі задатки у вчителя. І тільки той учитель досягне високих результатів у вихованні та навчанні учнів, який постійно працює над вдосконаленням власної професійної діяльності, постійно шукає нові шляхи розв'язання педагогічних проблем і їх творчого втілення в практику сучасної школи.

Перспективами вивчення проблеми може бути вивчення поглядів В. О. Сухомлинського на формування ідеального вчителя, в порівнянні з сучасними стандартами.

Бібліографія

1. Макаренко А. С. Деякі висновки з педагогічного досвіду / А. С. Макаренко // Твори : в 7 т. Т. 5 : Загальні питання теорії педагогіки. Виховання в радянській школі. – К. : Держ. учб.-пед. вид-во «Радянська школа», 1954. – С. 208–298.
2. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – 304 с.
3. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – Т. 1. – К. : Радянська школа, 1976. – С. 401–637.
4. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / За заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
5. Сухомлинський В. О. На нашій совісті – людина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – Т. 5. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 203–217.
6. Сухомлинський В. О. Людина неповторна / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: У 5-ти т. – Т.5. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 80–96.

СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

МАЄТНА Олександра

(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету педагогіки психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

***Анотація.** У статті порівнюються погляди В. О. Сухомлинського на навчальні інтереси дітей та особистий досвід, набутий у школі. Аналіз сприйняття видатним педагогом та сприйняття учнями навчального процесу як явища, що запам'ятовується.*

***Ключові слова:** вчитель, учень, мотивація, досвід, навчання, освітній процес, В. О. Сухомлинський.*

Постановка проблеми. У сучасному світі, пов'язаному з оволодінням інноваційними технологіями, освітня практика показує, що одним із основних завдань кожного вчителя є заохочення учнів до участі в освітньому процесі. Педагог має шукати інформацію, щоб діти нею легко оволодівали, а також залучати до розв'язання завдань, що сприяли б активізації мислення дітей та засвоєнню навчального матеріалу. Ідеали гуманізму зумовлюють невмирущість поглядів і переживань В. Сухомлинського. Як ми бачимо, В. Сухомлинський поєднував науку з практичним управлінським досвідом. Своїм досвідом та міркуваннями щодо удосконалення навчання й виховання учнів, видатний педагог ділився у власних працях. Його погляди на організацію освітнього процесу актуальні і зараз, тому мають стати основою навчально-методичної роботи та професійного розвитку вчителів сучасної школи.

Аналіз досліджень. Звернення до педагогічної спадщини В. Сухомлинського у викладанні педагогіки потребує не лише відтворення повної картини вітчизняної педагогіки, а й вивчення традицій професійного навчання та виховання учнів. Мотивація навчальної діяльності щороку привертає увагу багатьох науковців. Тому проблему активізації уваги молодших школярів розглядали Л. Божович [1], Т. Грабовська [2], О. Савченко [3], М. Скаткін [4]. Великого значення вихованню мотивації надавав В. О. Сухомлинський, який у власних працях описував особливості залучення дітей в освітній процес школи й активізації їхньої пізнавальної діяльності та набуття ними необхідних навичок.

Мета статті: Обґрунтувати можливості творчого застосування педагогічних ідей В. Сухомлинського в освітньому процесі сучасної школи.

Виклад основного матеріалу. Життя потребує постійного оновлення знань, тому ця тема досить широко досліджується багатьма науковцями та вчителями-практиками, адже жодна система навчання не може дати позитивних результатів без внутрішньої мотивації – «бажання вчитися».

В. О. Сухомлинський вважає, що неможливо розвинути пристрасне бажання вчитися без справжнього інтересу до знань учня.

Свою діяльність у науці В. О. Сухомлинський розпочав у 1960–1970-х роках, коли соціально-примусова мотивація до навчання була поширеною. Але педагог дотримується прямо протилежної думки, оскільки вважає, що головною вольовою мотивацією до навчання мають бути: свідоме ставлення до праці, підготовка учнів до майбутньої діяльності, наявність колективної честі, честі школи.

Василь Олександрович зазначає: «Багаторічна праця з дітьми не раз переконувала мене, що найтонші джерельця, з яких наповнюється ріка єдності навчання і виховання, – це бажання дитини вчитися. Але як відкривати оті джерельця, як зробити, щоб вони не засмутилися? Чим запобігти тривожному явищу, з яким, на жаль, часто доводиться стискатися нам, педагогам: скажімо дитина несла до школи вогник жаги до знань, але він хутко погас, натомість народився найстрашніший, найлютіший ворог навчання – байдужість» [6, 427]. Сам Василь Олександрович Сухомлинський був твердо переконаний у тому, що: «Для того, щоб дитина була палко зацікавлена в навчанні, їй потрібне багате, різноманітне, приваблююче, інтелектуальне життя» [6, 427].

Цікавою є думка В. О. Сухомлинського про те, що заохочення кожної дитини до вільного висловлення власної думки є однією зі складових ефективного виховання. Він писав: «Переконайтеся, що ваші учні бачать і відчувають щось незрозуміле – перед ними стоїть проблема. Якщо ви можете це зробити, ви вже на півдорозі. Адже запитання викликають цікавість» [6, 454].

Зазначимо, що вчитель ставить завдання та запитання так, щоб діти хотіли висловити свою думку. Учитель творчо проводить кожне заняття, залучаючи різноманітних казкових героїв, з якими діти подорожують, допомагаючи їм виконувати певні завдання. Коли у дітей втрачається інтерес до отримання нових знань, учитель відразу звертає свою увагу на різноманітні дидактичні ігри та фізичні вправи, дозволяючи дітям відпочити і знову послухати розповідь вчителя.

Дуже важливим є твердження педагога про різні форми заохочення учнів як причини мотивації та особистий стиль спілкування з ними. Як казав Василь Сухомлинський: «У природі немає дитини безталанної, ні на що не здатної. Кожному можна дати радість творення». У школі, навчаючи учнів, вчитель приділяє увагу всім дітям, виділяючи кожне завдання навчальної програми, щоб завдання було прийнятним і цікавим для дітей різного рівня розвитку. Кожна дитина активна на уроці, цікаво та з радістю відповідає на запитання, що свідчить про індивідуальний підхід до кожної дитини та особливим стимулом до навчання. Кожного разу вчитель помічає помилки, допомагає їх усунути, визнає досягнення кожного учня, щоб похвалити кожного.

Спадщина Василя Сухомлинського є невичерпним джерелом збагачення сучасної філософії освіти, теорії та практики управління школою, вікової та педагогічної психології, змісту освіти, сучасних засад освіти та виховання.

Настав час переосмислити його філософсько-просвітницьку та наукову діяльність у контексті цінностей сьогодення.

Завжди, коли з'являється потреба глибшого аналізу сучасних шкільних реалій, ми звертаємося до спадщини Сухомлинського. І щоразу у кожній людині, хто б не повертався до його праць, виникає відчуття відкриття чогось нового. Адже просто розповідати складне, спонукати до роздумів, пошуку та діалогу – це ознака його вчення та наукової майстерності.

Наука, майстерність, мистецтво – так науковці характеризують управління навчально-виховним процесом. Кожну з цих складових В. Сухомлинський ставить на належне їй місце в управлінській діяльності. Науковець розглядає, як залучити вчителя до постійного здобуття наукових знань, аналізувати передовий досвід і використовувати ці надбання в освітньому процесі. Він починає з себе: «Ділюся своїми думками з вчителями, розповідаю про свої спостереження, намагаюся пробудити у вчителів інтерес до творчого осмислення власної праці. Вдумаймося в це поняття: педагогічна праця. Не випадкові удачі повинні визначати наш успіх, не щасливі знахідки, а копіткий пошук, аналіз залежності того, що виходить, від того, що робиш. ...на моє тверде переконання, передання інтересу до конкретних питань виховної роботи і є проблемою навчально-виховної роботи» [5, 400].

Для вчителів наукові дослідження є джерелом створення нового досвіду, а досвід – терезами для вимірювання ваги теоретичних результатів. У зв'язку з цим важлива творчість кожного педагога, але лідерство – це умова взаємодії педагогічного колективу та самого керівника, які повністю науково та теоретично підготовлені до інновацій. Найпопулярнішим поняттям у сучасній науці та практиці управління є інновації. Створюються відповідні концепції та методики інноваційної діяльності, проводиться багато експериментів із впровадження наукових досліджень на практиці та створення інноваційного педагогічного досвіду. Цей прийом яскраво продемонстрував сам Сухомлинський: «Досвід уявляється мені садом квітучих троянд. Ось нам треба пересадити цей квітучий куц із саду на своє поле. Що для цього треба зробити? Насамперед вивчити ґрунт свого поля, додати те, чого в ньому не вистачає. Підготувати цей ґрунт, потім уже пересаджувати. ...Підготовка цього ґрунту в основному залежить від майстерності педагога.

Майстерність колективу – це педагогічні ідеї, але ідеї без конкретних справ перетворюються в пустоцвіт. Щоб ідея перейшла з практики однієї школи в практику іншої, потрібна індивідуальна творчість, що ґрунтується на колективних переконаннях» [5, 405].

В. Сухомлинський докладав максимум зусиль, щоб у працівників був «живий, динамічний розум», який спонукає шукати відповіді на запитання, що виникають у повсякденному шкільному житті. Саме з питання починається творчий пошук, а результатом має бути якнайкращий результат роботи вчителя. Однак реальне життя вносить свої корективи. Якщо «не дає спокою думка: чому твої зусилля не приводять до того, до чого вони, здавалося б повинні привести? Ви повинні повернути до колективу невідшліфований

дорогоцінний камінь педагогічної праці саме тією гранню, яка відкрила б перед усіма вчителями цю думку, щоб вона схвилювала, стривожила всіх» [5, 406].

Висновок. В епоху розвитку технологій, появи різноманітних цифрових пристроїв, забезпечення високошвидкісним Інтернетом, вчителі можуть зацікавити кожну дитину та активізувати її пізнавальною діяльністю. Дуже важливо підібрати такі методи та форми, щоб перетворити освітній процес у цікаву роботу та переконати дітей у важливості отримання знань. У працях В. О. Сухомлинського знаходимо багато думок, які не втратили своєї актуальності й сьогодні. Перспективою подальших досліджень може стати вивчення поглядів В. О. Сухомлинського на ефективні методи сімейного виховання, зміст взаємозв'язку сімейного виховання та шкільного виховання тощо.

Бібліографія

1. Божович Л. И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка / Лидия Ильинична Божович. – М. : Педагогика, 1972. – 352 с.
2. Грабовська Т. В Формування позитивної мотивації діяльності особистості / Т. В. Грабовська, О. П. Киричук // Рідна школа. – 2002. – № 4 (867). – С. 12–14.
3. Савченко О. Я Дидактика початкової освіти: підручн. для студ. вищ. навч. закл. / Олександра Яківна Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с.
4. Скаткин М. Н. Методология и методика педагогических исследований : (В помощь начинающему исследователю) / Михаил Николаевич Скаткин. – М.: Педагогика, 1986. – 150 с.
5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 4. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 391–626.
6. Сухомлинський В. О. Статті / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти томах / Ред. кол. Дзевєрін А. Т. (гол.) та інші. – Т. 5.– К. : Рад. школа, 1979. – 637 с.

ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧИТЕЛЯ

МАЗУР Ірина

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. У статті проаналізовано погляди педагога-практика Василя Сухомлинського щодо педагогічної творчості та майстерності учителя. Також у статті розглянуто можливість використання ідей та педагогічної спадщини щодо становлення педагогічної майстерності вчителя на сучасному етапі реформування освіти.

Ключові слова: педагогіка, творчість, педагогічна майстерність, новаторство, В. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Сучасна школа вимагає сучасного вчителя: динамічного, комунікативного, висококомпетентного. Імідж сучасного вчителя залежить насамперед від його педагогічної майстерності. Система післядипломної педагогічної освіти є однією із чинників формування, поглиблення та вдосконалення професійних компетенцій, задовольняючи інтереси педагогів у конкурентоспроможності та затребуваності в бурхливих освітніх змінах сьогодення.

Сучасні соціально-економічні тенденції розвитку держави, а відповідно і освіти, втілюють протиріччя між реальними можливостями розвитку творчого потенціалу вчителя, та між потребою у розвитку педагогічної творчості, майстерності, засвоєнні педагогічних інновацій і сталістю підсистем в діяльності кожного навчального закладу, збереження на практиці традиційного управління процесом розвитку творчого потенціалу вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського з кожним роком привертає до себе все більшу увагу науковців – не лише вітчизняних, а й закордонних. Аспекти розвитку творчої педагогічної діяльності в свої працях рокували І. А. Зязюн, В. А. Кан-Калик, В. М. Кларіна, О. Губко, Є. Лебедев, С. Соловейчик.

Мета статті – проаналізувати та виокремити в педагогічній спадщині В. Сухомлинського ідеї щодо формування педагогічної майстерності сучасного вчителя.

Виклад основного матеріалу. У діяльності вчителя кваліфікація вимірюється рівнем педагогічної майстерності. Практика роботи педагогічних навчальних закладів з формування професійної майстерності вчителя переконує, що в умовах відродження національної школи, культури і самосвідомості народу вчитель як творча особистість відроджує педагогічний процес. . і багатогранний. Відродження національної школи в незалежній Україні свідчить про необхідність підготовки вчителів-вихователів нової формації, в яких би яскраво проглядався дух нашого народу, його самобутня ментальність. А це можна зробити лише на основі свідомого засвоєння тих якостей і особливостей поведінки вчителя, які тисячоліттями викристалізувала мудрість наших предків. Такою людиною був Василь Олександрович Сухомлинський, директор Павлиської середньої школи Кіровоградської області, вчитель української мови та літератури за фахом, чудовий український педагог. В. О. Сухомлинський вважав школу «колискою народу», «колискою духу і культури народу». На його думку, вона – «святиня і надія народу», а її вчитель – «головний різьбяр дитячої душі, що пробуджує прагнення до знань, пошани до нації, культури, освіти». Тому й сьогодні педагогічна діяльність В. О. Сухомлинського є прикладом високоефективного вирішення зазначеного питання. В. Сухомлинський наголошував, що

педагогічна майстерність – «...високе й постійно вдосконалюване мистецтво виховання й освіти, доступне кожному вчителю, який працює за фахом і любить дітей» [1, 48].

А. Луцюк зазначає, що власні переживання В. Сухомлинського є універсальними, а його твори стали справжньою скарбницею педагогічної майстерності. Досліджуючи спадщину видатного педагога, він робить висновок, що «...багато творів Василя Олександровича настільки універсальні, що читати їх можна з будь-якої сторінки. Поради автора читаються із задоволенням, коли розумієш їх глибину, всебічність та універсальність; вони розкривають сутність педагогічної майстерності, демонструють труднощі й складності вчительської професії, її романтичність і благородство» [2]. Наприклад, В. Сухомлинський пише, що навчання – це «обмін духовними цінностями, взаємна взаємність сердечної доброти, співчуття. Все шкільне життя має бути пронизане духом людяності» [3, 496]. Це інструкції до дій, набуття компетенцій і самоствердження. У книзі «Сто порад учителям» знаходимо: «...щоб стати справжнім вихователем, треба пройти школу ширості... Це одна з найтонших речей у нашій педагогічній роботі. Якщо ти наполегливо опановуєш це, то будеш справжнім майстром» [4, 11].

Видатний педагог В. О. Сухомлинський у праці «Сто порад учителям» зазначав, що «Хороший учитель – це розумна, обізнана, вдумлива людина, яка любить знання, здатна до самостійної дослідницької діяльності, володіє навичками в тій чи іншій трудовій діяльності» [5, 450].

Хороший учитель – творчий учитель, ці поняття взаємопов'язані. Тому, щоб сприяти розкриттю творчого потенціалу кожного вчителя та створювати умови для його розвитку. В. О. Сухомлинський як директор школи плекав, формував, розвивав творчий потенціал кожного вчителя своєю позицією, своїми переконаннями, своєю працею [5, 500].

Учитель започаткував систему шкільно-сімейного виховання, де педагогіка і психологія стали наукою для всіх – і для вчителів, і для батьків. Джерелами розвитку інтелектуального багатства кожного вчителя були: індивідуальне читання, постійна успішність, новинки наукової та художньої літератури, цікаві лекції, підготовлені директором, досвідчені вчителі, науковці, які відвідували школу [6, 120].

Про свої думки та почуття В. О. Сухомлинський розповів колегам. Пропозиція директора щодо розвитку творчого потенціалу вчителя базувалася на науковому дослідженні власної творчості; поглиблене вивчення дитини; про три джерела навчально-виховного процесу, якими навчився досконало володіти кожен учитель – науку, майстерність і мистецтво.

Тому спадщина В. Сухомлинського – це не лише теоретичне підґрунтя, а й досвід на практичній основі. Окремої уваги заслуговує справжній педагогічний бестселер «Сто порад вчителю». У певному сенсі це кодекс

учителя – не просто молодого, а й досвідченого; це основа дидактики і основа саморозвитку.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Сьогодні Україні потрібен вчитель ХХІ століття і нова українська школа – нова за своєю суттю, а не за гаслами. Учитель такої школи має бути не лише постачальником послуг, а й людиною, готовою до змін, розвитку та вдосконалення. В умовах сучасних освітніх реформ основним капіталом учителя є його компетентність, професійна кваліфікація та педагогічна майстерність. Учитель як фахівець, крім педагогічної професії, повинен прагнути до постійної самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення. На думку В. Сухомлинського, серед методів розвитку майстерності вчителя основну увагу слід зосередити на постійній творчій праці, активній життєвій позиції, потребі самовдосконалення, співпраці з іншими педагогами. Перспективи подальшого дослідження ідей В. Сухомлинського щодо формування та вдосконалення педагогічної майстерності вчителя вбачаються в аналізі сучасних наукових думок щодо цієї проблеми та їх зіставленні зі спадщиною великого педагога. Проведене дослідження не претендує на вичерпне вирішення всіх аспектів означеної проблеми та вказує на можливість подальшого вивчення та переоцінки уявлень Василя Олександровича Сухомлинського про аспекти педагогічних здібностей учителя.

Бібліографія

1. Гриньова В. М. Педагогічна майстерність учителя : навчальний посібник / за ред. проф. В. М. Гриньової, С. Т. Золотухіної. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Харків : «ОВС», 2006. – 224 с.
2. Луцюк А. М. Василь Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя : монографія / А. М. Луцюк. – Вид. 2-е, випр. та допов. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 175 с.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т.– К. : Радянська школа, 1977. – Т. 4. – С. 391–626.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителяві / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1988. – 304 с.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителяві / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. Т. 2. – К.: Радянська школа, 1977. – С. 419–654.
6. Кузь В. Т. Педагогіка В. О. Сухомлинського – педагогіка ХХІ століття / В. Т. Кузь // Педагогіка і психологія. – 2000. – С. 113–127.
7. Поради вчителю, який працює у великій школі (з книги Василя Сухомлинського «Сто порад учителяві»). – [Електронний варіант] – Режим доступу: URL: <https://cutt.ly/NwSqmAи> (дата звернення: 15.07.2019).

ЗАСТОСУВАННЯ ІДЕЙ СУХОМЛИНСЬКОГО ДЛЯ РОЗВИТКУ УЯВИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

МАТЯВІНА Наталія

*(студентка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

***Анотація.** У статті зозглянуто проблему розвитку уяви у старших дошкільників. Розкрито зміст уяви та її особливості у дошкільному періоді. Проаналізовано роль уяви у формуванні дитячої творчості. В статті узагальнюються погляди В. О. Сухомлинського на розвиток уяви старших дошкільників.*

***Ключові слова:** дошкільний вік, уява, розвиток уяви дитини-дошкільника, В. О. Сухомлинський.*

Актуальність. Базовий компонент дошкільної освіти вказує, що концептуальною основою сучасного виховання та навчання дітей дошкільного віку є покладання надій на творчий розвиток особистості в освітньому просторі. Отже, важливість розвитку уяви в дошкільному віці для формування особистості та проблеми пов'язані з її розвитком у сучасних умовах формують актуальність цього дослідження.

Основи майбутньої особистості закладаються в дошкільному віці, і виховання особистості – центральне завдання цього вікового періоду. В сучасних наукових працях акцентується увага на розвитку творчого мислення, фантазії, уяви дитини, її здатності до творення нового, на підтримці проявів у неї творчої ініціативи, активності, самостійності, на формуванні нахилів до дослідництва, експериментування, здатності до творення нового. Багато ідей щодо розвитку уяви розглядалися В. О. Сухомлинським. Педагог говорив, що щоб активізувати дитину до розповідання, до переказування, викликати у неї позитивні емоції, треба застосовувати, перш за все уяву, використовуючи картинки-підказки, ілюстрації-підказки за творами педагога з урахуванням вікових особливостей дітей [8].

Сьогодні картина світу дошкільнят формується під впливом сукупності факторів, зокрема, світу казок, мультфільмів, усної народної творчості. Про це писали такі вчені-педагоги та психологи: Т. В. Дуткевич, Ю. О. Приходько. Зокрема, Ю. О. Приходько говорила, що малювання допомагає нам краще і більше дізнатися про дитину, дає можливість отримати матеріал, що розкриває особливості мислення, уяви, емоційно-вольової сфери.

Саме досвід В. О. Сухомлинського щодо розвитку уяви, виділено у працях М. В. Богуславського, М. І. Мухіна, О. В. Сухомлинської.

Постановка проблеми. У дітей дошкільного віку ще недостатньо розвинута творча уява, тому що вона розвивається поступово, з накопиченням психічного досвіду. В сучасних умовах, із розвитком інформаційних технологій, комп'ютеризації, розвиненим візуальним та графічним компонентом, що застосовується в комп'ютерних іграх, відеоконтенті, електронних додатках, які використовують діти дошкільного віку візуалізація образів є настільки яскравою, що дітям не вдається підключати, а отже і розвивати власну уяву. Це уповільнює процеси психічного розвитку старших дошкільників, а отже вимагає особливої уваги та додаткового розгляду з наукової точки зору.

Аналіз досліджень. Дану проблему вивчали та розглядали безліч відомих педагогів та видатних психологів, ступінь її розробки високий. Як показали дослідження Л. С. Виготського, В. У. Давидова, Е. І. Ігнатєва, С. Л. Рубінштейна, Д. Б. Ельконіна, В. А. Крутецького, К. Г. Паустовського – уява є не тільки передумовою ефективного засвоєння дітьми нових знань, а й умовою творчого перетворення знань, що є у дітей, сприяє саморозвитку особистості, тобто в значній мірі визначає ефективність навчально-виховної діяльності.

Мета статті – проаналізувати погляди В. О. Сухомлинського на розвиток уяви в старших дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Уява розглядається як процес створення дитиною образів, об'єктів, які вона раніше бачила і може уявити. Маючи багату уяву, дитина дошкільного віку може «жити» в різні часи: минуле фіксується в образах пам'яті, які довільно відтворюються зусиллями волі; майбутнє малюється в мріях. Уява – найважливіший пізнавальний процес, який входить до складу будь-якого творчого акту. Разом із творчим мисленням продуктивна уява становить єдиний контекст творчого розвитку людини. Уява пов'язує інтелектуальне й емоційне життя особистості, пронизує всі види діяльності, включається в систему найсуттєвіших когнітивних утворень суб'єкта [2, с. 93].

На думку вчених Н. М. Котляренко, О. М. Дьяченко, саме розвитком уяви можна пояснити виникнення творчої активності у дошкільнят, оскільки її своєрідність може перетікати від думки до ситуації, а не від ситуації до думки. Діти починають дедалі більше орієнтуватися на ідею, концепцію свого твору, що відбиває сюжет малюнка, гри чи казки.

На нашу думку, уява – це відтворення у свідомості дитини предметів та явищ, які вона раніше сприймала та створення нових образів предметів та явищ, які вона ніколи не сприймала.

Уява виникає і розвивається у спілкуванні дитини з дорослими і дітьми в різних видах діяльності, а саме у грі. Уяву у дошкільників розглядали такі вчені, як О.І. Пуйо, Г.В. Беленька, Н.А. Шкляр.

На сучасному етапі розвитку суспільства діти користуються візуальними образами героїв мультфільмів, ігор із гаджетів, вони сприймають цю яскраву картинку, свідомість формує образ без участі уяви, тому що цей образ, прекрасніший і точніший за той, який вони могли б собі створити. Це уповільнює процеси розвитку як уяви, так і психіки дитини в цілому.

Проблема розвитку уяви для дошкільників розглядалася і класиками педагогічної науки, серед яких – В. О. Сухомлинський. Це питання піднімалося в його праці «Серце віддаю дітям». Вчений говорив, що за допомогою яскравої дитячої уяви можна швидко і надовго запам'ятати інформацію, а головне, якщо це відбувається за допомогою гри та фантазії, то це зовсім не обтяжує дитину, навпаки – переключає її на діяльність [8, с. 77].

За останні десятиліття дуже змінилися механізми отримання інформації, але принципи, розроблені Сухомлинським, можна застосовувати і сучасному педагогові, який ставить на меті розвивати уяву старших дошкільників.

Зокрема, уяву дошкільників можна розвинути за допомогою дидактичної гри на занятті з математики, запропонувати дітям розглянути 8 фігур з клітинок. Потрібно знайти в кожній фігурі запропоновану комбінацію клітинок і розмалювати повтори цієї комбінації різними кольорами. Це завдання допоможе дитині розвинути математичну й просторову уяву, увагу й кмітливість.

На занятті з англійської мови з метою розвитку уяви дошкільників пропонуємо застосувати такий вид діяльності. Вчитель показує один колір, наприклад, червоний, і говорить, щоб діти назвали будь-які предмети з цим кольором. Це завдання допоможе дитині уявити, а що ж може бути червоним.

В. О. Сухомлинський писав: «Казка, фантазія – це ключ, за допомогою якого можна відкрити джерела думки і слова. Без казки, без гри уяви дитина не може жити... Казка – це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови» [9, с. 65]. На занятті з малювання вихователь пропонує дітям тему заняття, наприклад, літо. Він розказує казку про білих ведмедів, які живуть на півночі і вперше побували в Україні влітку. Треба намалювати дітям літо таким, яким би ведмеді побачили його своїми очами. І за допомогою уяви вони і будуть робити це завдання.

Важливою особливістю дитячого мислення є те, що воно тісно пов'язане з яскравими предметами і явищами. В. О. Сухомлинський вважав: «Дитина мислить образами. Це означає, що, слухаючи, наприклад, розповідь учителя про подорожі краплини води, вона малює в своїй уяві і срібні хвили вранішнього туману, і темну хмару, і гуркіт грому, і весняний дощ. Чим яскравіші всі уявні ці краплини, тим глибше осмислює вона закономірність природи» [7, с. 284]. На занятті природознавства дітям можна розповісти про те, як відбувається кругообіг води в природі. Вихователь показує слайди, застосовуючи сучасні технології і розповідь-казку про подорож краплини води і доповнює її різними візуальними образами. Для розвитку творчої уяви

вихователь може запитати у дітей: «А що краплинка чує?». Краплинці стало холодно, і вона відчуває, що не може більше рухатися. І в такому завданні вихователь розвиває не тільки мислення, а й уяву.

Висновки. Отже, у дошкільнят ще формується уява, тому що вона розвивається поступово, з накопичення психологічного та педагогічного досвіду. І сьогодні, і за часів Сухомлинського педагоги розуміли роль уяви для психічного розвитку дошкільників. Сьогодні у виховному процесі можна застосовувати ідеї Сухомлинського щодо розвитку уяви старших дошкільників.

Бібліографія

1. Беленька Г. В. Освітня програма від 2 до 7 років «Дитина» / Г. В. Беленька, Н. І. Богданець-Білокаленко, О. Г. Богініч. – К. : Підручники і посібники, 2016. – 303 с.
2. Виготський Л. С. Уява і творчість у дитячому віці // Педагогічна психологія. – 1991. – Режим доступу: [<https://naurok.com.ua/stattya-l-s-vigotskiy-pro-dityachu-tvorchist-19444.html>]
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. / Дуткевич Тетяна Вікторівна. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
4. Дьяченко О. М. Уява дошкільника: посіб. для педагогів дошкільних установ. / Дьяченко Ольга Михайлівна. – К. : Видавнича група «Основа», 2012. – 96 с.
5. Кузнецов М. А. Психологія уяви: навч. метод. посіб. / М. А. Кузнецова, Є. В. Заїка. – Харків : ХНПУ, 2013. – С. 40–43.
6. Пуйо О. І. Гра як засіб формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку / О. І. Пуйо Науковий, методичний, інформаційний збірник. – Тернопіль: ТОККІПО, 2018. – Випуск. 10. – С. 19–23.
7. Сухомлинський В. О. Елементи творчості в діяльності молодших школярів // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 1. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 273–278.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 77.
9. Сухомлинська О. В. Філософія для дітей (Сухомлинський у діалозі з сучасністю): педагогічні читання. / О. В. Сухомлинська, Н. М. Левковець. – Житомир: ФОП, 2017. – 274 с.
10. Шкляр Н. А. Проблема первинної соціалізації дітей молодшого віку в сучасному науково-педагогічному просторі / Н. А. Шкляр – Науковий посібник. – К. : УКД, 2015. – Випуск. 19(2). – С. 366–378.

ВИРІШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

МАЦНЄВА Дар'я

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

***Анотація.** У статті проаналізовані провідні ідеї В. О. Сухомлинського, які втілюються в освітній процес закладу дошкільної освіти та школи, їх роль та місце у закладах освіти, особливості впровадження.*

***Ключові слова:** ідеї В. О. Сухомлинського, дошкільна освіта, початкова освіта, вчитель, вихователь.*

Постановка проблеми. Педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського має значний вплив на практику виховання дошкільників та молодших школярів у сьогоденні. Адже саме він був тим, хто у числі перших звернув увагу на необхідність гуманізації освітнього процесу. Саме В. Сухомлинський сформулював сучасну парадигму в освіті – гуманне, демократичне і особистісно-орієнтоване навчання та виховання. Крім того, його педагогічна система у сучасних умовах пролонгується у компетентісно-орієнтовану освіту і залишається продуктивною і актуальною в умовах модернізаційних змін насамперед в системі дошкільної та початкової освіти.

Аналіз досліджень. Вивчення досвіду та педагогічних ідей В. Сухомлинського розглядали А. М. Богущ, Т. Я. Довга, Т. О. Піроженко, О. Я. Савченко, С. І. Тарасова, О. О. Хомишак та інші. Проте, висвітлення проблеми застосування ідей педагога в освітні процеси закладу дошкільної освіти та школи сьогодення не знайшли належного відображення у творах сучасних дослідників, що й зумовило вибір теми дослідження.

Мета статті – розглянути особливості втілення ідей В. О. Сухомлинського в процес дошкільної та початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. Василь Олександрович Сухомлинський належить до плеяди славетних вітчизняних педагогів, якими пишається Україна. Педагог-гуманіст створив оригінальну систему навчання і виховання дітей, засновану на гуманістичних ідеях української народної педагогіки. Його творча спадщина для сучасних поколінь учителів – цінне джерело безперервного розвитку та вдосконалення професійної і психолого-педагогічної майстерності.

Важливу роль у навчанні та вихованні дітей В. Сухомлинський відводив природі, екскурсіям в природу, урокам мислення серед природи тощо. Педагог

рекомендував вчити дітей думати, творити, спілкуватися серед чудової краси природи, що є джерелом думки й слова, створювати на полі, в саду, на ставку свої власні казки, оповідання, вірші на основі спостережень.

На сьогоднішній день у школах та закладах дошкільної освіти надзвичайно актуальними є заняття на природі. Сучасні педагоги, які практикують уроки на свіжому повітрі, зазначають, що «не можна дивитися на світ, сидячи в класі» [3, 43]. Побачити себе у цьому світі, його красу, згуртуватися, відкривати для себе нове, розвивати увагу, пам'ять і мислення – це і не тільки дають уроки поза стінами освітніх закладів. Сучасні педагоги погоджуються із думкою В. Сухомлинського, що уміння бачити прекрасне навколо робить дитину добрішою, мудрішою, духовно багатою [2, 13]. До того ж, в час пандемії COVID-19 уміння проводити заняття на природі стало актуальним та дуже корисним.

Велике значення у вихованні дітей Василь Олександрович надавав слову, його ролі в духовному світі дитини. Головне завдання вчителя, за переконанням В. Сухомлинського, – це виховати в дитини любов до рідної мови. Вчитель повинен зробити рідне слово основою духовного світу дитини. Адже рідна мова – одна-єдина на все життя, тому треба знати, берегти, збагачувати її [5, 220].

В. Сухомлинський учив дітей замислюватися над словом: що воно означає і коли його краще вживати. Для цього вже в початкових класах учні мали записну книжечку – «Словесну скриньку». До неї занотовували слова, які здавалися цікавими чи незрозумілими. Вчитель потім пояснював дітям значення або емоційне забарвлення слова [5, 221].

Також у Новій українській школі, реалізуючи ідеї видатного педагога, молодші школярі ведуть словнички незрозумілих для них слів. Відповідно до Концепції НУШ, такі слова розміщують на «стіні слів». У закладах дошкільної освіти сьогодні приділяють велику роль слову, бесідам, обговоренню казок, оповідань, виконанню комунікативних ігор та завдань тощо.

Одним із найулюбленішим засобом виховання дітей видатний педагог В. Сухомлинський називає казку, яка захоплює дітей, викликає позитивні емоції, особливо, якщо казкове дійство відбувається в «казковій кімнаті», тоді «алегорія посилює враження, утверджує моральні й естетичні поняття про добро і зло, справедливість і несправедливість, красу й вульгарність» [4, 272]. На його уроках діти самі складали казки, в яких їх буйна фантазія поєднувалася з глибоким моральним змістом.

Сьогодні ж, в освітньому процесі школи та закладах дошкільної освіти також наголошується на важливості та ефективності засобу казки під час навчання та виховання дітей. Сучасні педагоги також вважають, що казка сприяє розвитку мислення й уяви дітей, виховує моральні почуття, впливає на уявлення особистості дитини, її пізнавальний інтерес.

Широкий простір для виховання та навчання дошкільників та молодших школярів, на думку В. Сухомлинського, забезпечують такі завдання як виготовлення гербаріїв, альбомів, книжок-розкладок, оформлення

краєзнавчого куточка, виготовлення іграшок та аплікацій з природного матеріалу, фільмів про природу для іграшкового телевізора тощо [1, 70].

На думку сучасних педагогів, ефективним засобом навчання і виховання дітей є виготовлення лепбуків, проєктів, книжок-розкладок, дослідів тощо, що переплітається із ідеями В. Сухомлинського.

Важливу роль видатний педагог відводив оснащенню та естетичній обстановці закладу освіти. Він вважав, що школа повинна бути красивою. «Школа покликана відтворювати і виражати вищу, досконалу красу у всьому своєму зовнішньому вигляді і внутрішньому оздобленні. Вона повинна бути оточена зеленю, повинна радувати око, починаючи із центрального входу. Дотримання порядку і підтримка чистоти в школі повинні поступово стати звичкою для дітей, естетичною нормою їхнього повсякденного життя і поведінки. Усі класи і приміщення школи повинні бути пронизані сонцем і світлом, красиві види природи з вікна, куточки живої природи у класах» [4, 210].

Однією зі складових Нової української школи та закладів освіти є створення сучасного освітнього середовища. У методичних рекомендаціях щодо організації освітнього простору зазначено про одну із основних ключових ознак освітнього простору – естетичність. Школа має мати привабливий вигляд, сучасний дизайн, відповідність стилю загального облаштування приміщення.

Тобто в поглядах В. Сухомлинського і в ідеях Нової української школи та сучасного закладу освіти зазначено, що у вихованні та навчанні дітей дуже велике значення має обстановка, що оточує дитину. Усе, що бачить дитина, переступивши поріг школи чи дитячого садка, все, з чим вона стикається, повинно бути красивим.

Варто зазначити, що основу оформлення в сучасних школах та закладах освіти становлять **роботи дітей**. Для експозицій дитячих робіт виділяють одну-дві стіни, облаштувавши їх відповідними стендами чи кріпленнями. Такі експозиції регулярно змінюють, виставляючи нові роботи. Такі ж ідеї та думки були і у В. Сухомлинського, який вказував на необхідність у класних кімнатах розміщувати фото природи, роботи мистецтв, аплікації тощо.

Важливим є те, що педагог, надає вагомого значення родинно-шкільному вихованню, він переконаний, що батьки повинні стати помічниками вчителів. Навчання, на його думку, ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками [6, 87]. Концепція «Нової української школи» та Базовий компонент дошкільної освіти також пропонують нам педагогіку партнерства. В основі якої – взаємодія та спілкування між учителем, дитиною і батьками. Учні, батьки та вчителі, є рівноправними учасниками освітнього процесу. Сучасний заклад освіти має ініціювати замученість родини до побудови освітньо-професійної траєкторії дитини, так як це було і в педагогічних ідеях В. Сухомлинського.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського містить цінні теоретичні

та практичні положення, якими керуються в процесі дошкільної та початкової школи. В умовах реформування сучасної освіти педагоги послуговуються ідеям видатного педагога В. Сухомлинського, вважаючи основними засобами природу, слово, казку, освітнє середовище, виготовлення матеріалів власними руками, тощо. Сучасні педагоги, як і В. Сухомлинський, вважають, що основне завдання закладу освіти спрямоване на всебічний розвиток особистості дитини.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у вивченні ефективності впровадження ідей В. Сухомлинського в процес дошкільної та початкової освіти.

Бібліографія

1. Антонець М. Я. Сучасні проблеми діяльності вчителя у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського : монографія. Вид. 8-е, доп. Рівне : Волинські береги, 2018. 308 с.
2. Кондратенко А. А. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського. Наукові пошуки. 2019. № 16. С. 13–21.
3. Кузьменко В. В., Слюсаренко Н. В., Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського: історія та сучасність: матеріали обласних педагогічних читань. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. 155 с.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості: вибрані твори. Київ: Радянська школа, 1976. 502 с.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину (Поради вихователям). Київ: Радянська школа, 1975. 253 с.
6. Черній Л. Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі. Рівне: Волин. береги, 2019. 280 с.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

МЕЛЬНИЧЕНКО Наталія

(студентка 2 курсу магістратури

факультету педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – докторка педагогічних наук, професорка О. М. Ткаченко

Анотація. У статті на основі визначення сутності поняття «екологічна культура» виокремлено основні ідеї В. О. Сухомлинського щодо формування різних елементів екологічної культури у дітей.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна культура, В. О. Сухомлинський, дошкільна освіта, діти, формування.

Постановка проблеми. Зараз в природі простежується збільшення дуже небезпечних явищ (повені, паводки, землетруси, пожежі в лісах тощо), що

свідчать про екологічну кризу, яка є наслідком порушення гармонії у стосунках людини і природи. Усунення цієї проблеми передбачає підвищення екологічної культури людства.

Особливої актуальності у контексті вирішення цього завдання набувають ідеї видатного українського педагога В. О. Сухомлинського, який наголошував на важливості виховання екологічної культури у дітей як важливого підґрунтя для формування всебічно розвинутої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Збільшення деструктивних явищ у природі із занепокоєнням констатують філософи, екологи, економісти Р. Артфілд, М. Кисельов, М. Рац, Х. Ролсон, В. Хесле, інші вчені. Кризовий стан біосфери як результат обмеженого світогляду, нерозвиненої екологічної свідомості, низького рівня екологічної культури в основній масі населення, представників бізнесу та владних структур трактують В. Крисаченко, В. Погребняк, А. Степаненко, Л. Сидоренко, М. Хвесик.

Потребу якісного екологічного виховання, зокрема й дітей дошкільного віку, підкреслюють у своїх працях Г. Беленька, Н. Горопаха, Н. Лисенко, В. Маршицька, С. Ніколаєва, З. Плохій. В. Сухомлинський надавав особливого значення розвитку екологічної культури у дітей, проте окремі аспекти його творчого спадку не знайшли належного аналізу та висвітлення в науково-педагогічній літературі, що і зумовило мету цієї статті.

Мета статті – висвітлити основні ідеї В. О. Сухомлинського щодо формування у дітей елементів екологічної культури, які варто реалізувати й у закладах дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Основою гармонійного співіснування людини з природою, на думку багатьох сучасних учених, виступає екологічна культура суспільства й особистості. «Спілкування із природою, – пише В. Дубовий, – передбачає розуміння її тонкощів, а точніше пізнання особливостей поведінки окремих видів тваринного і рослинного світу, які постійно є в контакті із людиною» [1, 87].

На визначенні екологічної культури як частини загальної культури особистості зосереджує свою увагу і В. Крисаченко, який розглядає екологічну культуру як «цілепокладаючу діяльність людини (включаючи і наслідки такої діяльності), спрямовану на організацію та трансформацію екологічного світу, відповідно до власних потреб та намірів» [2, 217].

І. Комарова, М. Кондратьєва, С. Ніколаєва, І. Суравегіна звертають увагу на важливість формування екологічної культури вже з дошкільного віку. Вихідною ланкою в цьому процесі є система конкретних знань, що відображає провідні закономірності живої природи. Як засвідчують дослідження Б. Ельконіна, О. Запорожця, А. Маслоу, Ж. Піаже, це обумовлено як високою сприйнятливістю дітей цього віку, так і розвитком у них елементів довільності, самосвідомості і самоконтролю, що забезпечує дитині дошкільного віку певний рівень свідомості і самостійності дій [3, 301].

Василь Олександрович Сухомлинський закликає навчати дитину любові до природи в межах естетичного виховання, щоб діти відчули серцем і душею, яка природа прекрасна, що навіть у порваному листочку на дереві є своя краса. Він формує у дітей елементи екологічної культури через твори музики, живопису, літератури, які сам дуже добре знає. І все це В. Сухомлинський робить на лоні природи. Під час розповіді казок діти спостерігають за красою і неповторністю тих об'єктів природи, які зображені у творах. Ось як він описує такого роду ситуації: «Тихий літній світанок. Ми з дітьми прийшли на берег ставка. На наших очах народжується дивовижна краса – ранкова зоря. Діти відчувають, переживають найтонші емоційні відтінки слів *зоря, співає, мерехтить, небосхил*. Учитель розповідає щойно складену казку про богатиря, що засіяв макове поле, яке ми бачимо на сході... Кожний переживає ні з чим не порівняний стан одухотвореності; слово в ці хвилини живе в дитячій душі своїм дивовижно ніжним і витонченим життям; чим глибше одухотворює, надихає маленьку людину слово, тим сприйнятливішим, чутливішим до навколишнього світу й до думки педагога стає мозок, – у цьому переконують тисячі спостережень» [4, 183].

Особливу силу в засобах педагогічного впливу В. Сухомлинський надавав поетичному слову. Спроможність дитини бачити неповторність природних об'єктів і явищ знаходить віддзеркалення у творчих знахідках дітей. Здатність вихованця відчувати, мислити і творити вдосконалюється у творчій літературній діяльності. «Поетичне слово, – пише видатний педагог, – це прекрасна школа емоційного життя, в якій діти осягають мову почуттів; завдяки поетичному слову пам'ять дитини стає гнучкою, рухливішою; мозок набуває здатності не тільки зберігати, але й «видавати» – видавати «з розбором», з відчуженням, здавалось би, найнепомітніші відтінки слова. Поетична творчість, за нашим твердим переконанням, учить мислити й тому поліпшує мозок, ніби облагороджує його найніжніші, найчутливіші відділи» [4, 183–184].

Уміння дитини милуватися красою докільля В. Сухомлинський пов'язує з багатством душі вихованця, його прагненням бачити красу людини, утверджувати прекрасне в самій собі. Педагог пише: «Я вважаю дуже важливим учити маленьку дитину бачити красу і разом з тим думати про красу і людське благородство. Думка, розуміння, міркування відіграють виняткову роль у відточуванні почуттів» [5, 415].

Дитина, у якої розвинена чуттєва сфера, виявляється чутливою до виразності навколишньої природи та прагне зберегти відкриту для себе красу. «Замилування кущем шипшини, на якому палають червоні ягоди; стрункою яблунькою, на якій залишилось кілька пожовклих листків; кущем помідорів, обпаленим диханням першого заморозку, – зазначає В. Сухомлинський, – все це пробуджує в дитини лагідне, дбайливе ставлення до живого і красивого. На

цю красу дитина сама не зверне увагу, якщо її не показати, не розповісти про неї» [4, 179].

Особливе місце у формуванні ціннісного ставлення до природи у дітей в практиці Павлівської школи відіграє музика і живопис. В. Сухомлинський рекомендував організовувати розглядання творів живопису, прослуховування музичних творів. «Сфера дій живопису й музики починається там, – наголошував Василь Олександрович, – де закінчується мова». Гармонія фарб і звуків здатні передати те, «що неможливо передати словом». Сприйнятливість, чутливість до прекрасного у природі спонукає дитину до збереження цього образу, що виник в уяві дитини від сприйнятого, через художньо-творчу діяльність. «Переживання почуття насолоди від прекрасного, – пише Василь Олександрович, – перша споника до індивідуальної творчості у сфері мистецтва» [4, 181–182].

Висновки і перспективи дослідження. Отже, екологічне виховання дитини є однією із важливих умов всебічного розвитку особистості дитини, а екологічна культура виступає мірилом гармонійності її стосунків із природою. У педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського значна увага приділяється формуванню у дитини естетичного ставлення до природи, що виявляється актуальним і для дітей дошкільного віку. Провідні ідеї видатного педагога щодо формування ціннісного ставлення до природи засобами літератури, музики та образотворчого мистецтва у дітей можуть успішно реалізовуватися з метою розв'язання сучасних завдань дошкільної освіти.

Перспективами вивчення проблеми може виступати пошук напрямів ефективного застосування гри у процесі формування ціннісного ставлення до природи у дітей дошкільного віку.

Бібліографія

1. Дубовий В. І., Дубовий О. В. Екологічна культура : навч. посіб. / за ред. Д. С. Грінь. – Херсон, 2016. – 256 с.
2. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика : навч. посіб. – Київ, 1996. – 352 с.
3. Ніколаєва С. М. Любов до природи виховуємо з дитинства: рекомендації педагогам, батькам і гувернерам. – Київ : Шкільний світ, 2013. – 112 с.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – Київ : Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 626 с.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – Київ : Радянська школа, 1976. – Т. 2. – 668 с.

ПЕДАГОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ДИТЯЧОГО ДОЗВІЛЛЯ ТА КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

НАЗАРОВА Софія

(студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв)

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – докторка педагогічних наук, професорка Т. Я. Довга

***Анотація.** Вільний час є тим простором, де відбувається справжній розвиток особистості та її самореалізація. Важливо, щоб організація виховної діяльності та дозвілля відповідала сучасним потребам і запитам дітей. Саме вільний час як абсолютна можливість виходу особистості за межі обов'язкової діяльності у будь-які пласти культури і творчості визначає духовний та інтелектуальний потенціал усього суспільства.*

***Ключові слова:** дозвілля, вільний час, самореалізація, ігрова діяльність, В. О. Сухомлинський.*

Проблеми гармонійного духовного розвитку молодого покоління за всіх часів привертала увагу вчених різних галузей гуманітарних наук: філософів, соціологів, психологів, культурологів і, звісно, педагогів. Велика увага вчених та суспільства завжди приділялася проблемі педагогічного керівництва дозвіллевою діяльністю. На думку видатного українського педагога В. О. Сухомлинського: «Створити для дитини вільний час – це не означає надати їй можливість робити все, що заманеться. Стихійність може виховати неробство, недбалість» [4, с. 494].

В. О. Сухомлинський підкреслює, що учитель повинен навчити дитину користуватись вільним часом. «Не можна нівечити природу дитинства. Вчити користуватись вільним часом – це означає домагатися, щоб цікаве, те, що вражає дитину, було водночас потрібним, необхідним для її розуму, почуттів, всебічного розвитку ... час дитини має бути насичений захопленнями, які розвивали б її думку, збагачували знаннями й уміннями й водночас не руйнували чарівності дитинства» [4, с. 496]. Педагогічна скарбниця В. О. Сухомлинського насичена актуальними для сучасної педагогіки дозвілля ідеями та рекомендаціями.

***Метою статті** є вивчення та теоретичне обґрунтування сучасних підходів до педагогічної організації дитячого дозвілля та культурно-дозвіллевої діяльності в контексті педагогічних поглядів В. О. Сухомлинського.*

***Виклад основного матеріалу.** Дозвілля є специфічною формою організації вільного часу дитини, в якому вона має можливість реалізовувати свої інтереси. Дозвілля є важливим для дитячого розвитку, адже саме в ньому дитина має змогу проводити свій вільний час з користю для себе й оточуючих.*

Під організацією культурно-дозвіллевої діяльності слід розуміти двобічний процес, де органічно поєднуються опосередкований педагогічний

вплив вихователя, учителя з активною самодіяльністю дітей, їхньою свободою при виборі видів і форм дозвілля та способів заповнення його змісту [1, с. 89].

В умовах сьогодення виникає ряд труднощів щодо ефективної організації даної сфери. Сюди ми можемо віднести як соціально-економічні перепони, так і відсутність необхідної кількості культурно-дозвільних закладів, які б були доступними основній частині населення. Фінансова неспроможність оплати дозвільних послуг, і є тією основною перепорою для багатьох українських родин організувати своїй дитині дозвілля за вподобаннями та зайняти ефективно її вільний час. Саме тому, на сьогодні тема дитячого дозвілля є актуальною в першу чергу для батьків та освітньо-культурних установ. До вирішення питання педагогічної організації дитячого дозвілля потрібно підходити комплексно та системно. Це питання не лише батьків, а й педагогів, освітніх установ, компетентних органів держави, місцевих органів управління та держави загалом. Співпраця між педагогами, батьками та компетентними освітніми установами – шлях до успішної педагогічної організації дитячого дозвілля, яка повинна бути виваженою, системною та не стихійною [6, с. 78].

Організація дитячого дозвілля є надзвичайно актуальною в сучасних умовах індустріального життя та різноманітних спокус. Адже діти ще не вміють з користю для себе використовувати свій вільний час, тому дуже часто використовують його не за інтересами та потребами. Заданням педагога є створення належних організаційних умов для реалізації культурно-дозвільної діяльності враховуючи інтереси та потреби дітей. Вільний час є одним з важливих засобів формування особистості дитини, адже виступає своєрідним індикатором розвитку культури, інтересів особистості, духовних та власних потреб. Дозвілля слід розглядати, як сукупність занять у вільний час за допомогою яких особистість задовольняє свої певні потреби: психічні, фізичні, культурні та духовні. Саме тому педагогічна організація дитячого дозвілля та культурно-дозвільної діяльності являється важливим фактором фізичного і морального розвитку дітей, а улюблені заняття в години дозвілля сприяють покращенню емоційного здоров'я, виходу зі стресових ситуацій та різноманітних дрібних негараздів [3, с. 132].

Найефективніше дитина розвивається та проявляє себе в грі. Діти люблять ігрову діяльність, саме в ній вони себе ведуть не вимушено, природно. Тому, доцільно для розвитку дітей створювати ігрові кімнати, облаштовувати та організувати в школах класні кімнати, де б кожна дитина мала змогу в повній мірі реалізовувати свої інтереси та пізнавальні потреби. Організувати культурно-дозвільні заходи, потрібно виключно виходячи з інтересів та потреб дитини [2, с. 56].

Організовуючи дозвільну діяльність потрібно в першу чергу керуватись особистими потребами дитини. Інтерес є домінуючим мотивом, що спонукає дитину до певного виду діяльності відповідно до її вподобань.

Для більш ефективної педагогічної організації дитячого дозвілля важливо використовувати різноманітні цікаві для дітей інтерактивні форми

роботи: гурткова робота, флеш-моби, спікер-клуби, бесіди, дискусії, зустріч з цікавими людьми, вікторини з різних галузей знань, КВК, театралізації, читацькі конференції тощо [5, с. 33].

Не менш важливим в організації дозвілля для дітей є підбір ефективних педагогічних методів та методик. До таких методів належать: гра, ігрові тренінги, методи театралізації, методи змагальності, методи імпровізації і т.д.

Найбільш високого рівня дозвілєвої діяльності можна досягти у творчості. Творчість, що відповідає глибинним потребам особистості в самовираженні, перетворенні дійсності, пошуку, експериментуванні, пізнанні і зміні навколишнього світу, допомагає дитині таким шляхом вдосконалювати саму себе та прагнути до створення чогось нового [7, с. 110].

Отже, враховуючи вище викладений матеріал можна стверджувати, що педагогічна організація дозвілля – це організація вільного часу дитини, в якому вона реалізує свої інтереси та вподобання. Правильно організована педагогічно-дозвілєва дитяча діяльність сприяє успішній соціалізації, розвитку творчих здібностей, розкриттю талантів, самореалізації та самовизначенню особистості, наповнює життя дитини радісними переживаннями.

Висновки. Отже, дозвілля відіграє важливу роль у всебічному та гармонійному розвитку особистості, адже є особливою сферою соціалізації дітей, у якій природньо реалізуються їхні інтереси і потреби, особистісні і соціальні амплуа, розвивається активність, творча ініціатива, здійснюється пошук нових ціннісних орієнтирів шляхом вільного вибору видів діяльності. Також, дозвілля має значний виховний потенціал у формуванні громадянських якостей дітей.

У сучасних умовах реформування системи освіти в Україні все більшого значення набувають питання вдосконалення культурно-просвітницької діяльності закладів освіти, саме тому не останню роль відіграє успішна педагогічна організація дитячого дозвілля та роль самого педагога в культурно-дозвілєвій діяльності.

Бібліографія

1. Бочелюк В. Й. Дозвілєзнавство: навчальний посібник / Бочелюк В. Й, Бочелюк В. В. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
2. Жданович, Ю. Вчимося і граємося: методичні рекомендації для організаторів дозвілля дітей / Ю. Жданович. – К.: Шкільний світ. – 2008. – 128 с.
3. Скорик Т. В. Оновлення змісту дозвілєвої діяльності молоді в світлі сучасних тенденцій соціокультурної сфери. Молодий вчений. 2018. № 21 (54.1). С. 132–135.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. *Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т.* К.: Рад. школа, 1976. Т. 2. С. 419–654.
5. Третяк Т.М. Робота у гуртках – джерело дитячої творчості // Обдарована дитина. – 1999. – №5. С. 33–43

6. Цимбалюк Н. М. Організація та методика культурно-дозвілєвої діяльності. Ч. I. Теоретичні основи культурно-дозвілєвої діяльності. Київ: ДАКККіМ, 2000. – 145 с.

7. Яременко Н. В. Дозвілєзнавство: навчальний посібник. – Фастів: Поліфаст. – 2007. – 480 с.

«ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» Г. С. СКОВОРОДИ ЯК ПАРАДИГМА ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

НЕСТЕРЕНКО Таміла

(студентка 210 групи спеціальності 012 Дошкільна освіта)

Олександрійський педагогічний фаховий коледж

імені В. О. Сухомлинського,

м. Олександрія

Науковий керівник – викладачка-методистка Олександрійського педагогічного фахового коледжу імені В. О. Сухомлинського

Л. І. Мендіковська

***Анотація.** У статті розкриваються можливості використання філософських ідей Г. С. Сковороди в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського.*

***Ключові слова:** В. О. Сухомлинський, Г. С. Сковорода, філософія, педагогічна спадщина, учитель, духовність.*

Глибинний аналіз педагогічної спадщини Василя Олександровича, практичний педагогічний досвід схиляється до думки, що ця спадщина глибоко філософська, оскільки ґрунтується на провідних принципах української філософії.

Суттєвого значення у філософії України набуває принцип кордоцентризму, більш відомий як філософія серця, ідеї якої репрезентовані у філософській і педагогічній спадщині Г. С. Сковороди (1727–1794). Г. Сковорода обґрунтовує серце, як осереддя душевного життя людини, «истинным в человеке, есть сердце в человеке» [1, с. 138]. Григорій Сковорода розглядає серце як духовну субстанцію, що є основною людського буття і джерелом життєдіяльності людини.

Філософія серця займає важливе місце й у працях педагога-новатора таких як Василя Олександровича Сухомлинського (1918–1970). Одна з найвідоміших і найпопулярніший на сьогоднішній день є книжка «Серце віддаю дітям», де зустрічаємо такі філософсько-гуманістичні рядки: «Я зрозумів: щоб стати справжнім вихователем дітей, треба віддати їм своє серце» [2, с. 7].

В. О. Сухомлинський був першим серед освітян нашої держави, хто ввів у науковопедагогічний обіг поняття «душа», «краса», «любов» і розвив поняття «філософія серце» своїх попередників, реалізуючи ідею в педагогічній практиці своєї школи. Він повністю поділяв переконання Г. С. Сковороди: для того, щоб серце в процесі виховання зберегло «здоров'я

і світло», той, хто вчить і виховує, повинен бути не стільки вчителем, скільки моральною особистістю. В. О. Сухомлинський зазначав: «...дбаючи про досконалість кожної грані, сторони, риси людини, вихователь одночасно не випускає з поля зору ту обставину, що гармонія всіх людських граней, сторін, рис визначається чимось провідним, основним... Провідним, визначальним компонентом цієї гармонії є моральність» [4, с. 72]. У своїх всевітньо відомих педагогічних працях Василь Олександрович поглиблює і розширює проблему духовного та морального виховання молоді, зокрема, у книжках «Серце віддаю дітям» (1968), «Народження громадянина» (1970), «Методика виховання колективу» (1971), «Розмова з молодим директором школи» (1973), «Сто порад учителеві» (1984).

На думку В. О. Сухомлинського, серце є стрижнем душевного і духовного життя і діяльності вчителя. Так, саме у серці вчителя зачинається й формується рішучість до життестерджуючих вчинків, де серце є джерело волі та жадань освітянина по вихованню підростаючого покоління.

В. О. Сухомлинський вчив колег звертати увагу учнів на внутрішній стан душі людей, підтримувати їх у важку хвилину. А ще – завжди чинив по-людськи, йому був неприємний крайній індивідуалізм, коли особисті інтереси забезпечуються за рахунок обмеження інтересів інших людей. Спонукальним мотивом такого розуміння учнів, які серцем відчують професійний рівень, внутрішній моральний та духовний світ вчителя, його налаштованість передати школярам свої знання, на думку Василя Олександровича є: особистість педагога, який не тільки навчає доброму, розумному та вічному, а й утверджує його в світогляді учнів своїми власними вчинками; піклування про високі почуття людської гідності школярів, усвідомлення ними важливості свого «я» у цьому світі, суспільному житті держави; діяльнісна спрямованість в конструктивне русло здобутих знань за час освітнього процесу.

Ці ідеї В. О. Сухомлинського сьогодні посіли чільне місце в дошкільній і початковій освіті, зокрема, в етичному вихованні школярів. Адже наші діти вже самі вибирають цінності, а їхній вибір залежить від того, що ми заклали в них у дитинстві. І, навіть, якщо вони помиляються, ми повинні пам'ятати, що виховувати можна лише через любов – така позиція педагога-гуманіста В. Сухомлинського. «Від того, стверджував Василь Олександрович, – наскільки забарвлені емоційно пізнавані в роки отрочтва ідеї, принципи, наскільки широке коло фактів охоплює людина своїм мисленням поглядом, наскільки органічно зливаються, поєднуються емоційна і моральна оцінки навколишнього світу... залежить...сердечність особистого ставлення до людини й колективу, до болей і радощей інших людей» [3, с. 501].

Серце вчителя, на думку В. О. Сухомлинського, це джерело добродійної енергії, яка розділяється на тисячі напрямків, форм і методів, коли він заходить до школи, проводить урок, захід чи дитячу гру. Педагог вважав, що виявом прекрасного в людині було і залишається добро. Бо

краса й добро властиві кожній людині від природи. Пізнаючи учня, вчитель пізнає себе, розкриває суттєвий, внутрішній світ особистості, пропускаючи через серце його дії та судження. Не страх і почуття вини, а любов і впевненість у власних силах, моральність вчинків, сердешна відповідальність мають лежати в основі педагогічного процесу, вважав Василь Сухомлинський: «...ждній людині не закрита дорога до вершин, тут справжня і безмежна рівність, тут кожен може бути великим і неповторним» [4, с. 73]. Якщо вчитель ставиться до учня з розумінням і любов'ю, то учень прагне заслужити його любов і повагу. Такий підхід до учня сприяв утвердженню віри дитини у власні сили.

Отже, квінтесенцією педагогічного успіху В. О. Сухомлинського є «філософія серця» – оригінальна філософська система, яка ґрунтується на вченні про «серце» як символ внутрішнього світу людських переживань. У праці «Серце віддаю дітям» педагог стверджує, що мислення не вичерпує всієї повноти духовного життя. Людина пізнає навколишній світ за допомогою розуму, а пізнати красу й таємничість світу можна тільки серцем як центром усіх «пізнавальних дій».

Педагогіка В. О. Сухомлинського – це педагогіка серця, дитиноцентризму і толерантності, в основі якої – необхідність удосконалити філософію освіти, навчання всебічного виховання школяра. Тому у своїх педагогічних міркуваннях Василь Олександрович значну увагу приділяє гуманній взаємодії вчителя та учнів як найважливішому компоненту педагогічної майстерності і творчості: «...пізнання дитиною світу починається з пізнання людини, а людина відкривається перед дитиною в образі матері, батька і вчителя», – зазначає В. Сухомлинський у книзі «Як виховати справжню людину» [4, с. 147].

Професійний досвід переконує: духовність у школі чітко відображується через духовність учителя. Для того, щоб діти духовно розвивались, у школі має бути життєдайне середовище. А воно створюється кожною хвилиною всіма вчителями, на кожному уроці. І мудрі вчителі чудово усвідомлюють, на якому рівні опанування предмета дитина відчує задоволення, тож диференційовано підходять до дітей. На жаль, система освіти вимагає пересічного рівня для всіх. А система підготовки вчителів недостатньо орієнтує їх на особистісний підхід, на творчу самореалізацію кожної дитини.

В. О. Сухомлинський свідомо вбачав безсумнівний зв'язок оточуючого середовища особистості з її головним мозком, із душевним станом людини, биттям серця, її реакцією на вчинок, потребою та здатністю до рішучих дій, або спокійне сприйняття баченого. Таким чином, байдуже споглядання сина і його товаришів на негативний вчинок керівника господарства викликало в педагога взривну реакцію та нерозуміння їх громадянської позиції, так важливої для морально-здорового серця як енергії ритмічного биття. Бо, на думку Василя Олександровича, довколишній світ, природа, як система життєвих, сповнених краси явищ,

існує і відкривається для особистості передусім для добродійного серця, а звідси вже до розумового мислення. У небайдужому серці формується джерело позитивних дій особистості, які залежать від зовнішніх вражень, тому ми маємо розрізняти їх дві сторони — глибоке знання зовнішніх предметів і явищ та душевний стан особистості, обумовлений цими знаннями.

«Кожен день, кожна годину, — писав у своїх роздумах В. Сухомлинський, — я пробуджую в дітях людяність — найтоншу здатність відчувати поруч із собою складні порухи чужого серця, чужої душі... І ніхто не примусить мене відмовитись від істини: головним предметом у школі має бути людинознавство» [2, с. 11].

Глибоке переконання Василя Олександровича, що школа повинна стати не лише місцем передачі досвіду поколінь, а й «майстернею гуманності», підтверджувалося впевненістю, що без виховання широкого й повного спектру почуттів не може бути повноцінної людини. В книзі «Народження громадянина» він писав: «Турбота про гармонійний розвиток моралі, розуму, почуття, про виховання благородного серця, чистоту всіх духовних поривань і прагнень є сутністю виховання нової людини» [2, с. 504].

З погляду В. О. Сухомлинського, для практичного педагога виховання дітей має бути виразом неогоїстичної любові до них, оскільки діти — майбутнє людства. Мета виховання і ролі педагога в ньому полягає в тому, щоб пробуджувати у серці дитини любов до щирого та ідеального, до правди, добра і краси. Знання істини залежить від досконалості волі й чистоти серця вчителя. Педагог вважав, що перед кожною дитиною, навіть найпосереднішою і найважчою, вчитель повинен відкрити ті сфери, де вона зможе досягти своєї вершини, сформувати свою людську гідність, свою душу, розумові здібності школяра. Тому й створив «Азбуку моралі», котра вчила осягати суть добра і зла, честі й безчестя, справедливості й облуди. Ця азбука стала засобом подолання емоційної нерозвиненості. В дитині необхідно відкривати здатність відчувати стан інших, вміння ставити себе на місце іншої людини.

Ідеал освіти, дорогий серцю В. О. Сухомлинського, пов'язаний з певними вимогами до вчителя. Як кожен митець, педагог має своїм серцем любити роботу, дітей і добротворіння. Саме через рідну мову, на думку педагога, й пролягає шлях до серця учня і тільки тоді камертон ритму двох сердець дадуть відчутні результати у вихованні. «Рідна мова, — стверджував Василь Олександрович, — то безцінне духовне багатство, в якому народ живе, передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, культуру і традиції. У рідному слові народ усвідомлює себе як творчу силу... Рідне слово — то невичерпне, животворне джерело, з якого дитина черпає уявлення про навколишній світ, про свою родину, про весь свій край» [5, с. 45].

Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського з кожним роком і в різні періоди державотворення відкривається новими гранями, а його

константи будуть сприйматися глибше й виразніше, якщо педагоги розглянуть її з позицій «філософії серця». Тут відкриється широкий простір співдружності педагогіки та філософії, а наукове засвоєння цього простору є перспективною педагогічною справою.

Бібліографія

1. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибр.твори: У 5т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 3.
2. Іваньо І. В. Філософія і стиль мислення Г. Сковороди. – Київ : Наук. думка, 1983. – 272 с.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям /В. О. Сухомлинський// Вибр.твори: у 5 т. – К.: Рад.школа, 1977. – Т. 3.
4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський //Вибр.твори: У 5т. – Т.3. – К.:Рад.школа, 1977. – С. 501.
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості/ В. О. Сухомлинський //Вибр.твори: У 5т. – К.: Рад.школа, 1976. – Т. 1.
6. Сухомлинський В. О. Слово рідної мови / В. О. Сухомлинський // Укр. мова і література в школі. – 1965. – №5.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНЦЕПЦІЇ НУШ

РЕПА Вікторія

(студентка 4 курсу факультету педагогіки, психології та мистецтв)

*Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. У статті звертається увага на актуальність педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в контексті сучасної реформи освіти – у Концепції «Нова українська школа».

Ключові слова: педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського, «Нова українська школа», виховання, розвиток.

Постановка проблеми. В. О. Сухомлинський – один із найвідоміших педагогів світу, яким пишається Україна. Його спадщина була, є і буде цінним джерелом постійного розвитку педагогічної майстерності вчителів. Концепція НУШ не є винятком.

Аналіз досліджень. Над вивченням спадщини класика педагогічної думки працювало багато сучасних і вітчизняних дослідників, зокрема В. Антонєць, О. Сухомлинська, С. Білецька, Г. Біушкін, М. Богуславський, А. Гранкін, Н. Карпова, В. Ликова, М. Мухін та ін. У їхніх працях проаналізовано гуманістичні ідеї та методологічні принципи вченого.

Мета статті – визначити місце педагогічних ідей Василя Олександровича Сухомлинського в Концепції «Нова українська школа».

Виклад основного матеріалу. Педагогічні ідеї Василя Сухомлинського мають унікальну властивість – вони «не старіють з часом». Підтвердженням цьому є Концепція «Нова українська школа», основні принципи якої були сформульовані ще півстоліття тому цим великим педагогом. Ще в роки його життя, в умовах більш скутої та жорсткої системи освіти, він був на крок попереду, адже уже тоді знав про те, що потрібно для ефективного розвитку дитини.

Насамперед, НУШ – це школа, в якій приємно навчатися, і яка забезпечує здобувачів освіти не лише знаннями, але й здатністю використовувати їх повсякденно [2]. Цю ідею ми знаходимо і у працях Василя Олександровича. «Знати – значить уміти застосовувати знання. Про знання можна говорити лише тоді, коли вони стають чинником духовного життя, захоплюють думку, пробуджують інтерес», – писав класик педагогічної думки [3, 46].

А для того, аби пізнавати, вивчати та розуміти світ навколо було набагато цікавіше, ніж просто отримувати теоретичну інформацію про нього, в основу Нової української школи покладена гра, як спосіб пізнання світу. «Гра – це величезне світле вікно, – писав В. О. Сухомлинський, – крізь яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості. То що ж страшного в тому, що дитина вчиться писати граючись, що на якомусь етапі інтелектуального розвитку гра поєднується з працею...» [4, 95].

Крім того, НУШ працює на основі особистісно-орієнтованої моделі освіти, яка враховує права дитини, її інтереси, потреби та здібності [1, 17]. Втілення цієї ідеї бачимо і в спадщині великого педагога: «Мистецтво й майстерність навчання, і виховання полягає в тому, щоб, розкривши сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці. А це означає, що в навчанні має бути індивідуалізація – і в змісті розумової праці (в характері завдань), і в часі» [3, 27].

Ефективним інструментом у створенні сприятливого психологічного середовища для оптимізації освітнього процесу є практика використання вербального оцінювання в перші роки навчання дитини в Новій українській школі. Зокрема, Василь Олександрович зазначає: «Ні, без оцінки не обійтись. Але вона повинна прийти тоді, коли дитина вже розуміє залежність якості своєї розумової праці від особистих зусиль, затрачених на навчання» [4, 77].

Складовою формулою НУШ є також педагогіка партнерства, яка передбачає спілкування, взаємодію та співпрацю між учителем, учнем і батьками. Зокрема, нова школа допомагає батькам отримати спеціальні знання про етапи розвитку дитини, ефективні шляхи її виховання [1, 14]. Видатний педагог також вважає, що шкільно-сімейне виховання є однією з найактуальніших проблем, над якою потрібно працювати. Саме тому, за часи його педагогічної діяльності, ним були започатковані курси для батьків при Павлівській середній школі, на яких їх ознайолювали з основами педагогіки й психології дитини. У книзі «Сто порад учителям» він писав: «У наші дні

немає, по-моєму, важливішого завдання у сфері виховання людини сучасного суспільства, ніж учити матір і батька виховувати своїх дітей» [3, 151].

Висновки. Отже, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського не втратила своєї актуальності й донині. Його педагогічні ідеї, зокрема такі, як взаємодія школи та сім'ї, місце гри в навчально-виховному процесі, індивідуалізація навчання тощо, знайшли відображення в сучасній Концепції «Нова українська школа».

Перспективами дослідження проблеми може виступати поглиблений аналіз сучасних педагогічних уявлень з цієї проблеми та їх порівняння зі спадщиною В. О. Сухомлинського.

Бібліографія

1. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Нова українська школа [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. Т. 2. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 419–654.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 5–279.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ПЕДАН Дар'я

*(студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта)
КЗ «Жовтоводський фаховий педагогічний коледж» ДОР,
м. Жовті Води*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук О. С. Рудчик

Анотація. У статті досліджувалися погляди В. О. Сухомлинського на різні аспекти проблеми формування творчих здібностей. Виокремлено провідне значення формування творчості у дітей. Доведено, що досвід В. О. Сухомлинського є актуальним для розвитку творчого потенціалу у дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: творчість, творчі здібності, розвиток.

Ми живемо у час великих подій та перетворень, на наших очах будуються нові економічні зв'язки та дуже прискорюється розвиток інституту освіти, тому саме зараз нам потрібні нові пробивні, ініціативні, завзяті, енергійні та творчі особистості, які будуть займатися розвитком нашої держави. А саме таких людей ми можемо виховувати за методикою видатного педагога В. О. Сухомлинського, адже він неодноразово казав говорив про те,

що творчість є показником розвитку людини та найвищим ступенем її інтелекту.

Творчість – це рушій поштовх нас як нації. Бо саме зараз, у більшості випадків, надають перевагу саме особам з творчим мисленням, тому що такі люди можуть досягти вершин. Творчість відіграє дуже важливу роль, насамперед це боротьба із шкідливими звичками (білборди, реклами тощо), зменшення злочинності (нові технології для швидшого затримання злочинця, удосконалені системи контролю) і т.д.

Багато мудрості щодо розвитку творчих навичок учнів молодшої школи викладено у роботах В. Сухомлинського. Василь Олександрович у свій час приклав багато зусиль, щоб зібрати такий матеріал і передати його нам.

Питання творчості вивчається вже не одне століття, цим цікавилися вчені ХІХ–ХХ століть і багато видатних вчених, наприклад Г. Н. Кудіна, З. Н. Новолянська, Л. Є. Стрельцова, Н. Д. Тамарченко, Д. Б. Ельконін, А. М. Матюшкіна, А. В. Запорожець та інші, але саме Василь Олександрович зміг зануритися у дану проблему та вивчити її зсередини.

Він твердив, що процес навчання має активізувати усі розумові та творчі здібності і користувався цим по повній. У своїй роботі Сухомлинський виділяв творчості особливе місце. Він вважав, що людина, яка творчо мислить, могла глибше зрозуміти проблеми навколишнього світу. Тому у роботі із своїми учнями він приділяв дуже багато часу розвитку мислення і мовленнєвих навичок. Тому частіше взаємодіяв з природою, використовував її красу, образи та ідеї. «Я прагнув, щоб перш ніж розгорнути книжку, по складах прочитати перше слово, діти прочитали сторінки найпрекраснішої у світі книги – книги природи» [3, 541].

Поруч із розвитком мислення, педагог ставив інтерес до навчання. Чим більше дитина робить досягнень у навчанні, тим більший її інтерес до цього навчання, бо починає працювати процес мотивації і бажання працювати: «Навчання може стати для дітей цікавою, захоплюючою справою, якщо воно осяяне яким світлом думки, почуттів, творчості, краси, гри» [2, 131].

Із власного, небагатого досвіду, можу сказати, що Василь Олександрович повністю правий, бо, якщо діти не зацікавлені у навчанні та роботі на уроці – прогресу та розвитку не буде.

Процес «емансипації» мислення в учнів починається під час досліджування навколишнього середовища, розуміння певних подій, особистих спостерегань. Учитель писав: «Дуже важливо, щоб мислення учнів ґрунтувалося на дослідженні, пошуках, щоб усвідомленню наукової істини передувало нагромадження, аналіз, зіставлення і порівняння фактів. Спостерігаючи явища і картини природи, дитина оволодіває формами й процесами мислення, збагачується поняттями, кожне з яких сповнюється реальним змістом причинно-наслідкових зв'язків, помічених гострим зором

допитливого спостерігача» [4, 275]. Організувати такі умови було його головною метою на уроках розвитку мислення.

Аналізуючи свою роботу у школі, я помітила, що найкраще сприймається матеріал, коли ти познайомився з ним теоретично, розібрав практично, дослідив, зробив якийсь висновок, наприклад, де використовується/з чим краще поєднувати/які властивості має і т.д. Тим самим розвиваються творчі здібності, про які казав Василь Олександрович.

Під системою уроків мислення В. О. Сухомлинський розуміє школу думки, без якої не уявляється «повноцінної, ефективної розумової праці на всіх уроках не тільки в початковій школі, а й у наступні періоди навчання та розумового розвитку. Ця школа є фундаментом творчих розумових сил, необхідних для опанування нових знань. «Уроки мислення» проходили не в буденній класній кімнаті, а на лоні природи, серед співу птахів, дзижчання бджіл, шелесту листя.

Вже купу раз доведено, що уроку поза класом, зміна місця дуже допомагає знов «включитися» в роботу, підвищує інтерес до навчання, а також розвиває мислення.

Уроки мислення – це не відхід від уроків, не втеча від книг, підручників. Навпаки, уроки серед природи у «Школі радості» збагачували, поглиблювали знання учнів, розширювали їхній кругозір. Тут ставало дітям у пригоді малювання. Педагог наголошував: «Процес навчання читання й писання буде ефективним, якщо грамота стане для дітей яскравим, захоплюючим шматком життя, сповненим яскравими образами, звуками, мелодіями. Те, що дитина повинна запам'ятати насамперед має бути цікавим. Навчання грамоти варто пов'язувати з малюванням [2, 79]. Кожна літера у свідомості дитини пов'язується з наочними образами, тому легко запам'ятовується і все слово, і кожна літера. Так, наприклад, букву Р учні асоціюють з крапелькою роси [2, 81].

В. О. Сухомлинський радить вдумливо і багато працювати над тим, аби слово жило в дитячій творчості, у спілкуванні, бо вважав це однією з умов загальної і педагогічної культури шкільного життя. Уроки мислення серед природи були насамперед уроками розвитку дитячого мислення і мовлення. Під час їх проведення думка дітей поступово ставала дедалі яскравішою, багатшою, виразнішою, слово набувало, емоційного забарвлення, а перед учителями відкривалася надзвичайно творча грань педагогічної майстерності – можливість і вміння вчити дітей думати. Василь Олександрович стверджував, що «переключення думки, яке є суттю мислення, можливе лише тоді, коли перед дитиною або наочний, реальний образ, або настільки яскраво створений словесний образ, що дитина ніби бачить, чує, відчуває те, про що розповідають ось чому діти так люблять казки» [2, 32].

Отже, працюючи з учнями, Василь Олександрович докладав усіх зусиль, аби всі його вихованці гарно навчалися. Цьому сприяло і створення кімнати

казки, яка була створена через три місяці після початку роботи «Школи радощів» [2, 154]. До цієї кімнати учні ходили два рази на тиждень. В ній вони слухали казки і розповідали казки самостійно.

У мене в дитинстві вчителі не використовували таких інтерактивних і сучасних методів і треба було придумувати казку, оповідання просто сидячи в класі на уроці. Це вдавалось, але було прикладено стільки зусиль, що більше фантазувати взагалі не хотілось. Але коли є така кімната казки, в дитини фантазія і творчі здібності починають розвиватися без додаткових зусиль, тому, я вважаю, що таку ідею можна було б підлаштувати під свої уроки і використовувати в класі. Адже створення казок – один із найцікавіших для дітей видів поетичної творчості. Разом з тим це важливий спосіб розумового розвитку. Якщо вчитель хоче, аби діти створили художні образи, варто переносити із вогню своєї творчості бодай одну іскорку в свідомість дитини. Якщо ж учитель не вміє творити, вважав В. О. Сухомлинський, чи дитячі інтереси для нього пусті, тоді нічого не вийде.

Проводячи уроки, намагаюсь дати основне і далі розвивати дитячу фантазію до потрібних запитань. Таким чином знання про певну тему розширюються, а діти задоволені тим, що ніби то вони самі цим цікавляться і просто отримують відповіді на свої запитання, у той час як я, повністю викладаю свій матеріал одночасно з розвитком інтересу, фантазії та творчих здібностей.

Отже, аналізуючи творчу спадщину Василя Олександровича Сухомлинського, можна зробити висновок, що головною умовою ефективного розвитку творчих здібностей педагог вважав формування мислення учнів, що передбачає активне, самостійне здійснення молодшими школярами розумових дій, формування дійових знань та проведення спостережень серед природи, яка є джерелом розумового розвитку дитини.

Бібліографія

1. Ковальчук М. О. Розвиток творчості молодших школярів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://www.iod.edukit.cn.ua>
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – Т. 3. – К.: Радянська школа, 1977. – С. 7–283.
3. Сухомлинський В. О. Школа і природа // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – Т. 5. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 536–551
4. Сухомлинський В. О. Елементи творчості в діяльності молодших школярів // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – Т. 1. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 273–278.

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

САЙКО Тетяна

*(студентка 6 курсу Навчально-наукового інституту педагогіки і психології)
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка Є. Д. Харькова

***Анотація.** У статті розглянуто дидактичні ідеї В. О. Сухомлинського, що впроваджуються в дошкільну освіту. Акцентується увага на ролі дитини не лише як здобувача знань, а як активній особистості. Проаналізовано проблеми дошкільного виховання в творчій спадщині В. О. Сухомлинського.*

***Ключові слова.** Особистість, мислення, природовідповідність, індивідуальність, дошкільник В. О. Сухомлинський.*

Постановка проблеми. Головна мета дошкільної освіти в Україні – створення сприятливих умов для особистісного становлення дітей, забезпечення їхнього збалансованого розвитку, узгодженість у житті основних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та самозбереження, формування життєвої компетентності, розвитку ціннісного ставлення до світу природи, культури, людей, самих себе. Пріоритетом у розвитку дошкільної освіти в Україні нині є забезпечення її якості та доступності для кожної дитини відповідного віку незалежно від місця проживання, матеріального забезпечення, соціального походження тощо.

Така глобальна мета висуває певні вимоги й до забезпечення належної гарантованої якості дошкільної освіти. І найвагоміша з них – модернізація змісту, оновлення його відповідно до вимог часу, збереження при цьому позитивного досвіду та збагачення його новими прогресивними ідеями.

У становленні освіти важко переоцінити значення педагогічної спадщини видатного педагога ХХ століття Василя Олександровича Сухомлинського. Його науково-педагогічна спадщина, розкриваючи найважливіші проблеми навчання й виховання, є наразі надійним підґрунтям розбудови національної освіти України.

Визначальною в науково-теоретичних працях і практичному досвіді В. Сухомлинського є його філософсько-педагогічна система ідей та поглядів на дитину як на найвищу цінність у діяльності всіх ланок системи освіти. Вся творчість Василя Олександровича сповнена духовністю. Його наукові, публіцистичні праці є порадиниками для дітей, молоді, їхніх батьків, людей різного віку, знайомих і незнайомих, близьких і далеких, громадян України і багатьох країн світу.

Підготовки майбутніх вихователів значною мірою залежить ефективність розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку. Виникає гостра необхідність глибокого вивчення й ретельного аналізу праць видатних діячів вітчизняної педагогічної науки і практики, зокрема дидактичної системи Василя Олександровича Сухомлинського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням гуманізації освітнього процесу на засадах спадщини Сухомлинського присвячено багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: М. Я. Антонця, А.М. Богуш, В.Д. Будака, О.Ю. Грицай, І. А. Зязюна, Г.М. Сагач та інші.

Мета статті: розкрити впровадження ідей Василя Сухомлинського в освітній процес дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Навчання за В. О. Сухомлинським – це індивідуально-творчий розвиток кожної дитини. Справжнє навчання за В. О. Сухомлинським – це індивідуально-творчий розвиток кожної дитини. Без постійного застосування знань, умінь та навичок, навчання неможливе. Чим складніший матеріал, чим більше узагальнень і висновків, правил, які необхідно зберегти у пам'яті, тим значнішим має бути інтелектуальний фон навчання [1, 17].

Актуальність дослідження визначається реформуванням сучасної системи дошкільної освіти в напрямку її гуманізації й реформування змісту, що вимагає суттєвих змін у практиці діяльності ЗДО, використання новітніх педагогічних технологій і методик виховання, розвитку й навчання дітей дошкільного віку. Для сучасного освітнього закладу становлять неабиякий інтерес цінні гуманістичні поради Василя Олександровича Сухомлинського, зокрема: емоційне й естетичне виховання, уроки мислення серед природи, становлення моральності й патріотизму, виховання працею тощо.

Вивчення й аналіз спадщини В. О. Сухомлинського переконливо доводять, що він, творчо використавши наукове надбання видатних педагогів і психологів минулого, зумів створити ефективну систему всебічного і гармонійного розвитку особистості дитини засобами природи. Органічно поєднавши її з докорінними соціально-політичними та економічними потребами нашої країни, видатний педагог на практиці розв'язував цю життєво необхідну проблему як складову частину загальнодержавної освітньої системи. Зміцнення емоційно-ціннісного зв'язку дітей з навколишнім світом забезпечується шляхом використання різноманітних форм роботи: прогулянок, спостережень за природою, екскурсій, хвилин мислення, створення екологічних ситуацій, читання й аналізу літературних творів Сухомлинського на природничу тематику. Збагачення словника дошкільників яскравими мовними засобами, що передають красу й милування природою, допомагає дитині дошкільнику розвинути власне мовлення, збагатити їх духовний світ.

Природнича освіченість дошкільника досягається шляхом формування первинних уявлень і понять про навколишнє середовище, живі організми, взаємозалежність у ньому, причинно-наслідкові зв'язки у доквіллі, позитивний і негативний вплив діяльності людини у природному середовищі. Методологічні орієнтири Сухомлинського визначають стратегічні напрямки оновлення змісту Базового компоненту дошкільної освіти стосовно формування у дошкільників наукової картини світу, розвитку мовленнєвої діяльності і виховання морально-ціннісних засад особистості в умовах сьогодення. Вихідними позиціями вихователя закладу дошкільної освіти має

стати прагнення вдосконалити освітянську практику шляхом залучення дітей до світу істини, добра і краси.

Оригінально й творчо Василь Сухомлинський використовував казку у вихованні дошкільнят. «Через казку, фантазію, гру, через неповторну людську творчість – вірна дорога до серця дитини», – наголошував він. Глибокі за своїм змістом казки Василя Сухомлинського – як свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови. На його заняттях діти самі складали казки, в яких їхня буйна фантазія поєднувалася з глибоким моральним змістом [4, 78].

У своїх роботах педагог чимало уваги приділяв вихованню наймолодших дітей. Роки дитинства – дошкільний вік – відіграють важливу роль у формуванні особистості, як вважав він. Це не підготовка до майбутнього, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя, і від того, яким було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму і серця з навколишнього світу, від цього істотно залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк.

Отже, педагогічна спадщина В. Сухомлинського не втратила значущості для сучасної педагогічної науки і практики. Творчі досягнення видатного педагога увійшли до скарбниці світової педагогіки й ефективно використовуються в організації системи освіти в різних країнах. Погляди В. Сухомлинського мають невичерпний позитивний зміст щодо збереження і формування традиційних поглядів на виховання та навчання дітей

Висновки і перспективи подальших розвідок наперед. Отже, вивчення й упровадження досвіду В. Сухомлинського в практику роботи сучасних закладів дошкільної освіти є цінним для вихователів, які прагнуть виховувати дітей справжніми людьми, здатними робити добро й творити красу на рідній землі. Аналізуючи сучасні підходи до гуманістичного виховання, зокрема дітей дошкільного віку, ми спостерігаємо складний процес переходу від моноідеалізму та ідейної односторонності до демократичних, а відтак – до гуманістичних засад життя суспільства, що знаходить своє відображення в педагогічній науці та практиці. Як і належить видатному педагогу-гуманісту, В. Сухомлинський надзвичайного значення у вихованні особистості надавав формуванню в дитини духовності, що є мірилом її людської цінності, суспільної значущості. Вся творчість Василя Олександровича сповнена духовністю.

Бібліографія

1. Антоненко М. Погляди В. О. Сухомлинського на процес шкільного навчання. *Рідна школа*. 2022. № 5. С. 15–18.
2. Дяченко Л. В. Сухомлинський про дошкільну і початкову освіту. *Педагогічний дискурс*. 2021. № 10. С. 154–157.
3. Сухомлинська О. В. Василь Олександрович Сухомлинський – наукова біографія. *Укр. пед. в персоналіях: у 2-х т. К.: Либідь, 2015. Т.2. С. 38–386.*
4. Сухомлинський В. О. *Серце віддаю дітям*. Київ: Радянська школа, 1974. 288 с.

ПАРТНЕРСЬКІ СТОСУНКИ ВЧИТЕЛЯ З БАТЬКАМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

СОКУР Юлія

(студентка II курсу факультету педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний педагогічний

університет імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – докторка педагогічних наук, професорка Т. Я. Довга

***Анотація.** Концептуальні засади Нової української школи радять педагогам долучитися до освоєння двох основних новацій – компетентнісної парадигми освіти й педагогіки партнерства. Концепція Нової української школи базується на якісно новому рівні побудови взаємовідносин між педагогами, учнями, батьками, громадськими організаціями; на зміцненні їх зв'язків, поліпшенні емоційного контакту, заохоченні до партнерських демократичних стосунків. Проблема співпраці сім'ї і школи у вихованні дітей досить складна і багатоаспектна. Насамперед, це стосується структури взаємодії, розподілу обов'язків, ролей, завдань і функцій між усіма учасниками освітнього процесу.*

***Ключові слова:** партнерство, взаємодія, співробітництво, освітній процес.*

Мета статті полягає у висвітленні особливостей реалізації педагогіки партнерства у Новій українській школі через партнерську взаємодію педагогів та батьків.

Аналіз актуальних наукових досліджень та публікацій. Партнерство, особливості партнерської взаємодії, готовність вчителів до впровадження партнерства в освітній процес – це стало предметом дослідження в низці наукових праць.

Теоретична основа Нової української школи базується на засадах партнерства, міжнародних практик, кращого досвіду педагогів-новаторів і, перш за все, великого українського педагога В. О. Сухомлинського, який залишив усім нам власний досвід Павлиської середньої школи – школи партнерства, школи Радості [6, 32].

Цей досвід дозволив збудувати модель нової української школи, визначити місію школи XXI століття.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових компонентів Концепції Нової української школи є педагогіка партнерства, в основі якої – взаємодія, спілкування та співпраця між учнем, учителем і батьками, об'єднаних спільною метою та прагненнями, які є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу.

Нова українська школа – це не тільки компетентнісний підхід до навчання, це і формування цінностей, на основі яких виробляється ставлення. Ставлення та повага до людей, на базі якої формується довіра. Партнерство є однією з основ школи, заснованої на взаємній повазі до особистості, праві вибору і відповідальності за прийняті рішення [2].

Сьогодні доцільно говорити про зміну парадигми: «освіта – навчання» на парадигму «освіта – становлення». Головним завданням партнерства, в центрі якої особистість дитини, її становлення, самобутність, самоцінність, є розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей дитини, максимальний їх вияв, ініціювання, використання індивідуального досвіду кожної дитини; допомога батьків у самовизначенні та самореалізації, уникнення формування попередньо заданих якостей, формування в особистості культури життєдіяльності.

Учитель Нової української школи у своїй діяльності має опиратись на принципи свободи творчості та професійного розвитку, а батьки в свою чергу, мають бути вмотивовані на навчання своїх дітей. Без мотивації батьків, цей процес буде гальмуватися. Сьогодення вимагає стратегії оновлення взаємодії педагогів з батьками, розширення тематики життєво важливих проблем, надання більшої щирості та відвертості зустрічам, бесідам, їхній конструктивності, неформальності. Вчителі повинні ініціювати і залучати родини до участі у побудові нової української школи, у здобутті спеціальних знань про вікові особливості дитини, знайомити з ефективними методами виховання дитини [1, 24].

У свій час Василь Олександрович Сухомлинський наголошував, що час і батькам, і вчителям глибоко усвідомлювати, що ані школа без сім'ї, ані сім'я без школи не можуть упоратись з найтоншими, найскладнішими завданнями становлення людини [5, 42].

Новою в теорії педагогіки партнерства В. Сухомлинського, що викликала широкий відгук, була ідея зближення школи та родини, як він це називав – «співдружність родини та школи». У статті «Слово до батьків» та в інших роботах, автор пропагував ідею повернення педагогічної відповідальності в родину. Він писав, що не тільки школа виховує й дає освіту, а й родина, причому з першого дня існування дитини вона виконує ці ж функції. Тому родина та школа повинні розвиватись разом. Він закликав до педагогічної освіти не тільки дітей і вчителів, а й батьків. Щодо цієї проблеми, то педагог писав: «Удосконалення, поглиблення суспільного виховання означає не применшення, а посилення ролі родини. Гармонійний, усебічний розвиток можливий тільки там, де два вихователі – школа й родина – не тільки діють разом, ставлячи перед дітьми одні й ті ж вимоги, а й є одnodумцями, розділяють одні й ті ж переконання, завжди виходять з одних і тих самих принципів, ніколи не допускають розбіжностей ні з метою, ні у процесі, ні в засобах виховання» [6, 137].

В. М. Оржеховська, В. О. Кириченко, Г. В. Ковганич переконані у тому, що виховання дітей у школі і сім'ї – це нероздільний процес з єдиною метою, який зорієнтований не лише на спільні зусилля навчального закладу і сім'ї у вихованні школярів, а й на їх виховну співпрацю у цьому процесі. Його здійснення передбачає єдино спрямовану взаємодію у взаємозалежній

діяльності у системі стосунків батьків і педагогів. Стосунки співпраці передбачають рівність сторін, взаємну доброзичливість і повагу [3, 16].

Розвивальний комплекс співробітництва – це набір дидактичного забезпечення, який дозволяє ефективно навчати дітей за умов, коли вчитель і учень володіють однаковими правами, учень отримує право на вільний вибір, має право на помилкові дії, вільно висловлює власне судження з того або того питання. Відносин між учнем та вчителем мають бути такими, щоб не заперечувати, а направляти; не керувати, а управляти разом; не примушувати, а спонукати до добровільної дії; не командувати, а організовувати; не обмежувати, а надавати право на власний пошук. Партнерство ґрунтується на засадах толерантності, що означає доброзичливе та терпиме ставлення до оточуючих і навколишніх подій [4, 237].

Висновки і перспективи дослідження. Узагальнюючи матеріал, викладений в статті, зазначимо, що Нова українська школа покликана зробити освітню мережу України більш ефективною через покращення системи партнерства. Концепція Нової української школи сприяє розкриттю та розвитку здібностей і можливостей дитини на основі педагогіки, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

Отже, в основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу і відповідають за результат. Модель взаємодії: партнерство, повага, довіра, рівність, відповідальність, добровільність, діти, родина, педагоги, діалог. Саме партнерські стосунки дозволяють нам успішно будувати взаємини з оточуючими, оскільки без взаємодії з іншими людьми, без розуміння своїх та їхніх почуттів неможливо досягти спільних цілей.

Бібліографія

1. Василенко Н. В. Нова українська школа: методичний консиліум. *Управління школою*. 2018. № 7–9. С. 24–33.
2. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
3. Оржеховська В.М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології і моделі. Х.: Видавництво «Точка», 2007. 192 с.
4. Педагогіка партнерства. URL: <http://www.internatputivl.narod.ru/2017-2018/veresen/nova/02-11-2016-nush-2016-kopiya.pdf>
5. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський// *Вибрані твори*: в 5 т. Т.5. К.: Рад. шк., 1977. 639 с.
6. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. *Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т.* К.: Рад. школа, 1976. Т. 4. С. 7–390.
7. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський. К.: Радянська школа, 1988. 310 с.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОЇ ДИТИНИ

СТЕЦЕНКО Ада

(магістрантка 2 курсу факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка А. М. Мартін

Анотація. У статті розглянуто важливість, шляхи та поради щодо виховання здорової дитини у спадщині В. О. Сухомлинського. Проаналізовано та окреслено погляди педагога на роль фізичного виховання у процесі загального розвитку особистості дитини.

Ключові слова: В. О. Сухомлинський, фізичне виховання, збереження здоров'я, дитина, особистість.

Постановка проблеми. Питання фізичного розвитку, виховання, здоров'я молодого покоління хвилювали суспільство завжди і у всі часи. І зараз, одним із пріоритетів реформування сучасної системи освіти є пошук шляхів збереження і зміцнення здоров'я дітей, профілактика захворювань, формування здорового способу життя. Вирішення окреслених завдань спонукає до творчого використання спадщини прогресивних педагогів минулого, зокрема видатного українського педагога В. О. Сухомлинського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз педагогічної літератури свідчить, що до питання здоров'язбережувального педагогічного процесу зверталось багато видатних педагогів, таких як О. В. Духнович, С. Ф. Русова, К. Д. Ушинський, В. О. Сухомлинський.

Фундаментом здоров'язбережувального навчально-виховного процесу, вважаю Л. М. Ващенко, О. Я. Савченко, О. В. Овчарук, є здоров'язбережувальна компетентність, тобто знання спрямовані на збереження власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

І. Д. Бех, І. С. Якименська, В. О. Сухомлинський підтримували гуманістичний підхід до формування здоров'я у дітей, відносно якого дитина виступає найважливішою педагогічною цінністю.

Людинознавчий напрям педагогічних поглядів і переконань видатного педагога В. О. Сухомлинського, що виявляється у турботі про здоров'я дитини, про її психофізичний розвиток, свідчить про його відповідальний підхід до цього питання, що і зумовило вибір теми роботи.

Мета статті – проаналізувати педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського, розкрити сутність його бачення на формування, збереження та зміцнення здоров'я дітей.

Виклад основного матеріалу. Спадщина В. О. Сухомлинського спрямувала формування сучасної педагогіки, її підходи, принципи та ідеї, в тому числі вплинула і на розвиток сучасних здоров'язберігаючих технологій. Головна мета та суть яких полягає у формуванні у вихованців необхідних

знання та навичок здорового способу життя, умінь використовувати отримані знання в повсякденному житті. Адже на першому плані у педагогічній діяльності В. О. Сухомлинського стояла проблема фізичного розвитку і здоров'я дітей. Фізичне виховання та збереження здоров'я молодого покоління педагог розглядав як невід'ємну складову частину всебічного гармонійного розвитку особистості. Як писав великий педагог: «Турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Якщо виміряти всі мої турботи і тривоги про дітей протягом перших чотирьох років навчання то добра половина їх про здоров'я» [4, 100].

Вважаючи здоров'я головним фактором продуктивного навчання дітей, В. О. Сухомлинський здійснював спроби його покращення. Шляхи поліпшення здоров'я вихованців він вбачав у спільному розв'язанні проблеми фізичного виховання в межах навчального закладу та сім'ї [3, 140].

Вивчаючи спадщину В. О. Сухомлинського, науковці визначили фактори, які впливають на формування навичок здорового способу життя у дітей. Це сім'я, колектив, особистість вихованця та його життєві цінності. Основною цінністю виховання він визначає зміцнення здоров'я дитини, враховуючи взаємозв'язок його фізичної та психологічної складових.

В процесі своє багаторічної діяльності В. О. Сухомлинський приділяв значну увагу природі, як джерелу оздоровлення дітей: ранкова гімнастика, душ, купання та ходіння босоніж влітку в поле, до лісу. Важливо, щоб після занять діти не засиджувалися над підручниками та зошитами, а більшу частину доби перебували на свіжому повітрі, багато рухалися, не зважаючи те, яка пора року за вікном. Природа – це сад здоров'я, фізичного й духовного. Навчання та відпочинок на природі – то мандрівка стежкою єднання прекрасного і духовного, джерело емоцій та образного сприйняття світу [3, 137].

Видатний педагог був впевнений, що фізичний розвиток дитини та духовний стан є взаємопов'язаними та мають міцні ланцюги: «Добре, міцне здоров'я, відчуття повноти, невичерпності фізичних сил – дуже важлива умова життєрадісного світосприймання, оптимізму, готовності долати труднощі. Духовне життя дитини – її інтелектуальний розвиток, мислення, пам'ять, увага, гра, почуття, воля – великою мірою залежить від «гри» її фізичних сил» [2, 192–193]. Фізично ослаблена особистість не матиме змоги радіти життю, як її повні сил та енергії однолітки, тому необхідно, у першу чергу, спрямовувати корекційну роботу не на психологічний стан дитини, а шукати причину і проводити фізично-оздоровчу роботу.

В. О. Сухомлинський розглядав дитину та її здоров'я як цілісну систему. Він вважав, що для досягнення висот гармонії духу й тіла необхідне постійне перебування особистості під враженням фантастичних, казкових образів, зачарування природою - “красою полів, метінням зірок, нескінченою піснею коників і пахощів польових квітів” [1, 109].

Видатний педагог запропонував ефективні шляхи зміцнення здоров'я дітей (апробовані в Павлівській школі):

1. Система бесід про людину і особливості людського організму.
2. Оптимальне чергування розумової і фізичної праці.
3. Оздоровча спрямованість системи фізкультурних занять: ранкової зарядки, фізкультхвилинок, динамічних перерв.
4. Створення широкої мережі спортивних секцій і залучення дітей до активної участі в них.
5. Спортивні ігри, змагання, спартакіади.
6. Утвердження у свідомості вихованців необхідності дбайливого ставлення до свого здоров'я і здоров'я інших.
7. Творення позитивного психологічного клімату.

На думку В. О. Сухомлинського, збереження й зміцнення здоров'я вихованців – це одна з головних проблем, що вимагають від педагогів теоретичних знань і практичних умінь, але й валеологізації всього навчально-виховного процесу, спрямованого на формування високого рівня культури здоров'я школярів.

Заслуговують на увагу і поради В. О. Сухомлинського щодо самовиховання в межах фізичної культури, котрі він описав у книзі «Сто порад учителеві»:

1. Здоров'я – це повнота духовного життя, радість, ясний розум.
2. Найважливіше джерело здоров'я – навколишня природа – повітря, сонце, вода, літня спека й зимова холоднеча, тінисті гаї й квітучі поля конюшини. Живи й трудися серед природи. Прокидайся рано, вставай до сходу сонця. Іди в поле, дихай свіжим повітрям, умий руки й обличчя росою.
3. Щоденно, прокинувшись, відразу ж зроби ранкову гімнастику. Влітку спи надворі - на сіні чи свіжій соломі – фітонциди, що їх виділяють сіно і свіжа солома, оберігають від захворювання на грип.
4. Змушуй себе кожного ранку робити холодні обтирання, купайся в ставку до останніх заморозків.
5. У постійній повсякденній праці – людське довголіття.
6. Щодня прохось від трьох (у молодшому віці) до десяти кілометрів.
7. Нехай стануть твоїми заповідями простота, невибагливість, стриманість [1, 619–620].

Висновки і перспектива подальших досліджень. Аналіз педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського дає підстави зробити висновок, що педагог надає великого значення здоров'язбережувальній спрямованості навчально-виховного процесу. Найважливішими умовами збереження та зміцнення здоров'я учасників навчально-виховного процесу є: організація навчально-виховного процесу відповідно до особливостей віку дитини, участь у процесі навчання образотворчої та трудової діяльності, творчості дитини; забезпечення відповідних медико-гігієнічних умов (правильне харчування, зміна способу

роботи і відпочинок, загартовування тощо). Злагоджена взаємодія дому і школи, батьків і педагога, позитивний вплив особистості вчителя на здоровий розвиток учнів є незаперечними факторами успіху у вирішенні проблеми виховання здорових дітей.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у творчому впровадженні теоретичних положень і досвіду В. О. Сухомлинського в сучасну освіту для забезпечення умов збереження і розвитку здоров'я дітей.

Бібліографія

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори – К. Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 670 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. / Сухомлинський В.О. – К.: Рад. шк., 1976–1977. – Т. 1. – 654 с.
3. Сухомлинський В.О. Павлицька середня школа / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: У 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 4. – С. 7–390.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори: в 5 т. – Київ: Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 668 с.

ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ФУНКЦІЇ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

ШЕВЧУК Ганна

(магістрантка спеціальності «Початкова освіта» кафедри дошкільної і початкової освіти, 2 курсу магістратури

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології)

*Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної і початкової освіти С. Л. Парфілова

***Анотація.** У статті виявлено різні підходи до класифікації традицій українського козацтва. Розглянуто змістові характеристики традицій українського козацтва. Виділено функції традицій українського козацтва по відношенню до виховання та особистісного розвитку молодших школярів.*

***Ключові слова:** традиції українського козацтва, змістові характеристики, функції, виховний потенціал, розвиток молодших школярів, патріотизм.*

Постановка проблеми. Молодь і українське суспільство загалом мають потребу у ціннісно-сміслових орієнтирах, духовно-моральних ідеалах та культурних зразках – найважливіших регуляторів соціально значущої поведінки, які забезпечують збереження її культурної самоідентичності, стабільність, соціальний розвиток, подальше реформування держави та становлення в Україні громадянського суспільства. Положення української педагогічної школи та педагогічні дослідження показують, що традиції

народної культури грають важливу роль у становленні особистості, розвитку її духовності. Молодший школяр, як суб'єкт виховання, долучаючись до традицій українського козацтва (далі ТУК), не лише пізнає культуру минулого, але шукає сенси свого життя. Педагогічне розуміння ТУК дозволяє побачити спектр педагогічних завдань, для вирішення яких традиції козаків можуть бути включені до освітнього процесу.

Аналіз актуальних досліджень. Проведений аналіз науково-педагогічної літератури дозволив зробити висновок про те, що проблема конкретизації традицій українського козацтва (далі ТУК) є багатоаспектною і розглядається в різних напрямках, а саме: дослідження особливостей культури козацтва (Т. Бабич); шляхи патріотичного виховання (Л. Аристова, Т. Бабич, А. Гльоза); особливості формування патріотичних почуттів (О. Коркішко) та ін.

Мета статті – розглянути змістові характеристики та визначити функції традицій українського козацтва стосовно виховного потенціалу розвитку молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу культурологічних та історичних досліджень ми виділили змістові характеристики ТУК, це:

– *стереотипізований прояв.* Дана характеристика виявлена в наборі стереотипів, які у своїй взаємозалежності забезпечують практичну можливість переходу від однієї типової ситуації до іншої та соціально стереотипізованому досвіду. Стереотипізований прояв традицій культури спирається на світоглядні уявлення та пов'язаний з повторюваністю, системністю (що задає культурі стійкість, стабільність);

– *етнічна обумовленість.* Ця характеристика пов'язана з тим, що у традиції ми можемо «бачити» групу людей, які говорять однією мовою, визнають єдине походження, мають комплекс звичаїв (тобто мають груповий етнічний портрет). Традиції культури окремого народу чи спільноти покликані представляти та організовувати етнічну спільноту, народ у світовому культурному просторі;

– *духовна спрямованість.* Традиції культури об'єднуються навколо їхньої світоглядної основи. Цими світоглядними підставами є цінності народної культури, які посідають відправні позиції в ієрархії цінностей людини. Відповідно, духовна спрямованість традицій культури пов'язана з поглядами, ідеалами, моральними нормами, ціннісними настановами. У ТУК ми можемо бачити характеристики, притаманні поняттям духовність («потреба і здатність людини встановлювати зв'язок з індивідуальним, надлюдським простором, в якому концентруються всі людські цінності» [1; 4]), і духовне життя (вищий спосіб людського існування, що виявляється у здібності усвідомлювати себе як «істоту, життя якої не закінчується разом із кінцем життя земного» [2; 6]. ТУК піднімають людину вище власного життя, надаючи їй можливість передати сприйнятий досвід минулого та пов'язувати його через власне життя у традиціях багато поколінь.

Враховуючи особливості змістових характеристик ТУК, ми виділили групи функцій ТУК у виховному потенціалі розвитку молодших школярів:

успадкування, регулятивно-нормативна, ідентифікаційна, трансцендентно-буттєва функції. У даних функціях розкривається педагогічний потенціал ТУК.

Функція успадкування стабілізує, стримує швидкість інновацій, що відбуваються в суспільстві, його культурі, прагне витоків, початкових цінностей та ідей. Функція успадкування спрямована не лише на здобуття знань, а й на відновлення та розвиток зв'язку окремого молодшого школяра з культурою предків, з козацьким співтовариством, зі своїм козацьким корінням. Дізнаючись про ТУК, молодші школярі не тільки отримують нову інформацію, а й пізнають себе, знаходять у собі та у своїх рідних пояснення своїх вчинків, поглядів на світ, особливості мови, дій, дотримання норм, обрядів і, таким чином, відновлюють наступність досвіду поколінь [2, с. 7–12]. У цій функції розкриваються знання історії козаків, їх життєвого устрою, системи виховання, національних свят, звичаїв, побутової культури, основних занять, фольклору, ідей, цінностей.

Регулятивно-нормативна функція. У регулятивно-нормативній функції ТУК розкривається їх зовнішня практична сторона безпосередньої взаємообумовленості із внутрішніми, глибинними витокami. Ці витoki лежать у духовному корінні народу. Тому дана функція також пов'язана з формуванням світогляду молодшого школяра, його світосприйняття, ціннісних орієнтирів. Без духовного коріння будь-який елемент традиції, чи то обряд чи звичай, забувається і згасає. Звернення до регулятивно-нормативної функції традицій культури зачіпає глибинні структури особистості, пов'язані з механізмами цілепокладання, особистої відповідальності, вибірковості, саморегуляції. Сформованість функції проявляється через традиційні вміння і навички, якими володіє людина та ступінь відповідності умінь та навичок сформованій традиції. За наявності цієї функції молодший школяр здатний продемонструвати вміння та навички, отримані у традиціях культури.

Ідентифікаційна функція. В ідентифікаційній функції традицій культури розкривається їхня етнокультурна обумовленість, що проявляється у самотності, неповторності, можливості зберегти свою духовно-персональну специфічність, не розчинившись у загальному. Ця функція пов'язана з відкриттям смислів у звичаях, правилах, нормах, засвоєваних у традиціях культури. Вступаючи до різних форм взаємодії як всередині своєї етнокультурної спільноти, так і за її межами, молодший школяр визначає своє місце у системі культур етносів. Розвиток інтеграційної сторони цієї функції дозволяє молодшим школярам комфортно почуватися в етнокультурному просторі, всередині якого вони перебувають, не відмовляючись від своєї індивідуальності.

Трансцендентно-буттєва функція, визначає сутність традицій культури в освітній сфері. Дана функція проявляється у одночасному поєднанні всіх виділених функцій.

Отже, у спектрі педагогічних завдань традиції козаків представлені змістовими характеристиками (етнічною обумовленістю, стереотипізованим

проявом (вплив військово-патріотичних стереотипів), духовною спрямованістю (вирощування «козачого духу»), компонентами (ціннісний, діяльнісний, особистісний) та функціями (спадкування, регулятивно-нормативної, ідентифікаційної, трансцендентно-буттєвої). Традиції культури завжди звернені до людини та спрямовані на вирішення проблем сфери людського буття. Виділені змістові характеристики, функції ТУК показують, що розглянутий нами феномен являє собою великий педагогічний та патріотичний потенціал для проєктування змісту виховання учнів молодших класів в освітніх установах.

Висновки. Традиція – поняття багатогранне. Традиція виступає як історична передумова (підстави) і як засіб формування системної цілісності. Традиції українських козаків у педагогічному розумінні розглядаються з позиції суб'єкта традиції, мають ціннісно-сміслову основу та представлені змістовими характеристиками, функціями по відношенню до особистісного розвитку молодшого школяра. Найбільш повне розуміння ТУК розкриває система їх функцій по відношенню до виховання та особистісного розвитку молодшого школяра: успадкування (зв'язок окремого учня з культурою предків через розуміння звичаїв, обрядів, норм життя предків), регулятивно-нормативна (спрямована на набуття умінь діяти на основі традицій культури), ідентифікаційна (активізує здатність визначати своє місце в системі культур етносів, орієнтуватися у ситуаціях, що стосуються поведінки людини при зустрічі з цінностями інших культур, приймати рішення відповідно до норм козацької культури), трансцендентно-буттєва (системотворча, образ «носія традицій», здатного передавати традиції). Дослідження педагогів сучасності показують, що традиції вітчизняної культури і сьогодні мають великий виховний потенціал.

Бібліографія

1. Аристова Л. Патріотичне виховання першокласників НУШ у процесі вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво». Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. № 1 (64). С. 9–13.
2. Бабич Т.М. Фізичне та патріотичне виховання молоді у військово-козацьких традиціях. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Педагогічні науки. К: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. № 3 (72). С. 7–12.
3. Бедрій Х. Патріотичне виховання молодших школярів в урочній роботі. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського. 2019. №3 (66). С. 14–19.
4. Боровик А. Формування патріотизму молодших школярів у контексті виховних традицій української педагогіки. Інноваційні процеси в розвитку дошкільної та початкової освіти / за заг. ред. Н. А. Басюк. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка. 2018. 346 с.
5. Гльоза А. А. Педагогічні умови патріотичного виховання учнів молодшого шкільного віку. Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини: зб. наук.-метод. пр. за заг. ред. В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник. Житомир: ЖДУ імені Івана Франка. 2017. С. 244–247.

6. Коркішко О. Критерії та рівні сформованості патріотичних почуттів молодших школярів. Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. пр. за заг.ред. проф. В.І. Сипченка. Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2008. С. 207–213.

ТВОРЧІСТЬ ДИТИНИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯРЬОМИЧ Наталія

*(магістрантка 2 курсу факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. Г. Баранюк

***Анотація.** У статті розглянуто погляди на дитячої феномен творчості В. О. Сухомлинського. Проаналізовано та окреслено погляди педагога на значенні та шляхах творчого розвитку дітей.*

***Ключові слова:** В. О. Сухомлинський, творчість, дитяча творчість, розвиток творчих здібностей.*

Постановка проблеми. Тема формування творчої особистості у педагогіці пройшла довгий шлях. Ця проблема здавна цікавила багатьох психологів та педагогів. Своєї актуальності вона не втрачає і сьогодні.

Великий внесок в окреслення феномену дитячої творчості, шляхів розвитку творчих здібностей зробив видатний український педагог – В. О. Сухомлинський.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий доробок у розробці та окресленні феномену дитячої творчості знаходимо у працях великого педагога В. О. Сухомлинського, зокрема у творах «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Духовний світ школяра», «Як виховати справжню людину», «Методика виховання колективу», «Формування комуністичних переконань молодого покоління» та ін.

Також багато сучасних дослідників та педагогів у своїх роботах зосередились на вивченні педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського. Зокрема це Н. П. Дудник, Л. В. Бондар, Г. В. Рубан, О. І. Зінченко та ін.

Проте вивченість та систематизація поглядів В. О. Сухомлинського на творчість дітей, сутність та зміст цього поняття, розвиток творчих здібностей дітей вважаємо недостатньою.

Метою статті є дослідити погляди В. О. Сухомлинського на дитячу творчість, її особливості та шляхи формування; місце творчості в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. В сучасній педагогіці дитячу творчість розуміють як діяльність, пов'язану з емоційною, чуттєвою, інтелектуального компоненту, як створення принципово нового продукту, розвиток в цьому

процесі творчих здібностей, творчого мислення та чуття.

Сучасні погляди на це, та багато інших питань педагогічної науки, формувалися на основі спадщини великих педагогів минулого, серед яких виділяється своєю вічною актуальністю, спадщина В. О. Сухомлинського.

У своїй педагогічній діяльності великого значення він надавав проблемі творчого розвитку дітей. Для Василя Олександровича творчо мисляча особистість вважалася ідеалом людини, адже могла глибоко осягнути оточуючий світ. Тому повноцінним вчитель вважав лише таке навчання, яке розвиває творчі розумові сили та здібності. Він стверджував, що весь зміст навчання, характер духовного життя, розумового розвитку підростаючої особистості повинен стояти на «трьох китах»: «яскравій думці, живому слові і творчості дитини» [7, 339–340].

Цікавим та багатограним є погляд В. О. Сухомлинського на сутність творчості. Вчений розумів дитячу творчість, як «глибоко своєрідну сферу їхнього духовного життя, самовираження і самоствердження, в якому яскраво виявляється індивідуальна самобутність кожного..., яку неможливо охопити якимись правилами, єдиними і обов'язковими для всіх» [9, 54].

Загалом, творчість В. О. Сухомлинський трактував як «могутній стимул духовного життя», а також стверджував, що відсутність творчого начала в духовному житті вбиває інтерес до навчання [6, 565].

Видатний педагог сам процес творчості розглядав як «створення духовних і матеріальних цінностей високої суспільної значущості, вершину духовного життя людини, показник найвищого ступеня розвитку її інтелекту, почуттів та волі» [4, 278]. Він вважав його важливою умовою існування особистості; діяльністю, без якої неможливе пізнання своїх сил, здібностей та нахилів, неможливе утвердження поваги до себе. Про творчість він писав так: «Я б назвав творчість самою суттю життя в світі знань і краси. Творчість – це діяльність, в якій розкривається духовний світ особистості, своєрідний магніт, що притягує людину до людини» [5, 480–481].

Влучно підкреслює значення творчості у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського дослідниця Дудник Н. П. Вона впевнена, що педагогічний секрет великого педагога передусім виявився у тому, що навчання, розвиток і виховання його підопічних проходило в ситуації рівноправного партнерського спілкування, а не педагогічного керування діяльністю дітей, «адже для творчого польоту душа мусить бути вільною, незалежно від того, який мистецький досвід творця» [2, 36–37].

У своїх працях педагог окреслював особливості творчості дитини, звертаючи особливу увагу на відмінності її від творчості дорослих. В його словах ми можемо знайти відображення особливостей дитячої творчості, які виділяють сучасні вчені в галузі педагогіки та психології, а саме: дитяча творчість частіше за все позбавлена суспільної значимості, відзначається тільки деякими елементами новизни та має переважно суб'єктивний характер. А пише він про це так: «Може, маленька дитина повторює те, що було вже зроблено, створено іншими людьми, але якщо це діяння – плід її власних

розумових зусиль, – вона творець; її розумова діяльність – творчість... Вона проявляється, коли дитина... в найтонших і найнепомітніших рисочках процесу праці та її наслідків помічає те своє, особливе, що відрізняє її діяння, її творення від діяння й творення інших...» [5, 481].

В. О. Сухомлинський наголошував, що в кожній дитині є творчий стержень, який іде з самої душі. Тобто ще одну характеристику, яку виокремлював педагог, можемо назвати всеохоплюючий характер творчості. Він підкреслював, що у кожній дитині є творчі нахили, задатки; в кожного різні: «В одній дитині виявляються нахили до творчої праці в галузі рослинництва, в іншій – до технічної творчості, у третьої – до музики, у четвертої до поезії...» і задачею педагога він вважав. «плекати кожний задаток, кожний талант...» [8, 27].

Треба зазначити, що творчі здібності в Павлівській школі розвивали в кожній дитині, приділяючи цьому велику увагу та багато часу. Це питання досліджувала Бондар Л. В. Вона зазначає, що велику увагу колектив Павлівської середньої школи приділяв розвитку художньої та естетичної творчості дітей: зокрема, це і всім відома «Кімната казки», також в закладі була створена власна керамічна майстерня, гурток художнього випалювання, малювання, музичний гурток, уроки мислення серед природи.

До головних умов формування творчих здібностей дітей В. О. Сухомлинський відносив розвиток природних індивідуальних задатків та поетичної творчості, створення широкої мережі різноманітних гуртків і матеріальної бази для творчої праці дітей [1, 27].

В закладі діти мали можливість творити, креативно виявляти себе та працювати відповідно до своїх інтересів. Вони складали казки, досліджували оточуючий світ, фантазували. Також цікавими були «години творчості», коли діти могли самостійно досліджувати питання, яке їх цікавило. Вся система було побудована на впевненій думці В. О. Сухомлинського про неповторність кожної дитини [3, 71].

Висновки і перспектива подальших досліджень. Отже, творчість особистості займала провідне місце у педагогічній діяльності В. О. Сухомлинського. Він прагнув створити умови для максимального творчого розвитку кожної дитини, відповідно її природних задатків та інтересів. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у дослідженні системи роботи з розвитку творчих здібностей у Павлівській школі.

Бібліографія

1. Бондар Л. В. О. Сухомлинський про розвиток творчих здібностей учнів початкової школи / Л. Бондар // Рідна школа. – Київ : Рідна школа, 2013. – № 8–9. – С. 25–27.
2. Дудник Н. Використання педагогічного доробку В. Сухомлинського у розвитку мовленнєвої творчості дітей / Н. Дудник // Людинознавчі студії. Педагогіка. – Дрогобич : Вимір, 2014. – Вип. 29(1). – С. 29–38.
3. Рубан Г. В. Уроки видатного педагога як невечерпна скарбниця творчого розвитку особистості / Г. В. Рубан, О. І. Зінченко // В. О. Сухомлинський відомий та

незвіданий : матер. наук.-практ. конференції. – Київ, 2018. – С. 68–72.

4. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра // В. О. Сухомлинський Вибрані твори: в 5 т. – Київ : Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 209–400.

5. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу // В. О. Сухомлинський Вибрані твори: в 5 т. – Київ : Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 401–637.

6. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // В. О. Сухомлинський Вибрані твори: в 5 т. – Київ : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 281–582.

7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // В. О. Сухомлинський Вибрані твори: в 5 т. – Київ : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 5–279.

8. Сухомлинський В. О. Формування комуністичних переконань молодого покоління / В. О. Сухомлинський Вибрані твори: в 5 т. – Київ: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – С. 7–146.

9. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину // В. О. Сухомлинський Вибрані твори: в 5 т. – Київ : Радянська школа, 1976. – Т. 2. – С. 147–416.

**ВИВЧЕННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ
ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО
В ПРАКТИКУ СЬОГОДЕННЯ**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Підписано до друку 10.10.2022. Формат 60×84/8
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 8,25.

*ВІДДРУКОВАНО: ФОП Піскова М.А.
м. Кропивницький, вул. Тараса Карпи, 17–11.*

СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
№ 2444000000027816 від 18.08.2016.